

PELIIMO

Opettajan opas

Janina Luoto (toim.)

Graafinen ilme ja taitto: Mainostoimisto Guru
Tero Savila
Satu Gottschalk

Kuvitus:
Tuuli Hypén

Turun ammattikorkeakoulun
oppimateriaaleja 133

Turun ammattikorkeakoulu
Turku 2020

ISBN 978-952-216-757-6 (painettu)

ISSN 1457-7933 (painettu)

Painopaikka: Hansaprint Oy, Turenki

ISBN 978-952-216-758-3 (pdf)

ISSN 1796-9972

Jakelu: <http://loki.turkuamk.fi>

TURKU AMK
TURKU UNIVERSITY OF
APPLIED SCIENCES

 HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

 TURUN
YLIOPISTO

Sisällys

1	Esipuhe	6
2	PELIMO-hanke	7
3	Kulttuurisen moninaisuuden kohtaaminen koulussa - käsitteitä	9
	Kulttuurinen moninaisuus vai monikulttuurisuus	10
	Kulttuurisesti kestävä kasvatus	10
	Kulttuuri-identiteetti	10
	Monikielisyys ja kielitietoisuus	11
	Kulttuurienvälinen osaaminen ja kulttuuritietoisuus	12
	Eriarvoisuus, yhdenvertaisuus ja valta-asetelmat	12
	Rasismi ja sen tunnistaminen	13
	Kahdensuuntainen kotoutuminen	13
4	Pelimo-peli ja harjoitteet opetuksessa	15
	Harjoitteen valitseminen ja pelihahmot	16
	Niko	17
	Fatima	17
	Juusa	18
5	Pelin käyttöönotto	20
	IOS-laite ja Android-laite	20
6	Harjoitteet	21
	Nikon tarina	22
	Fatiman tarina	54
	Juusan tarina	99
	Kirjoittajat	128

Pidät kädessäsi PELIMO-pelin opettajan opasta. Oppaan tarkoituksena on tuoda työvälineitä 4–6-luokkalaisten koululaisten opettajille kulttuurisen moninaisuuden teemojen käsittelyyn opetuksessa. Välineinä toimivat hankkeessa kehitetty PELIMO-peli, tämän oppaan toiminnalliset harjoitukset sekä oppaassa opettajalle tarjottava tieto. Käsittelyyn tuotavat kulttuurisen moninaisuuden teemat sisältyvät perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden laaja-alaisen osaamisen osa-alueisiin (etenkin kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu sekä osallistuminen, vaikuttaminen ja kestävä tulevaisuuden rakentaminen) sekä yhteiskuntaopin sisältöihin ja tavoitteisiin.

Kulttuuriseen moninaisuuteen liittyvien teemojen opetuksessa tavoitteena on synnyttää kunnioitusta, arvostusta ja ymmärrystä erilaisuutta kohtaan. Tässä oppaassa kulttuurisen moninaisuuden teemoina käsitellään seuraavia osa-alueita (lisätietoa luvuissa 3 ja 4): eriarvoisuus ja valta-asetelmat, arvomaailma, yleiset ihmisoikeudet, lapsen oikeudet, sosioekonominen tausta, vammaisuus, ristiriitojen ratkaiseminen, etninen tausta, elämäntapa, sukupuolten välinen tasa-arvo sekä turvallisuus.

Moninaisuuden käsittelyssä oppilaita tulee kannustaa pohtimaan käsiteltäviä teemoja tukemalla heitä huomaamaan niiden yhteyksiä heidän omaan kokemusmaailmaansa. Oppilaiden kanssa käytävissä keskusteluissa opettajan onkin hyvä ohjata oppilaita tunnistamaan ja nimeämään omia arvojaan ja kohtaamiaan arvoja sekä pohtimaan niitä myös kriittisesti. Opetuksessa pyritään tukemaan oppilaiden oman kulttuuri-identiteetin rakentumista sekä tukemaan kiinnostusta myös muita kulttuureita kohtaan.

PELIMO-peli ja siihen liittyvät harjoitteet ovat opettajan työvälineitä, joiden avulla kulttuurisen moninaisuuden teemoja on mahdollista opetuksessa käsitellä. PELIMO-hankkeessa oppilaita kannustetaan pelin avulla keskustelemaan ja pohtimaan kysymyksiä, joihin oikeita vastauksia ei useinkaan ole tarjolla. Samalla herätellään oppilaita tulemaan tietoisiksi omasta arvomaailmastaan, ihmisten moninaisuudesta sekä laajoistakin globaaleista ilmiöistä oppilaille läheisten ja arkisten kokemusten kautta. Lisäksi PELIMO-hankkeessa pidetään tärkeänä sitä, että oppilaat tulevat kuulluiksi ja kunnioitetuiksi omine kysymyksineen, tunteineen, tietoineen ja olettamuksineen. Hankkeessa käsiteltävien teemojen ajatellaan soveltuvan erityisesti yhteiskuntaopin opetussuunnitelman sisältöihin, mutta samalla ne liittyvät koko oppilaiden kokemusmaailmaan, eikä niitä voi erottaa irrallisiksi muista elämän ilmiöistä.

Oppaaseen on koottu erilaisia käytännön keskusteluharjoituksia ja toiminnallisia tehtäviä, joiden avulla voi syventää pelissä käsiteltyjä kulttuurisen moninaisuuden teemoja. Toivomme vilpittömästi, että peli oheismateriaaleineen tukee työtänne näiden teemojen käsittelyssä, antaen mahdollisuuden yhteisymmärrystä ja kulttuurista moninaisuutta arvostavaan keskusteluun.

2

PELIMO-hanke

PELIMO-hanketta rahoitettiin Opetushallituksen hallinnoimalla valtion erityisavustuksella. Rahoitus keskittyi kulttuuriseen moninaisuuteen liittyvän osaamisen kehittämiseen perusopetuksessa. PELIMO-hankkeessa koulujen kulttuurisen moninaisuuden teemojen käsittelyn tueksi kehitetty peli oheismateriaaleineen on suunnattu erityisesti vuosiluokille 4–6 ja se sopii hyvin osaksi esimerkiksi yhteiskuntaopin opetusta. Hanke keskittyi edellä mainittuihin vuosiluokkiin, koska opetussuunnitelman mukaan juuri tuolloin kulttuurista osaamista syvennetään. Opetussuunnitelmassa todetaan, että yhteiskuntaopin painopisteenä on muun muassa perehtyminen yhteisölliseen elämään ja rakentavaan vuorovaikutukseen. Lisäksi tavoitteena on ihmisoikeuksien ja tasa-arvon merkitysten ymmärtäminen sekä eettisen arviointikyvyn kehittäminen.

Hanketoteuttajia olivat Turun ammattikorkeakoulu Oy (koordinaattori), Humanistinen ammattikorkeakoulu Oy ja Turun yliopiston Brahea-keskus. Hanketta tehtiin yhteistyössä mm. Turun kaupungin kanssa.

Hanke aloitettiin keväällä 2019 kartoittamalla kansainvälistä kulttuurisen moninaisuuden teemojen käsittelyyn soveltuvaa materiaalia ja selvittämällä, millaisia materiaaleja ja pelejä peruskoulun opettajilla on käytössään. Samalla kartoitettiin aiheeseen liittyviä tieteellisiä tutkimuksia ja määriteltiin keskeiset hankkeessa käytettävät käsitteet (ks. luku 3).

Materiaalien kartoituksessa keskityttiin rahoittajan ohjeiden mukaan saatavilla olevaan kansainväliseen materiaaliin. Esimerkiksi Euroopan neuvosto ja Unicef ovat tuottaneet paljon hyvää ja käyttökelpoista materiaalia kulttuurisen moninaisuuden käsittelyyn. Opettajan opas kehitettiin palvelemaan suomalaisen yhteiskunnan tarpeita ja koulujärjestelmää ja sen myötä kansainvälisistä lähteistä poimittua materiaalia on muokattu yhteiskuntaamme sopivaksi. Aiheen parissa toimivien opettajien ja opettajankoulutuslaitoksen tutkijoiden näkemystä kuultiin yhteisissä keskustelutilaisuuksissa, joissa keskusteltiin olemassa olevista materiaaleista, hyvin opetuksessa toimivista peleistä ja kulttuurisen moninaisuuden teemojen käsittelyn tarpeesta peruskouluissa.

Turun ammattikorkeakoulun sekä Humanistisen ammattikorkeakoulun opiskelijoiden innovaatiopäivissä keväällä 2019 käynnistettiin PELIMO-pelin ideointi. Opiskelijoiden ideoinnin pohjalta aloitettua pelin kehitystyötä jatkettiin hanketoimijoiden voimin. Pelin prototyyppi kehitettiin Turun AMK:n theFIRMA-oppimisympäristössä kesän ja syksyn 2019 aikana ja sitä pilotoitiin loppusyksyllä 2019 turkulaisissa kouluissa. Lisäksi pelin demoversiota esiteltiin opettajille ja muille opetusalan ammattilaisille erilaisissa tapahtumissa. Oppaasta saatiin mielipiteitä ja kehitysideoita Turun kaupungin ja Maailmankoulun edustajilta sekä Turun AMK:n sosionomiopiskelijoilta. Kehittämisehdotuksia toteutettiin pelin ja oppaan toteutuksen sallimissa rajoissa.

Pelikehittämisessä haastavaa oli samalla ottaa huomioon kulttuurisen moninaisuuden laaja ja monikerroksinen luonne ja teemojen linkittäminen pelimaailmaan toisaalta välttämättä stereotyyppien, toisaalta huomioiden vallitseva todellisuus. Tämän oppaan harjoitteiden avulla pelissä käsiteltyjä teemoja on mahdollista laajentaa ja syventää opetuksessa. Pelissä ja opettajan oppaassa tarkoituksena on yhdistää faktatietoa, eettistä ja reflektiivistä pohdintaa, vertaisoppimista ja toiminnallisuutta. Pelissä nousee esiin erilaisia kulttuurisen moninaisuuden teemoja henkilöhaamojen tarinoiden kautta. Oppilaat saavat tehdä valintoja hahmojen arkiin tilanteisiin liittyen ja peli muokkautuu osin näihin valintoihin

perustuen. Opettajan oppaassa esiteltyjen keskusteluharjoitteiden ja toiminnallisten harjoitusten avulla pelin teemojen käsittelyä syvennetään vertaisryhmässä, opettajan ohjaamana.

Tämä opas tuotettiin pelin käyttöönoton helpottamiseksi ja kulttuurisen moninaisuuden teemojen käsittelyn syventämiseksi. PELIMO-hankkeessa opitut pelin kehittämiseen liittyvät pelillistämisen parhaat käytännöt kulttuurisen moninaisuuden käsittelyyn liittyen kerättiin Humanistisen ammattikorkeakoulun tuottamaan julkaisuun.

Hankkeen lopputuloksena syntynyt PELIMO-peli on vapaasti ladattavissa sovelluskaupoista (ks. luku 5). Peli on saatavilla suomeksi ja ruotsiksi. PELIMO-hankkeella on myös nettisivut osoitteessa <https://pelimo.turkuamk.fi/>. Sivuille koottiin kaikki hankkeessa syntyneet materiaalit, kuten opettajan opas, pelillistämisen parhaita käytäntöjä esittelevä opas ja hankkeen eri vaiheista kertovat blogitekstit.

3

Kulttuurisen moninaisuuden kohtaaminen koulussa - käsitteitä

Kulttuurisen moninaisuuden käsittely luokassa vaatii opettajalta niin herkkyyttä huomioida oppilaiden taustat aiheen käsittelyssä kuin tietoa tästä laajasta aiheesta. Myös opettajan omia arvoja on hyvä pohtia suhteessa saatavilla olevaan tietoon. Mitä vastaan, jos oppilas kysyy, mitä on rasismi? Miten osaan puhua eriarvoisuudesta niin, että alakouluikäiset lapset kokevat aiheen koskettavan itseään? Miten käsittelen pakolaisuutta luokassa, jossa on pakolaisperheiden lapsia? Miten otan puheeksi usein piilossa tapahtuvan oppilaiden välisen syrjinnän, jonka taustalla voi olla esim. perheiden sosioekonomisen taustan erot tai erilaiset tuen tarpeet?

Suomalaisen yhteiskunnan kansainvälistyminen ja moninaistuminen tuottavat koulutusjärjestelmällemme haasteita. Päivähoidossa, neuvoloissa, kouluissa, sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä kiinteistöpalveluissa on huomattu, että alojen työntekijät tarvitsevat kulttuurienvälistä osaamista, jotta työnteko ja yhteiselo sujuisivat (Kaihlainen ym. 2019 ja Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen koulutustarvekysely kunnille 2019). Opettajat joutuvat yhä useammin koulussa ratkaisemaan käytännön tilanteita, joissa lasten ja nuorten koti- tai taustakulttuurit saattavat aiheuttaa hämmennystä, kysymyksiä ja risteytyvien arvojen konflikteja. Moninaisuus tuottaa samalla rikkautta: uutta väriä, tuoksuja, ääniä sekä jännittäviä hetkiä ja tilanteita.

Yhteisiä määritelmiä kulttuurienvälisen osaamisen sisällöistä ja kulttuurisen moninaisuuden kohtaamisesta, tieteen sisällä ja suhteessa työn käytäntöihin, ei vielä ole saavutettu (Kuperahanke 2019). Peruskoulun opetussuunnitelmassa (Opetushallitus 2014) perusopetuksen yhdeksi tehtäväksi määritellään oppilaan oman kulttuuri-identiteetin tukeminen, mutta opettajille on vielä hyvin vähän työvälineitä tarjolla moninaisuuden käsittelemiseksi koulussa. PELIMO-hankkeessa tuotettu peli ja siihen liittyvä opettajan opas pyrkivät omalta osaltaan tarjoamaan tällaista työkalua.

Olemme koonneet tähän lukuun tietoa erilaisista kulttuurisen moninaisuuden ilmiöistä ja niihin liittyvää käsitteistöä, johon opettajan on hyvä tutustua ennen varsinaisen pelin tai harjoitteiden käyttämistä luokassa. Luvussa esiteltävät käsitteet liitetään usein etniseen, kielelliseen ja / tai uskonnolliseen moninaisuuteen. Kulttuurinen moninaisuus on kuitenkin monitahoinen ilmiö, johon liittyy muutakin kuin edellä mainitut tekijät. Kulttuuriin liittyvät asiat, kuten arvot, asenteet, maailmankuva sekä käyttäytymis- ja vuorovaikutusmallit opitaan omassa kasvuympäristössä. Yhden kulttuuriryhmän sisälle mahtuu kuitenkin moninaisia ihmisiä, joten mitään yhtä yhtenäistä kulttuurista mallia ei ole olemassa.

Opetushallitus ohjaa huomioimaan kulttuurisen moninaisuuden käsittelyssä etnisyyden ja uskonnon ohella sosioekonomisen aseman, sukupuolen, asuinpaikan, elämäntavan, arvomaailman sekä vamman tai sairauden tuottaman erityisyyden (Opetushallitus 2020). Tätä listaa kasvatimme vielä muutamalla asiantuntijoiden kommenteista ja harjoitteiden lähdemateriaalista poimitulla teemalla: eriarvoisuus ja valta-asemat, lapsen oikeudet, yleiset ihmisoikeudet, ristiriitojen ratkaiseminen sekä turvallisuus. Näitä teemoja tuomme pelihahmojen ja tämän oppaan harjoitteiden avulla käsitteilyyn.

Kulttuurinen moninaisuus vai monikulttuurisuus

Kulttuurinen moninaisuus on käsitteenä korvaamassa monikulttuurisuuskäsitteen. Tällä muutoksella halutaan korostaa sitä, ettei ole olemassa erillisiä ”kulttuuriblokkeja”, vaan ihmiset ovat aina moninaisia taustoiltaan. Kulttuurinen moninaisuus tuo käsitteenä esiin kulttuuriin liittyvät erityiskysymykset, kuten esimerkiksi kulttuuriin oikeuksiin liittyvät kysymykset. Toisaalta käsitteen avulla tuodaan esiin ihmisten kulttuurisen taustan moninaisuus eli ihminen ei koskaan ole ei koskaan ole vain ”oman kulttuurinsa edustaja”. Käsite pitää esillä kulttuurien sisäisiä variaatioita positiivisella tavalla.

Kulttuurisesti kestävä kasvat

Kulttuurisesti kestävä kasvat on yläkäsite, jonka avulla tuodaan kasvatustieteen ja pedagogiikan kehittämisen piiriin koulun rooli kulttuurisen kestävyuden edistäjänä. Kulttuurisesti kestävä kasvat (vrt. kulttuurisesti vastuullinen kasvat) turvaa oppilaan kulttuurisia oikeuksia ja tukee oppilaan kulttuuri-identiteettiä. Kestävään tulevaisuuteen kasvaminen on läpileikkaava periaate opetussuunnitelmassa. (Laine 2017.) Muita käytössä olevia käsitteitä ovat mm: monikulttuurisuuskasvat, yhdenvertaisuuskasvat, dialogikasvat, globaalikasvat ja rauhankasvat.

Kulttuuri-identiteetti

Koulun tulisi olla turvallinen tila, jossa eri identiteetit ja kulttuuriperinteet tulevat kohdatuiksi arvostavasti. Oppilaan kulttuuri-identiteetti kehittyy prosessinomaisesti ja arvostavaan uteliaisuuteen perustuen (”kysy, älä oleta”). Oppilaiden monet taustat tulee ottaa huomioon, kuten esimerkiksi luokka-asema, sukupuoli, seksuaalisuus, LGBT-identiteetit, vammaisuus tai etniseen väestöryhmään kuuluminen. Opettajan tulisi olla mieleltään avoin, jotta hän oppii tunnistamaan ja huomioimaan oppilaiden erilaiset lähtökohdat ja tarpeet. (Laine 2019.)

Kulttuuri-identiteetti ei ole käsitteenä selkeä. Käsite on kuitenkin kuvaava silloin, kun puhutaan kulttuuriin ja kulttuuritaustaan liittyvistä tarpeista ja erityiskysymyksistä. Kulttuuri-identiteetti auttaa kiinnittämään huomiota oppilaan kehitystä ja hänen kokemaansa yhteisöllisyyttä sekä itsetuntoa tukeviin seikkoihin. (Laine 2019.)

Kulttuuri-identiteetille on tyypillistä, että se muuttuu ja muokkautuu läpi elämän ja tulee esiin eri tilanteissa eri tavoin. Yksilön eheä minäkuva, eli ymmärrys oman identiteetin eri ulottuvuuksista, on tutkimuksissa yhdistetty muun muassa hyvään itsetuntoon, onnellisuuteen ja vähäisempään masentuneisuuteen. Erityisesti kansalliseen vähemmistöön kuuluvien yksilöiden tasapainoinen identiteetti korreloi tutkimusten mukaan positiivisesti muun muassa korkeamman koulutuksen ja maltillisten poliittisten näkemysten kanssa. (Laine 2019.)

Peruskoulun oppilaiden kulttuuri-identiteetin tukeminen onkin merkittävä opetuksen tavoite yhteiskunnan näkökulmasta. Pelkästään ”suvaitsevaisuuden” tai ”kulttuureihin tutustumisen” viitekehykset eivät enää riitä, vaan tasapainoinen kulttuuri-identiteetti on avain oman paikan löytämiselle ja myönteisten tunteiden tuntemiselle sekä omia että toisia ryhmiä kohtaan. Kaikkien oppilaiden, myös ns. valtakulttuurin edustajien, kulttuuri-identiteetti tarvitsee tukea. Tavoitteena on tukea lasta niin, että samalla kun hänen minäkuvansa jäsentyy ja saa positiivisen yleisvireen, hän oppii myös ymmärtämään

ja arvostamaan moninaisuutta ympärillään ja toimimaan sen keskellä rakentavasti ja kunnioittavasti omien arvojensa mukaisesti. (Laine 2019.)

Kulttuuri-identiteetin tukeminen on lapsen suojelemista siltä, ettei hänen identiteettiprosessinsa jää psykologisen vankeuden tai etnosentrismen tasolle. Psykologinen vankeus omassa kulttuurissa tarkoittaa sitä, että yksilö on sisäistänyt omaan ryhmäänsä liitetyt kielteiset näkemykset ja tuntee sen tähden häpeää omasta kulttuurisesta taustastaan. Tällä tasolla olevat ihmiset kuuluvat usein syrjittyihin ja leimattuihin vähemmistöihin. Etnosentrismen tasolle jääneiden yksilöiden mielikuva omasta kulttuuristaan taas korostaa omaa paremmuutta ja ylivoimaisuutta. Etnosentriset yksilöt haluavat torjua kaiken kanssakäymisen muiden ryhmien edustajien kanssa ja kokevat väkivallan muita ryhmiä kohtaan oikeutetuksi. Tutkimusten mukaan suurin osa ääriryhmien edustajista on jäänyt kulttuuri-identiteetiltään tälle tasolle. (Laine 2019.)

Kun halutaan tukea oppilaiden myönteistä suhtautumista heille vieraisiin kulttuureihin, on syytä aloittaa siitä, että osoitetaan arvostusta heidän omalle kotikulttuurilleen. Näin tuetaan oppilaiden tasapainoisen kulttuuri-identiteetin kehittymistä. Sen lisäksi, että opetuksessa huomioidaan lasten erilaiset lähtökohdat, voi opettaja sisällyttää opetukseen tietoa, jossa huomioidaan oppilaiden taustat ja lähtömaat. Esimerkiksi opettaja voi itse hankkia tietoa ja tuoda esiin positiivisia ja kiinnostavia asioita (esimerkiksi vaikkapa Kaksoisvirranmaan historia tai nigerialainen kirjallisuus) oppilaitensa taustakulttuureista.

Tämän oppaan harjoitteissa pyritään antamaan mahdollisuus erilaisten kotikulttuurien käsittelyyn opetustilanteissa. Samalla vahvistetaan koko luokan oppilaiden kulttuurista osaamista sekä tuetaan oppilaiden myönteistä suhtautumista sekä omiin että toistensa erilaisiin taustoihin.

Monikielisyys ja kielitietoisuus

Monikielisyys ja kielitietoisuus ovat käsitteitä, joiden avulla halutaan korostaa kaikkien kielten ja niiden taitamisen arvoa myös koulussa. Kielitietoinen opetus antaa tuen kaikille kielille, myös kotikielille, ja osoittaa arvostusta useiden kielten samanaikaiselle hyödyntämiselle koulumaailmassa. Tämän lähestymistavan mukaan monikielisyys tulisi nähdä rikkautena sekä ymmärtää, että oman äidinkielen taitaminen on avain muiden kielten oppimiseen. Aikaisemmin kielitaidottomaksi voitiin nimittää henkilöä, joka ei osannut suomea, huolimatta siitä, että hän mahdollisesti puhui useita muita kuin Suomessa puhuttavia kieliä. Monikielisyys on syytä nähdä rikkautena, josta on hyötyä sekä kieliä taitavalle yksilölle, että yhteiskunnalle laajemmin. Globalisoituneessa ja digitalisoituneessa maailmassa monikielisyys on tärkeä taito kaikille kansalaisille. (Räty 2020.)

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa kielitietoisuus on nostettu yhdeksi koulujen toimintakulttuurien kehittämistä ohjaavaksi periaatteeksi. Kielitietoisessa opetuksessa ”keskustellaan kieliin ja kieliyhteisöihin kohdistuvista asenteista ja ymmärretään kielen keskeinen merkitys oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan sosiaalistumisessa”. Kielitietoisuuden tulisi läpäistä kaikkea toimintaa, sillä ”jokainen aikuinen on kielellinen malli ja myös opettamansa oppiaineen kielen opettaja”. (Opetushallitus 2014.) Kielitietoisuuteen liitetään siis myös ajatus eri tiedonalojen kielenkäytöstä ja opettajasta ohjaamassa oman alansa kielen oppimista ja osaamista (Andersen ym. 2019).

Voidakseen huomioida kielitietoisuuden opettajan ei tarvitse olla kielen asiantuntija. Kielitietoisien toimintakulttuurin luomisessa tärkeintä on opettajien halu pohtia kielellisiä ilmiöitä lasten ja nuorten kanssa. Metakielellinen pohdinta lasten kanssa on arvokasta, vaikka opettajalla ei olisi tarjota suoraan vastausta pohdittavaan ongelmaan. Kaikkien kouluaineiden opetus tarjoaa mahdollisuuksia kielelliselle luovuudelle, kielellä leikkelylle sekä kielestä ja siihen liittyvistä asenteista keskustelulle. Näiden mahdollisuuksien hyödyntäminen on avainasemassa kielitietoista kasvatusta kehitettäessä. Opettajan herkkyys kielellisille ilmiöille auttaa myös tarttumaan luonteviin oppimistilanteisiin ja ennakoimaan tilanteita, joissa kieli voi muodostua esteeksi oppimiselle. Keskeistä kielitietoisuuden tukemisessa on myös opettajien välinen yhteistyö, joka mahdollistaa havaintojen tekemisen samankaltaisuuksista ja eroavaisuuksista kielten välillä ja toisella tunnilla opitun tiedon soveltamisen myös muiden aineiden kielen oppimiseen. (Andersen ym. 2019.)

Kulttuurienvälinen osaaminen ja kulttuuritietoisuus

Kulttuurienvälinen osaaminen on kykyä tai valmiutta toimia kulttuurien välisissä vuorovaikutustilanteissa (Hammar- Suutari 2009). Kulttuurinen kompetenssi tai kulttuurienvälinen osaaminen tulee nähdä prosessina - tietoina, taitoina ja ymmärryksenä - joita opettaja voi kerryttää jatkuvasti. Valmiiksi ei tule kukaan, sillä aina riittää uutta opittavaa. Oman tiedon lisääminen erilaisista kulttuureista ja uskonnoista ja niihin liittyvästä käyttäytymisestä on osa tätä prosessia, mutta yhtä tärkeää on ymmärtää oman kulttuuristaustansa merkitys erilaisissa tilanteissa ja kohtaamisissa.

Sari Hammar on väitöskirjassaan kuvaillut kulttuurista kompetenssia seuraavasti: "Kulttuurisesti kompetentin henkilön tulisi osata toimia joustavasti ja taitavasti muuttuvissa tilanteissa erilaisten ihmisten kanssa siten, että hänen päätöksentekokykynsä ei perustu ennakkokäsityksiin, vaan hän on avoin ja valmis ymmärtämään sekä kunnioittamaan kohtaamaansa erilaisuutta" (Hammar-Suutari 2009). Kulttuurit muovaavat ihmistä, mutta tämä prosessi on moninainen. Kaikki ihmiset toivovat kuitenkin, että heitä kohdellaan ennen muuta yksilönä, eikä edustamansa kulttuurinsa tuotteena.

Kulttuurisesta kompetenssista puhuttaessa käytetään usein myös käsitteitä kulttuuritietoisuus ja kulttuurisensitiivisyys. Selkeätä eroa käsitteillä ei ole. Kulttuuritietoisuus määritellään työ- ja elinkeinoministeriön käsitelistassa seuraavasti: "Viranomaisen osaa huomioida mm. viestinnässä ja asiakaskontaktissa kulttuurin vaikutuksen sekä asiakkaassa että itsessään." (Kotouttaminen.fi) Yleensä kulttuuritietoinen toiminta edellyttää paljon enemmän aikaa, selkokielisyyttä puolin ja toisin sekä mahdollisen tulkkaustarpeen huomioimista.

Eriarvoisuus, yhdenvertaisuus ja valta-asetelmat

Yhteiskunnassa puhutaan yhä enemmän kulttuurisen taustan mukanaan tuomasta valta- asemasta ja etuoikeudesta tai osattomuudesta. Kulttuurista moninaisuutta leimaavissa olosuhteissa on tärkeää, että jokainen tunnistaa oman asemansa. (Opetushallitus 2019.) Mikäli kuuluu valtaväestöön, eikä poikkea kovinkaan paljoa siitä, mitä yleisesti pidetään tavallisena tai normaalina, on tärkeää osata tunnistaa oma etuoikeutettu asemansa. Kansainvälinen laki tunnistaa kaikkien ihmisten yhdenvertaisen arvon, mutta käytännössä tiedämme, että yhteiskunnassa esiintyy paljon ennakkoluuloihin perustuvaa syrjivää kohtelua ja myös rasismia.

Suomessa emme vielä ole kovin pitkällä syrjivän kohtelun ja rasismien tunnistamisessa. Syrjivä kohtelu saattaa olla tiedostamatonta. Tuoreessa Ina Juvan (2019) tutkimuksessa koulukiusaamisesta tulikin esiin, että sitä ei tunnistettu yhtä hyvin kuin muissa tilanteissa, mikäli oppilas ei vastannut esimerkiksi opettajien käsitystä normaalista oppilaasta. Normaalin oppilaan kuvaa leimasi esimerkiksi valkoisuus, keskiluokkaisuus ja hyvät sosiaaliset taidot. Koulukiusaamiseen ja syrjintään saattoivat oppilaiden lisäksi osallistua myös opettajat ja muut koulun aikuiset.

Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä. Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksestaan, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Rasismi ja sen tunnistaminen

”Rasismia on ajattelu, jossa maailman ajatellaan koostuvan erilaisista ihmisroduista. Rasismia on ajatella, että nämä niin kutsutut rodut eroavat toisistaan esimerkiksi kykyjensä tai luonteenpiirteidensä mukaan. Rasistista ajattelua on myös näiden roduiksi tyypiteltyjen ihmisryhmien asettaminen arvojärjestykseen. Rasismien yleisyyden ymmärtämiseksi huomio onkin kiinnitettävä niihin toimintatapoihin, joilla eriarvoistavia valtasuhteita ylläpidetään ja tuotetaan. Rasismi on siis sekä tietoista ja suoraa ajattelua, mutta myös ei-tiedostettuja toimintamalleja, jotka kumpuavat rodullisesti syrjivistä asenteista.” (Sheikh 2019.)

Eriarvoisuus ja rasismi vaikuttavat eri ihmisryhmien keskinäisiin suhteisiin. Käsitteet kuten valkoisuuden ylivalta tai rodullistaminen kuvaavat ilmiöitä, joita tapaamme eri ryhmien välisissä suhteissa. Käsitteillä tarkoitetaan sitä, että ryhmien ja yksilöiden suhteissa helposti esiintyy monesti tiedostamattomia valta-asetelmia ja hierarkioita, jotka pohjautuvat valkoisen valtaväestön kokemaan ylemmyyden tunteeseen. Huomaamatta tästä asetelmasta käsin henkilö, joka ei ole valkoihoinen, rodullistetaan johtuen ulkonäöllisistä seikoista. Eriarvoistavaa, rasistista ja rodullistavaa kohtelua voi esiintyä silloin, kun henkilöä kohdellaan ensisijaisesti annetun ryhmän jäsenenä, eikä erillisenä omana yksilönään.

Kahdensuuntainen kotoutuminen

Eurooppalaisessa keskustelussa kansainvälinen muuttoliike ja siirtolaisten integroituminen yhteiskuntaan aiheuttavat paljon keskustelua. Asettuminen uuteen maahan on usein hyvin pitkä prosessi. Suomessa käytetään nimityksiä kotoutuminen ja kotouttaminen (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010), kun tarkoitetaan uusien asukkaiden integroitumista tai asettumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Kotoutuminen on tänne muuttaneen läpi käymä prosessi, kun taas kotouttaminen viittaa yhteiskunnan tarjoamiin palveluihin, joilla tuetaan ja edistetään yksilön kotoutumista. Laissa puhutaan integraatioprosessin kahdensuuntaisuudesta tarkoittaen, että tarvitaan myös vastaanottavan yhteiskunnan osalta sopeutumista uuteen tilanteeseen eli prosessi on molemminpuolinen.

Lähteet ja lisätietoa teemoista:

Abdulkarim, M. kolumni 2.10.2019. Maailman paras koulu teki identiteettistäni ongelman <https://yle.fi/uutiset/3-10943147>

Andersen, L. K. & Ruohotie-Lyhty, M. 2019. Mitä on kielitietoisuus ja miten se näkyy koulussa? Kieli, koulutus ja yhteiskunta, 10(2). Viitattu 31.3.2020 <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2019/mita-on-kielitietoisuus-ja-miten-se-nakyy-koulussa>

Dialogikasvatuksen verkkoportaalit. Viitattu 31.3.2020

<https://www.helsinki.fi/fi/projektit/kulttuuri-katsomus-ja-kielitietoinen-perusopetus/materiaalit-verkkokurssi-ja-verkkoportaalit/dialogikasvatuksen-verkkoportaalit>

Guider Game – kotoutumista tukeva monikielinen mobiilipeli. Viitattu 31.3.2020 <https://gamu.fi/guider-game>

Hammar-Suutari, S. 2009. Asiakkaan erilaisuus – Kulttuurien välisen viranomaistoiminnan etnografia. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja. Viitattu 31.3.2020 http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-219-303-2/

Juva, I. 2019. Who can be 'normal'? Constructions of normality and processes of exclusion in two Finnish comprehensive schools. University of Helsinki. Faculty of Educational Sciences. Doctoral Programme in School, Education, Society and Culture

Kaihanen, A.-M.; Hietapakka, L.; Aalto, A.-M.; Lehtoaro, S.; Heponiemi, T. 2019. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kulttuurinen kompetenssi ja siihen yhteydessä olevat tekijät. Yhteiskuntapolitiikka 4 (20.09.2019)

Kielikoulutuspolitiikan verkosto. Viitattu 31.3.2020 https://www.kieliverkosto.fi/fi?set_language=fi

Kotouttaminen.fi - Kotouttamisen osaamiskeskus. Työn tueksi. Keskeiset käsitteet. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 8.4.2020 <https://kotouttaminen.fi/keskeiset-kasitteet>

Kupera-hanke 2019. Kulttuuri-, katsomus- ja kielitietoiseen opetukseen liittyvien käsitteiden moninaisuus -työpaja 21.8.2019. Helsingin yliopisto.

<https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/koulutus-kasvatus-ja-oppiminen/kulttuuri-katsomus-ja-kielitietoiseen-opetukseen-liittyvien-kasitteiden-moninaisuus-tyopaja-21.8.2019>

Laine, M. 2019. Koulu kulttuuri-identiteetin tukijana: Opetussuunnitelman kulttuurisesti kestävät tavoitteet. Ainedidaktiikka, 3(1), 21-42. Viitattu 31.3.2020 <https://doi.org/10.23988/ad.72962>

Laine, M. 2017. Kulttuurisesti kestävä kasvatuksen koulutus- ja kehitystarpeet. Kasvatus 48 (5), 441–455. Jyväskylä: Suomen Kasvatustieteellinen seura.

Opetushallitus 2020. Kulttuurinen moninaisuus. Viitattu 23.1.2020 <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/kulttuurinen-moninaisuus>

Opetushallitus 2019. Millaisin teoin kohti moninaisempaa yhteiskuntaa. Viitattu 27.3.2020 <https://www.oph.fi/fi/tieto-meista/millaisin-teoin-kohti-moninaisempaa-yhteiskuntaa>

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Räty, R. 2020. Kutsumme kielitaidottomiksi niitä, jotka osaavat eniten kieltä – kielen valta näkyy myös puheessa kielistä. Koneen Säätiön pitkät jutut 23.1.2020. Viitattu 31.3.2020

<https://koneensaatio.fi/kutsumme-kielitaidottomiksi-niita-jotka-osaavat-eniten-kielia/>

SETA- Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2020. Sateenkaarisanasto. Viitattu 31.3.2020 <https://seta.fi/sateenkaarietieto/sateenkaarisanasto/>

Sheikh, L. 2019. Antirasistinen suunnistusopas. Viitattu 31.3.2020 <https://sway.office.com/8OkKPVskYclkwTm1>

Suuriniemi, S.-M. 2019. Kielitietoisuuden käsite ja kieli-ideologiat helsinkiläisten peruskoulujen opetussuunnitelmadiskursseissa. Teoksessa Kok M.; Massinen, H.; Moshnikov, I.; Penttilä, E.; Tavi, S. & Tuomainen, L. (toim.) 2019. Pidetään kielet elävinä – Keeping languages alive – Piemmä kielet elävinä. AFiNLAN vuosikirja 2019. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja n:o 77. Jyväskylä. s. 42–59

Valehtelin jos väittäisin 2014. Syrjintä ja syrjimättömyys Suomessa. Yhdenvertaisuus-julkaisu 2. Sisäministeriö 2014. Viitattu 31.3.2020 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-491-958-6>

Varsinais-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus koulutustarvekysely kunnille 2019. Ei julkaistua materiaalia.

4

Pelimo-peli ja harjoitteet opetuksessa

Pelin ja sen oheismateriaalin tavoitteena on toteuttaa kulttuurisen moninaisuuden opetusta kokemuksellisen, yhteistoiminnallisen ja tutkivan oppimisen malleja sekä leikillisyyttä yhdistellen (ks. esim. Compasito 2012; Hakkarainen ym. 2005; Hellström ym. 2015; Järvillehto 2014). Oppiminen lähtee liikkeelle siitä, että teemaan liittyviä oppilaan omia ajatuksia, tunteita ja kokemuksia herätellään esiin, jolloin ne tulevat tietoiseen käsittelyyn. Käytännössä opettaja voi aloittaa kulttuuriseen moninaisuuteen liittyvien teemojen käsittelyn kyselemällä oppilaiden kokemuksia ja ajatuksia valitusta teemasta. Lyhyen alkukeskustelun jälkeen siirrytään PELIMO-pelin pelaamiseen tai valittuun harjoitteeseen. Myös pelatessa toteutuu ajatus kokemuksellisuudesta, koska peli rakentuu oppilaille tutuista, arkielämään liittyvistä tilanteista.

Pelin pelaamisen jälkeen luokassa on tarkoitus keskustella ajatuksista, tunteista ja kysymyksistä, joita pelin tilanteet oppilaissa herättivät. Oppilailla tulisi olla mahdollisuus keskustelun yhteydessä kertoa, millaisia kokemuksia heillä itsellään on vastaavista tilanteista, tai millaisista kokemuksista he ehkä ovat kuulleet. On siis tärkeää antaa aikaa opettajan ohjaamalle yhteiselle keskustelulle pelituokion jälkeen.

Entä miten sitten antaa oppilaiden pohdinnoille riittävästi väljyyttä ja samalla kuitenkin pitää keskustelu teeman mukaisissa rajoissa? Miten opettajan tulee toimia jos keskusteluissa tai niiden jälkeen esiin nousee jotain yllättävää? Yksiselitteisiä vastauksia näihin kysymyksiin on vaikea antaa.

Yhtenä teemassa pysymisen apukeinona on pyytää oppilaita painamaan mieleen tai kirjoittamaan paperille pelin aikana nousevia ajatuksia ja kysymyksiä, joista voidaan keskustella pelin jälkeen. Lisäksi opettajan on syytä tuntee pelitarinan sisältö, jotta hän osaa ohjata keskustelua ja esittää pelin eri tilanteisiin liittyviä kysymyksiä oppilaille. Yhteisessä teeman käsittelyssä luokka tai pienryhmä saa mahdollisuuden pohtia yhdessä erilaisia vastausvaihtoehtoja esitettyihin kysymyksiin – opettajalla ei siis tarvitse olla vastauksia valmiina.

Yhteistoiminnallisuuden ja tutkivan oppimisen malleja sovelletaan PELIMO-hankkeessa toiminnallisten harjoitteiden muodossa. Keskustelu- ja pelituokion jälkeen siirrytään käsiteltävään teemaan sopivaan harjoitteeseen, jonka opettaja on oppaan harjoiteosiosta valinnut etukäteen. Monessa harjoitteessa toimitaan pienryhmissä, joissa oppilaat ratkovat yhdessä harjoitteisiin liittyviä tehtäviä.

Opettajan rooli on erityisen tärkeä, jotta yksilöpelivaiheen jälkeen edetään yhdessä tässä oppaassa esiteltyjen toiminnallisten harjoitusten avulla aina opitun tiedon soveltamisvaiheeseen asti. Opettajan vastuulla on systemaattisesti edistää vuorovaikutusta oppilaiden välillä sekä luoda otolliset olosuhteet luottamuksellisen ilmapiirin syntymiselle. Apuna on esim. tilojen järjestäminen harjoitteiden toteutukselle sopivaksi, pienryhmien jäsenten vaihtaminen yhteistyön onnistumisen niin vaatiessa, pelien ja leikkien hyödyntäminen sosiaalisen ilmapiirin luomisessa sekä yhteisistä säännöistä sopiminen. Opettajan tulisi myös osata nostaa käsittelyyn olennaiset, teemaan liittyvät kysymykset, kiteyttää asian ydin sekä ihmetellä ja kyseenalaistaa. Samalla opettajan tehtävänä on oppilaiden innostaminen aiheen käsittelyyn. (Hellström ym. 2015.) Harjoitteiden yhteydessä annetaan konkreettiset ohjeet niiden parissa työskentelyyn.

Keskusteluissa ja harjoitteiden yhteydessä mahdollisesti esiin nouseviin yllättäviin kysymyksiin opettaja voi valmistautua perehtymällä tämän oppaan luvussa 3. esiteltyihin kulttuuriseen moninaisuuteen liittyviin käsitteisiin ja sisältöihin. Myös alla olevat pelihahmojen ja tarinoiden esittelyt auttavat kysymyksiin valmistautumisessa sekä sopivien harjoitteiden valitsemisessa.

Harjoitteen valitseminen ja pelihahmot

Kaikkien pelihahmojen tarinoissa ja monissa harjoitteissa käsiteltäviä teemoja:

- eriarvoisuus ja valta-asetelmat
- arvomaailma
- yleiset ihmisoikeudet
- lapsen oikeudet
- sosioekonominen tausta

Lisäksi pelissä ja harjoitteissa tulevat hahmon valinnasta riippuen esille seuraavat teemat:

- vammaisuus (huom. sanaan vammaisuus sisällytetään tässä moninaiset erityiset tuen tarpeet, vertaa englanninkieliseen käsitteeseen disability)
- ristiriitojen ratkaiseminen
- etninen tausta
- elämäntapa
- sukupuolten välinen tasa-arvo
- turvallisuus

Opettaja voi aloittaa opetuksen suunnittelun esimerkiksi niin, että valitsee ensin mikä tai mitkä teemoista otetaan käsittelyyn. Alla olevista pelihahmojen esittelyistä käy ilmi, minkä hahmon tarinassa kyseinen teema erityisesti nousee esiin. Opettaja voi siis antaa koko luokalle tehtäväksi pelata samalla hahmolla. Myös harjoitteen valinta kannattaa tehdä teeman perusteella. Kunkin harjoitteen alla on selvästi tuotu esille teemat, jotka tulevat harjoitteessa käsittelyyn.

Erityisen tärkeää harjoitteita valitessa on huomioida, että jotkut teemat voivat olla liian rajuja jos luokassa on oppilas, jolla on taustallaan traumaattisia kokemuksia. Opettajan onkin syytä tuntea oppilaansa hyvin ja valita käytettävät harjoitteet sensitiivisesti. Pelin ja harjoitteiden pohjalta käytyjen yhteisten keskustelujen myötä opettaja saa tietoa oppilaidensa taidoista, käsityksistä kulttuuriseen moninaisuuteen liittyen. Huolellisestikin valittujen harjoitteiden pohjalta käydyissä keskusteluissa esiin voi nousta arkaluonteisia asioita, joten niiden käsittely vaatii opettajalta hienotunteisuutta ja keskustelun ennakoivaa ohjaamista sekä yhteisten pelisääntöjen sopimista oppilaiden kanssa.

Seuraavaksi esittelemme pelihahmot.

Niko

Niko on 12-vuotias poika, jolla on kaksi isoveljeä. Hänen vanhempansa työskentelevät paljon ja ovat työmatkojen vuoksi poissa kotoa. Näin lapset kasvattavat toinen toistaan ja vanhemmat korvaavat poissaoloaan kalliilla tavaroilla. Nikolle tärkein perheenjäsen onkin hänen isoveljensä Mikko, joka asuu jo poissa kotoa. Mikko on kehitysvammainen ja hän asuu samassa kaupungissa kehitysvammaisille suunnatussa asuntolassa. Veljeksistä keskimäinen Jami asuu yhä kotona, mutta hänellä on paljon omia menoja.

Vaikka Niko onkin viisas ja ajattelevainen poika, piilottaa hän epävarmuuttaan ja herkkyyttään veljeltään Jamilta ja muiltakin ihmisiltä. PELIMO-pelin pelaaja pääsee omilla valinnoillaan vaikuttamaan siihen, valitseeko Niko koviksen roolin vai osaako hän olla pehmeämpi oma itsensä. Pilotoinneissa on käynyt ilmi, että ainakin osa pojista pitää Nikoa kovana jätkänä ja ihailee hänen huoneessaan olevia tavaroita. Nikon yksinäisyys ja lämmin suhde kehitysvammaiseen veljeensä käy ilmi pelin edetessä.

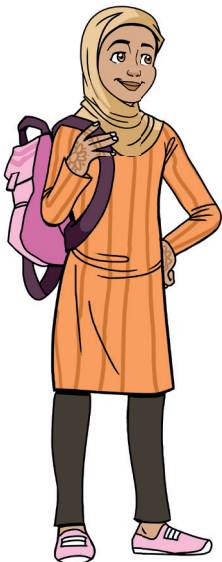
Nikon henkilökohtaisten valintojen ristiriitatilanteissa ja veljen kehitysvammaisuuden lisäksi jälkimmäisessä minipelissä käsitellään Suomen omia vähemmistökansoja ja suomalaisuuteen liittyviä asioita. Heidän esiin tuomisensa avaa yhden väylän kulttuurisen moninaisuuden käsittelyyn. Tämä minipeli on kaikille Niko-hahmon pelaajille pakollinen.

Toinen minipeli, jota pääsee pelaamaan pelissä aiemmin tehtyjen valintojen perusteella (eli se ei tule jokaisella pelikerralla pelattavaksi), sisältää enemmän toisten ihmisten kohtaamiseen liittyviä teemoja.

Minipeleissä on käytetty vauhdikkaita pelimekaniikkoja ja ne on suunnattu Nikon hahmoon sopiviksi. Vauhdikas moottoripyöräajelu veljen kyydissä ja nopeuteen liittyvä täppäyspeli sopivat nuoren pojan päivään. Pelin alussa on jokaisen pelihahmon tapaan Nikon huone, jonka esineitä täppäämällä pelaaja saa lisätietoa Nikon kiinnostuksen kohteista ja hänen esineistään.

Nikon tarinassa ja harjoitteissa painottuvat erityisesti seuraavat teemat:

- vammaisuus
- ristiriitojen ratkaiseminen
- Suomen vähemmistökansat

Fatima

Fatima on 12-vuotias muslimityttö, jonka tarinassa korostuu hahmoista eniten etniseen moninaisuuteen liittyvät teemat, kuten uskonto, maahanmuuttajatausta ja pakolaisuus. Näitä teemoja ei ole haluttu kuitenkaan liiaksi alleviivata ja osa hahmon taustasta onkin tarkoituksella jätetty auki (kuten se, miksi perhe on alun perin tullut Suomeen). Tämän tarkoituksena on ollut jättää tilaa keskustelulle ja luokassa esiin nouseville kysymyksille mm. maahanmuuton moninaisista syistä.

Fatima perheineen on luotu melko suomalaistuneeksi muslimiperheeksi, jonka päivässä esiintyvät monet samanlaiset tilanteet ja pulmat kuin millä tahansa perheellä. Fatima joutuu mm. pohtimaan, lähteekö kavereidensa kanssa pelaamaan jalkapalloa vai kauppaan ostamaan äitinsä pyytämää halvaa – kumpi tulee ensin: kaverit vai perhe? Näiden pulmien lisäksi Fatiman päivässä tuodaan esiin erilaisia muslimikulttuuriin liittyviä asioita, jotka saattavat herättää kysymyksiä. Tällaisia ovat esimerkiksi rukoiluun liittyvät pohdinnat sekä

se, miksi Fatiman isä ei pidä koiraa sopivana lemmikkinä. Myös etnisen erilaisuuden tuottama rasistinen suhtautuminen nousee yhdellä pelipolulla esiin, kun Fatiman luokkakaveri Niko kutsuu häntä bussissa huivipääksi – miten tilanteeseen tulisi suhtautua?

Pelaaja voi saada pisteet sekä kaveritaidoista että perheen huomioinnista. Kaveritaidoista palkintona on pääsy jalkapallominipeliin ja perhepisteistä pääsy sananetsintäpeliin. Pelaaja saa palautteen sekä kaveri- että perhetaidoista.

Fatiman tarinassa ja harjoitteissa painottuvat erityisesti seuraavat teemat:

- etninen tausta
- elämäntapa
- turvallisuus

Juusa

Juusa on 12-vuotias, vanhempiensa kanssa kerrostalossa asuva nuori. Hänen tarinassaan korostuvat erityisesti sukupuolten tasa-arvoon ja moninaisuuteen liittyvät kysymykset. Pelissä on tarkoituksella jätetty pois kaikki viittaukset Juusan sukupuoleen – pelaaja voi muodostaa käsityksensä siitä itse. Vai onko tieto sukupuolesta edes tärkeä? Tätä voi pohtia keskusteluissa oppilaiden kanssa.

Juusa pitää K-popista eli korealaisesta pop-musiikista. Hän on muutenkin kiinnostunut japanilaisesta ja korealaisesta viihdekulttuurista, kuten mangasta, animesta ja cosplaysta. Koulusta ei kuitenkaan ole löytynyt muita samoista asioista kiinnostuneita oppilaita, joten Juusaa arveluttaa näyttää kiinnostuksenkohteitaan muille.

Tarinassa käsitellään valtavirrasta poikkeamista ja suhtautumista erilaisuuteen. Pelaajan tekemät valinnat liittyvät usein siihen, miten hän päättää toimia suhteessa Juusan mielenkiinnon kohteisiin, uskaltaako hän tuoda niitä esiin. Toisaalta pelaaja tekee myös valintoja kohdatessaan erilaisista lähtökohdista tulevia muita pelihahmoja.

Tarinaa pelatessaan pelaaja kerää ns. kaveripisteitä. Niitä saa toimimalla ystävällisesti toisia pelissä esiintyviä hahmoja kohtaan. Toisaalta pisteitä voi myös menettää toimimalla ikävästi muita kohtaan. Pelaaja saattaa valinnoistaan riippuen päästä pelaamaan kendo-peliä, jossa pelaaja saa tietoa japanilaisesta ja korealaisesta kulttuurista.

Juusan tarinassa ja harjoitteissa painottuvat erityisesti seuraavat teemat:

- sukupuolten välinen tasa-arvo
- arvomaailma
- turvallisuus

Lähteet

Compasito. Lasten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja 2012. Nancy Flowers (toim.) suom. Kaisu Majjala ja Maija-Liisa Tonteri. Lasten keskus. Alkuperäisteos Compasito – manual on human rights education for children 2007. European council. Viitattu 3.2.2020 https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/Compasito_SU_pdf_netiversio.pdf?fv=8645

Hakkarainen, K.; Bollström-Huttunen, M.; Pyysalo, R. & Lonka, K. 2005. Tutkiva oppiminen käytännössä. Matkaopas opettajille. Helsinki: WSOY

Hellström, M.; Johnson, P.; Leppilampi, A. & Sahlberg, P. 2015. Yhdessä oppiminen. Yhteistoiminnallisuuden käytäntö ja periaatteet. Helsinki: Into Kustannus

Järvilehto, L. 2014. Hauskan oppimisen vallankumous. Suom. Petri Eskelinen ja Mirva Kiviaho. Jyväskylä: PS-kustannus

Opetushallitus 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Viitattu 3.2.2020 https://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Unicef. Safe to learn. Viitattu 8.10.2019 <https://www.unicef.org.uk/rights-respecting-schools/safe-to-learn/>

Worlds Largest Lesson. Viitattu 30.9.2019 <http://worldslargestlesson.globalgoals.org/>

Pelin käyttöönotto

PELIMO-peli toimii Android- ja iOS-mobiililaitteilla.
Peli vaatii vähintään Android-version 4.1 tai iOS-version 8.0.

5

IOS-laite

Peli vaatii vähintään iOS-version 8.0. Versionumeron voi tarkistaa laitteen asetuksista:

Asetukset > Yleiset > Tietoja

Settings > General > About

PELIMO-pelin saa ladattua App Store -sovelluskaupasta.

- Avaa App Store -sovellus.
- Kirjoita hakukenttään PELIMO ja klikkaa pelin kuvaketta. Saat näkyviisi pelin tiedot ja mahdollisuuden asentaa se laitteellesi. Klikkaa Hae-nappia.
- Kun peli on asentunut laitteelle, löydät sen sovellusvalikosta.

Android-laite

Peli vaatii vähintään Android-version 4.1. Android-version voi tarkistaa laitteen asetuksista:

Asetukset > Tietoja laitteesta > Ohjelm. tiedot

Settings > About device > Software information

PELIMO-pelin saa ladattua Google Play -sovelluskaupasta.

- Avaa Play Kauppa -sovellus.
- Kirjoita hakukenttään PELIMO ja klikkaa pelin kuvaketta. Saat näkyviisi pelin tiedot ja mahdollisuuden asentaa se laitteellesi. Klikkaa Asenna-nappia.
- Kun peli on asentunut laitteelle, löydät sen sovellusvalikosta.

Ongelmatilanteet:

Jos asennus jostain syystä epäonnistuu, ota ensin yhteyttä työpaikkasi tekniseen tukeen.
Jos ongelma ei ratkea, niin ilmoita virhetilanteesta sähköpostiosoitteeseen:

thefirma@edu.turkuamk.fi

6

Harjoitteet

PELIMO opettajan oppaan harjoiteosiossa hyödynnetään pelin teemoihin soveltuvia, olemassa olevia harjoitteita, joita on osittain muokattu suomalaisen perusopetukseen soveltuviksi. Ne on jaoteltu pelihahmojen mukaan, jotta tietyn pelihahmon tarinan yhteyteen sopivat harjoitteet ovat helposti löydettävissä. Harjoituksia on kerätty Euroopan neuvoston Compasito-materiaalista, Unicefin Safe to Learn –materiaalista sekä Worlds Largest Lesson –materiaalista.

Compasito on lasten ihmisoikeuskasvatuksen työväline. Se sisältää harjoituksia ja menetelmiä, joiden avulla lapset voivat tutustua ihmisoikeuksiin toiminnallisesti ja luovasti. Harjoitukset on tarkoitettu 6–13-vuotiaille ja niissä on otettu huomioon kulttuurista moninaisuutta ja osallisuutta tukeva lähestymistapa. UNESCO:n Worlds Largest Lesson -materiaalipankkiin on koottu opetusmateriaalia kestävän kehityksen tavoitteisiin liittyen. Laaja materiaalipankki sisältää harjoitteita alle kouluikäisistä aina täysi-ikäisiin asti. Unicefin Safe to Learn –materiaalin tavoitteena on turvallisen oppimisympäristön takaaminen lapsille, väkivallan vähentäminen kouluissa ja niiden ulkopuolella. Sähköinen materiaali sisältää monenlaisia toiminnallisesti opetuksessa hyödynnettäviä ideoita ja tulostettavia materiaaleja. Ne on suunnattu 8–14-vuotiaille, sisältäen muokausvinkkejä eri-ikäisten oppijoiden huomioimiseksi.

Edellä mainituista materiaaleista kootut harjoitteet on jaoteltu tähän oppaaseen seuraavanlaisin teemoin: eriarvoisuus ja valta-asetelmat, arvomaailma, vammaisuus, lapsen oikeudet, yleiset ihmisoikeudet, ristiriitojen ratkaiseminen, etninen tausta, sosioekonominen asema, sukupuolten välinen tasa-arvo ja turvallisuus. Lukuun 4 on koottu opettajalle ohjeita harjoitteiden valintaan.

Loppuosa oppaasta on varattu harjoitteille. Ne on jaoteltu pelihahmojen alle: ensin Nikon, sitten Fatiman ja Juusan harjoitteet. Hahmon nimen jälkeen on lueteltu kaikki kyseiseen hahmoon liitetyt harjoitteet. Linkit alkuperäisiin harjoitteisiin on koottu oppaan loppuun.

NIKON TARINA

Keho tietää

Teemat: Eriarvoisuus ja valta-asetelmat, arvomaailma, vammaisuus, lapsen oikeudet ja yleiset ihmisoikeudet

Silmät sidottuina

Teemat: Eriarvoisuus ja valta-asetelmat, vammaisuus

Taistelu appelsiinista

Teemat: Arvomaailma, ristiriitojen ratkaiseminen

Kuka on takanani?

Teemat: Eriarvoisuus ja valta-asetelmat, yleiset ihmisoikeudet, arvomaailma, etninen tausta, sosioekonominen asema

Sanat, jotka satuttavat

Teemat: Eriarvoisuus ja valta-asetelmat, lapsen oikeudet, sukupuolten välinen tasa-arvo, etninen tausta, vammaisuus

Maailma ei ole tasa-arvoinen

Teemat: Etninen tausta, sukupuolten välinen tasa-arvo, vammaisuus, sosioekonominen tausta, arvomaailma, eriarvoisuus ja valta-asetelmat

Rauhan voima

Teemat: Arvomaailma, yleiset ihmisoikeudet

2 x 60 min

Keho tietää.

En tiennytkään, mitä kaikkea tiedän

Teemat:

- eriarvoisuus ja valta-asetelmat
- arvomaailma
- vammaisuus, lapsen oikeudet ja yleiset ihmisoikeudet

Tavoitteet:

- löytää niin omat kuin toistenkin kyvyt ja taidot
- lisätä tietoa oppimistavoista ja -paikoista
- pohtia oikeutta koulutukseen
- ymmärtää, että ihmiset ovat eri tavoin kyvykkäitä

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- suuria paperiarkkeja
- tusseja
- aikakauslehtiä kuvien leikkaamiseen
- saksia, liimaa ja kyniä

Ohjeet:

1. Esittele aihe kertomalla oppilaille, että heillä on oikeus oppia ja kehittyä niin paljon kuin mahdollista. Tähdennä, että heillä on jo nyt tietoa ja sellaisia taitoja, joita he eivät luultavasti tule ajatelleeksi. Pyydä oppilaita esimerkiksi nimeämään asioita, joita he osaavat ja joita he eivät osanneet esimerkiksi viisi- tai kuusivuotiaina (esimerkiksi lukeminen, kirjoittaminen, rahojen laskeminen, kellon tunteminen). Kerro, että tässä harjoituksessa on kyse oikeudesta oppia ja kehittyä.

2. Jaa oppilaat neljän hengen ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle niin suuri paperiarkki, että siihen voi piirtää yhden ryhmäläisen ääriiviivat sekä tarvikkeita kollaasin tekoon. Selitä harjoitus:

- Jokainen ryhmä piirtää lapsen ääriiviivat luonnollisessa koossa.
- Ajatelkaa sitten, mitä tiedätte ja mitä osaatte tehdä parhaiten. Miettikää jokaisen tietämänsä tai osaamansa asian kohdalla, mitä kehon osaa siihen tarvitaan. Ottakaa mukaan fyysisiä taitoja (esimerkiksi laulaminen, polkupyörällä ajaminen), henkisiä taitoja (esimerkiksi matematiikan osaaminen, vitsien muistaminen) ja luonteeseen liittyviä taitoja (esimerkiksi ystävänä oleminen, salaisuuksien säilyttäminen).
- Kuvatkaa tätä tietoa tai taitoa piirtämällä, maalaamalla, kirjoittamalla tai liimaamalla sitä esittäviä asioita kehon osaan, jota siihen käytetään. Jos esimerkiksi olet taitava jalkapalloilija, voit piirtää jalkapallon hahmon jalkaan (tai päähän?); jos luet hyvin, voit leikata kirjan kuvan ja liimata sen hahmon silmien tai pään lähelle; jos olet hyvä laulaja, voit laittaa nuotteja hahmon suuhun.
- Ajatelkaa kaikkia tietämiänne tai osaamiänne asioita eikä vain niitä, joissa olette mielestänne hyviä.

3. Anna oppilaiden työskennellä, kunnes heidän hahmonsensa alkaa olla täynnä piirroksia, kuvia, iskulauseita jne.

4. Kokoa oppilaat yhteen ja pyydä jokaista ryhmää esittelemään ”lapsensa” toisille ja kertomaan muutamista taidoista tai tiedoista, joita ryhmän jäsenet ovat ottaneet mukaan. Jos mahdollista, jättäkää kuvat seinälle seuraavaan vaiheeseen (tehtävä 2.) saakka.

Ohjeet:

Pyydä oppilaita ottamaan kuvansa ja palaamaan alkuperäisiin ryhmiinsä. Anna ohjeet:

- Ajatelkaa uudelleen tietoja ja taitoja, joita olette kuvanneet hahmoonne. Kuinka saitte nuo tiedot ja taidot? Mikä paikka tai ihminen, laitos (esimerkiksi koulu) tai tilanne auttoi teitä oppimaan nuo asiat? Olette esimerkiksi saattaneet oppia kutomaan tai pelaamaan korttia isovanhempienne kanssa, olette oppineet jonkin pelin naapurin lapsilta tai olette saaneet tietoa maanne historiasta koulussa.
- Kun olette tunnistanee, miten opitte tietyn tiedon tai taidon, piirtäkää nuoli sitä esittävästä kohdasta paperin reunaan ja kirjoittakaa tiedon tai taidon alkuperä.
- Kokoa taas oppilaat yhteen ja pyydä heitä esittelemään tuloksensa koko ryhmälle. Tee luettelo heidän mainitsemistaan oppimislähteistä ja ruksaa sanat aina kun ne mainitaan.

Harjoitteen purku:

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:

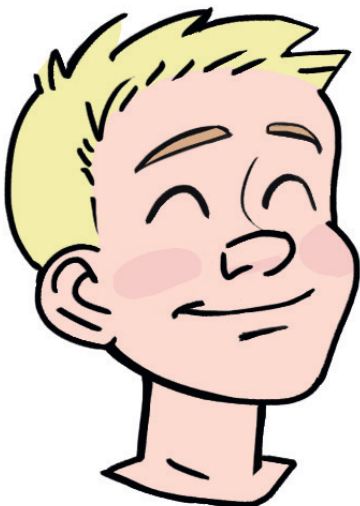
- Oliko helppoa löytää asioita, joita osaatte tehdä?
- Onko kollaaseissa suuria eroja?
- Unohtuiko kollaaseista jokin tärkeä taito?
- Muistatteko aina, mistä olette oppineet jonkin taidon?
- Tapahtuiko se aina samassa paikassa tai opitteko sen samalta ihmiseltä?
- Minkähän takia teiltä kysyttiin, miten, mistä ja keneltä opitte taidon?

2. Liitä harjoitus lapsen oikeuksiin ja yleisiin ihmisoikeuksiin kysymällä:

- Voivatko kaikki lapset mielestänne oppia asioita, joita olette maininneet? Miksi voivat tai miksi eivät voi?
- Keitä ihmisiä ja mitä instituutioita (esim. oppilaitoksia) lapset tarvitsevat oppiakseen tällaisia asioita?
- Ovatko tietyt ihmiset ja paikat tms. tärkeämpiä kuin toiset (esimerkiksi onko koulu tärkeämpi kuin urheiluseura)?
- Mitä tapahtuu, jos jokin näistä tiedonlähteistä puuttuu?
  - Esimerkiksi, jos ei olisi koulua? Kuinka lapset oppivat lukemaan ja kirjoittamaan? Mitä tapahtuu, jos he eivät opi näitä taitoja? Kuinka se vaikuttaa heidän loppuelämäänsä?

- Esimerkiksi, jos ei olisi toisia lapsia, joiden kanssa voi leikkiä, ei perheenjäseniä, joilta oppia, ei kerhoja, harrastusryhmiä tai muita vastaavia?
- Esimerkiksi, jos lapsi olisi vammainen eikä pystyisi osallistumaan koulunkäyntiin tai kerhoihin tai leikkeihin toisten lasten kanssa. (Huom. Suomessa harvinainen tilanne.)
- Yhdistitte kehon eri osia erilaisiin tietoihin ja taitoihin. Mitä tapahtuu, jos lapsi on vammainen eikä pysty käyttämään tätä ruumiinosaansa? Onko oppimiseen vaihtoehtoja? Kuinka vammainen lapsi voi kehittää muita kykyjään?
- Tunnetteko jonkun, jolla on oppimisvaikeuksia tai muita oppimisen esteitä? Kuinka oletatte hänen selviytyvän? Tuetteko häntä? Miten voisitte tukea häntä?
- Miksi oppiminen ja kehittyminen on kaikkien lasten ihmisoikeus?

45 min

Silmät sidottuina

Älä katso – kuuntele!

Teemat:

- eriarvoisuus ja valta-asetelmat
- vammaisuus

Tavoitteet:

- oppia ymmärtämään vammaisten lasten oikeuksia ja erityistarpeita
- ryhmän sisäisen yhteistyön kehittäminen ja erilaisten vuorovaikutustapojen harjoittelu

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- piirrä jokaiselle neljän oppilaan ryhmälle paperinukke / lapsen ääriviivat paperille (voit myös teettää tämän oppilailla)
- ripusta nuket seinälle
- valmista (tai teetä oppilailla) vaatteita jokaiselle nukelle
- lisäksi jokainen ryhmä tarvitsee huivin silmien sitomiseen sekä sinitarraa tai teippiä vaatteiden kiinnittämiseen

Ohjeet:

1. Kysy oppilailta, tuntevatko he ketään vammaista henkilöä. Millaisia vammoja ihmisillä ylipäätään voi olla?
2. Kysy oppilailta, onko joku heistä joskus kuvitellut, millaista olisi olla sokea. Kerro, että tämän harjoituksen tarkoitus on auttaa käsittämään, millaista olisi olla näkövammainen.
3. Jaa oppilaat neljän hengen ryhmiin. Jokainen ryhmän jäsen joutuu vuorollaan pukemaan paperinuken silmät sidottuina. Ryhmän muut jäsenet saavat auttaa antamalla ohjeita.
4. Pyydä ryhmän jäseniä sitomaan yhden oppilaan silmät huivin avulla. Seuraavaksi ryhmän muut jäsenet ojentavat hänelle yhden vaatteen kerrallaan puettavaksi paperinuken päälle. Avustajien tulisi olla mahdollisimman hiljaa, paitsi jos "sokea" oppilas tarvitsee ohjeita pukemisen sujumiseksi.
5. Jotta tehtävä ei kävisi tylsäksi, vaihtakaa oppilaiden rooleja aina neljän minuutin välein riippumatta siitä, ehtikö "sokea" oppilas pukea nukan vai ei. Jatkaakaa, kunnes jokainen oppilas on saanut yrittää paperinuken pukemista.

Harjoitteen purku:

1. Kysy oppilailta seuraavanlaisia kysymyksiä:

- Miltä tuntui olla ”sokea”?
- Oliko tehtävä vaikea? Miksi?
- Olivatko muiden ryhmän jäsenten ohjeet hyödyllisiä? Millä tavoin he olisivat voineet auttaa paremmin?
- Miltä sinusta tuntui antaa ohjeita? Oliko neuvominen helppoa vai vaikeaa?
- Jos todella olisit näkövammaisen, minkälaiset asiat luultavasti tuottaisivat sinulle vaikeuksia? Millaiset tehtävät olisivat helppoja ja mitkä oikein vaikeita?
- Osaatko luetella sellaisia asioita, joista pidät ja joista voisit nauttia myös, vaikka sinulla olisi jokin vamma? Minkälaiset asiat olisivat luultavasti vaikeita tai hankalia? Nauttisitko silti niiden tekemisestä?

2. Havainnollista vammaisiin henkilöihin liittyviä stereotypioita kysymällä oppilailta:

- Uskotko, että vammaisilla lapsilla on ystäviä? Entä ovatko kaikki vammaisten lasten ystävätkin vammaisia?
- Voiko vammaisen lapsen ystävänä oleminen olla vaikeaa? Entä miksi se voisi olla kiinnostavaa?
- Tämän harjoituksen avulla sinun on helpompi ymmärtää, miksi näkövammaisen lapsi voi joskus tarvita apua sellaisessa asiassa, josta tavallinen lapsi suoriutuu omin neuvoin. Keksitkö muita vammoja, joiden vuoksi ihminen voi tarvita apua?
- Jokaisella on oikeus tehdä asioita, joiden ansiosta voi elää täyttä elämää mahdollisista vammoista huolimatta. Mainitse joitakin asioita, joita sinä tarvitset. Mitä asioita kaikki lapset tarvitsevat?

30 min

Taistelu appelsiinista

Voiko tämä olla kumpikin voittaa -tilanne?

Teemat:

- arvomaailma
- ristiriitojen ratkaiseminen

Tarvikkeet:

- appelsiini

Tavoitteet:

- miettiä toimintatapoja ristiriitatilanteisiin
- keskustella kommunikoinnin tarpeesta konfliktitilanteissa

Ohjeet:

1. Jaa oppilaat kahteen ryhmään. Pyydä A-ryhmää menemään luokan ulkopuolelle odottamaan.
2. Kerro B-ryhmälle, että tämän harjoituksen tarkoitus on saada appelsiini, koska heidän ryhmänsä tarvitsee sen mehua appelsiinimehun tekemiseen.
3. Mene A-ryhmän luo ja kerro, että tämän harjoituksen tarkoitus on saada appelsiini, koska heidän ryhmänsä tarvitsee sen kuorta appelsiinikakun tekemiseen.
4. Pyydä A-ryhmä sisälle luokkaan ja ohjaa ryhmät istuutumaan vastakkain riveihin.
5. Kerro ryhmille, että niillä on kolme minuuttia aikaa saada tarvitsemansa. Tähdennä, ettei pidä käyttää väkivaltaa saadakseen, mitä haluaa. Aseta sitten appelsiini ryhmien väliin ja sano: "Aloittakaa!"
6. Useimmiten joku sieppaa appelsiinin, ja yksi ryhmä saa sen. Miten ryhmät hoitavat tilanteen, on yllätys. Joskus ryhmät sopivat, että appelsiini puolitetaan. Joskus ryhmät eivät halua ollenkaan neuvotella. Toisinaan ryhmät kommunikoivat pitempään ja tajuavat, että molemmat tarvitsevat appelsiinin eri osia, ja joku ryhmästä kuorii appelsiinin ja ottaa tarvitsemansa osan. Älä keskeytä tilannetta, vaan anna oppilaiden keskenään ratkaista pulmaa.
7. Kun kolme minuuttia on kulunut, pysäytä peli.

Harjoitteen purku:

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksin:

- Saiko ryhmänne haluamansa, ennen kuin kolme minuuttia oli kulunut?
- Mikä oli kummankin ryhmän päämäärä?
- Mihin tulokseen mahdollinen taistelu appelsiinista johti?
- Mitä teitte saavuttaaksenne tämän tuloksen?
- Miksi ihmisten on tärkeä kommunikoida ristiriitoja ratkaistessaan?
- Kommunikoivatko ihmiset aina keskenään, kun heillä on ristiriita? Miksi tai miksi eivät?
- Haluavatko ihmiset ristiriitatilanteessa aina samaa asiaa?
- Oletteko kokeneet samanlaisia tilanteita? Mihin tulokseen ne päätyivät?

2. Keksikää lopuksi keinoja, kuinka ristiriitoja voi käsitellä omassa ryhmässä ja listatkaa ideat ylös.

30 min

Kuka on takanani? Arvaatko, kuka minä olen?

Teemat:

- eriarvoisuus ja valta-asetelmat
- yleiset ihmisoikeudet
- arvomaailma
- etninen tausta
- sosioekonominen asema

Tavoitteet:

- keskustella stereotyyppien sekä ihmisten ja ryhmien leimaamisen vaikutuksista
- ymmärtää stereotyyppien, ennakkoluulojen ja syrjimyksen välinen yhteys
- analysoida median roolia stereotyyppien ja ennakkoluulojen ylläpitäjänä

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- 25 pahville kiinnitettyä kuvaa
- nastoja, teippiä, sinitarraa ja hakaneuloja
- paperia ja kyniä
- fläppitaulu tms. ja tusseja
- kokoa 25 kuvaa erimaalaisista ihmisistä erilaisissa ympäristöissä. Kiinnitä kuvat pahville tai laminoi.

Ohjeet:

1. Selitä harjoitus:

- Jokaisen selkään kiinnitetään jonkun henkilön kuva. Kuvaa ei saa itse katsoa.
- Kaikki lähtevät liikkumaan huoneessa.
- Kun kohtaat jonkun, katso hänen selkäkuvaansa ja kuvaile kuvan esittämää henkilöä muutamalla sanalla. Sen mitä sanot, ei tarvitse välttämättä olla oma mielipiteesi vaan sellaisia käsityksiä, joita ihmiset voisivat liittää tällaiseen henkilöön. Sanat voivat olla myönteisiä tai kielteisiä.
- Jokainen kirjoittaa muistiin sanat, joita omassa selässä olevasta kuvasta sanotaan. Lopuksi jokainen yrittää arvata, minkälainen ihminen on.

2. Kiinnitä kuvat ja jaa oppilaille kynät ja paperia.

3. Aloita harjoitus, anna oppilaiden kulkea ympäriinsä ja kuvailla toisilleen kuvien ihmisiä. Kokoa ryhmä noin kymmenen minuutin kuluttua yhteen.

4. Kysy sitten vuorotellen jokaiselta oppilaalta, mitä sanoja hänen kuvastaan käytettiin ja kirjoita sanat taululle tai fläppitaululle. Pyydä oppilasta arvaamaan henkilöllisyytensä toisten palautteen perusteella. Pyydä oppilasta myös selittämään arvauksensa.

5. Kun oppilas on saanut arvata, irrota kuva ja näytä se ryhmälle. Liitä kuva taululle/fläpille kuvauksen viereen.

6. Jatka, kunnes jokaisen kuva on käyty läpi.

7. Keskustelkaa lyhyesti jokaisesta kuvasta:

- Missä luulet kuvan ihmisen olevan?
- Mitä hän tekee?
- Miten arvelet ihmisoikeuksien toteutuvan hänen kohdallaan?

Harjoitteen purku

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:

- Oliko vaikeaa löytää oikeita sanoja kuvaamaan, mitä ihmiset sanovat kuvien esittämistä ihmisistä?
- Jos käytit kielteisiä ilmauksia kuvien esittämistä ihmisistä, miltä niiden käyttö tuntui?
- Oliko vaikea arvata kuvan henkilöisyyttä sen perusteella, mitä ihmiset sanoivat?
- Miltä tuntui kuunnella ihmisten sanomisia esittämästäsi henkilöstä?
- Olivatko ajatuksesi kuvan esittämistä henkilöistä erilaisia kuin vastaanottamasi kommentit?

2. Keskustelkaa sanoista, joita on käytetty kuvailemaan henkilöitä ja ohjaa keskustelu ihmisoikeuksiin. Voit kysyä seuraavanlaisia kysymyksiä:

- Luuletko, että useimmat paikkakuntamme ihmiset ovat tavanneet tällaisia ihmisiä?
- Miten luulet heidän muodostavan mielipiteensä tällaisista ihmisistä? Muuttavatko he koskaan käsityksiään?
- Muuttaako mikään käsitystäsi jostakin ihmisestä? Oletko aiemmin muuttanut käsitystäsi jostain ihmisestä?
- Miksi leimaaminen ja stereotyyppit ovat epäreiluja?
- Kuinka leimaaminen ja stereotyyppit voivat johtaa ihmisoikeuksien loukkaamiseen?
- Mitä nämä kommentit kertovat ihmisten tavasta nähdä toisensa? Pitäisikö kaikkien ihmisten nähdä asiat samalla tavalla?

3. Huomatkaa, että muodostamme monet ajatuksemme ihmisistä, joita emme tunne, mediasta (esimerkiksi radiosta, televisiosta tai somesta). Keskustelkaa median roolista stereotyyppien luomisessa seuraavien kysymysten pohjalta:

- Millaisina media esittää toisten maiden ja kulttuurien ihmiset? Entä kun he elävät kotimaassaan? Kun he elävät sinun maassasi?
- Miten media saattaa lisätä leimaamista ja stereotyyppioita?

60 min

Sanat, jotka satuttavat.

Kepit ja kivet ja muut voivat rikkoa luut, ja sanatkin satuttavat!

Teemat:

- eriarvoisuus ja valta-asetelmat
- lapsen oikeudet
- sukupuolten välinen tasa-arvo
- etninen tausta, vammaisuus

Tavoitteet:

- pohtia loukkaavan kielen motiiveja ja vaikutuksia
- ymmärtää, että ihmiset saattavat reagoida eri tavoin erilaisiin sanoihin
- tajuta ilmaisuvapauden rajoituksia
- harjoitella loukkaavan kielen vastustamistaitoja

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- post-it-lappuja
- taulu ja liituja
- kopioi Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 13 kartongille tai taululle

"Lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemassa muodossa.

Tämän oikeuden käytölle voidaan asettaa tiettyjä rajoituksia, mutta vain sellaisia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä:

a) muiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi; tai

b) kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen (ordre public), tai väestön terveyden tai moraalien suojelemiseksi."

Ohjeet:

1. Lue ääneen Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 13. Tähdennä, että tämä Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla antaa lapselle oikeuden ilmaisunvapauteen, mutta erityisesti rajoittaa ilmaisua, joka vahingoittaa toisten oikeuksia ja mainetta.

2. Keskustelkaa ilmaisunvapaudesta seuraavien kysymysten avulla:

- Pitäisikö meidän aina saada sanoa, mitä haluamme?
- Pitäisikö asettaa jonkinlaisia rajoja sille, mitä voimme puhua ajatuksistamme ja uskomuksistamme?
- Millainen kielenkäyttö saattaa vahingoittaa toisten oikeuksia?
- Millainen kielenkäyttö saattaa vahingoittaa toisten mainetta?

3. Kerro, että tässä harjoituksessa käsitellään joitakin noista kysymyksistä.

4. Anna jokaiselle post-it-lappuja ja pyydä listaamaan loukkaavia kommentteja, joita he ovat kuulleet käytettävän toisista lapsista tai joilla lapset nimittelevät toisiaan. Jokainen kommentti kirjoitetaan eri lapulle nimettömänä. Kerää laput.

5. Tee seinälle alla olevan mallin mukainen taulukko, joka luokittelee sanat luokasta "Kiusoittelu/leikkimielistä" luokkaan "Erittäin satuttavaa/alentavaa".

6. Lue sanat lapuista. Pyydä oppilaita hakemaan itselleen lappuja ja sijoittamaan sanat siihen taulukon luokkaan, mihin he ajattelevat niiden kuuluvan. Älä rohkaise keskustelua tässä osassa harjoitusta.

7. Pyydä sitten jokaista tutkimaan taulukkoa ääneti. Tavallisesti samat sanat esiintyvät useita kertoja, ja ne voivat olla taulukossa eri vakavuusluokissa.

8. Merkitse loukkaavimpien sanojen alle laitettuihin post-it-lappuihin jokin merkki, jolla tunnistatte niiden olevan kyseisestä kategoriasta.

Mallitaulukko:

kiusoittelu/ leikkimielistä/ ei satuttavaa	hieman satuttavaa/ alentavaa	melko ikävää/ satuttavaa/ alentavaa	hyvin ikävää/ satuttavaa/ alentavaa	erittäin kurjaa/ satuttavaa/ alentavaa

Harjoitteen purku

1. Ohjaa oppilaat takaisin omille paikoilleen. Keskustelkaa, mitä oppilaat ovat havainneet taulukossa. Johdattele analyysia kysymällä:

- Esiintyivätkö samat sanat useammassa palstassa?
- Miksi luulette jonkun sanan olleen toisten mielestä sellainen, ettei se loukkaa, ja toisten mielestä kurja, satuttava ja alentava?
- Onko sillä merkitystä, miten sana sanotaan tai kuka sen sanoo?
- Onko sanoilla loukkaaminen väkivallan muoto? Miksi?
- Miksi ihmiset käyttävät sanoja näin?

2. Kysy oppilailta, näkevätkö he näissä loukkaavissa sanoissa jotain kaavaa tai kategorioita. Kun oppilaat alkavat tunnistaa ja mainita näitä kategorioita (esimerkiksi fyysinen ulkonäkö tai kyvyt, luonteenpiirteet, seksuaalisuus, etninen tai perhetausta), kirjoita kategoriat muistiin taululle. Johdattele keskustelua seuraavanlaisin kysymyksiin:

- Ovatko jotkut sanat vain tyttöjä varten? Tai poikia?
- Miksi luulette käytettävän loukkaavaa kieltä näistä aiheista?

3. Pyydä oppilaita ottamaan post-it-lappunsa ensimmäisestä taulukosta ja asettamaan ne sen kategorian alle, johon ne parhaiten sopivat. Halutessasi voit lisätä kategorian "Muu". Kun oppilaat ovat taas paikoillaan, jatka kysymällä:

- Missä kategoriassa näyttää olevan eniten sanoja? Miten selitätte sen?
- Mistä aiheista tai kategorioista näyttävät loukkaavimmat sanat löytyvän?
- Mitä johtopäätöksiä voitte tehdä näiden kategorioiden loukkaavasta kielestä?
- Älkää vastatko ääneen, mutta miettikää, kuuluvatko itsestänne käyttämät sanat johonkin tiettyyn kategoriaan?

4. Jaa luokka pieniin ryhmiin, ja anna jokaiselle ryhmälle useita lappuja, joissa on loukkaavimpina pidettyjä sanoja (merkityt post-it-laput). Pyydä jokaista ryhmää lukemaan sanat yksitellen ja keskustelemaan niistä. Ryhmän pitäisi olla yhtä mieltä siitä, että kyseinen kommentti on loukkaava kommentti ja keskustella, 1) pitäisikö ihmisten sallia käytettävän tällaisia sanoja 2) mitä tehdä silloin, kun niitä käytetään.

5. Keskustelkaa vielä loukkaavasta puheesta seuraavin kysymyksiin:

- Ovatko aikuiset vastuussa loukkaavan puheen lopettamisesta? Jos ovat, miksi?
- Onko lasten vastuulla lopettaa se omassa elämässään? Jos on, miksi?
- Mitä sinä voit tehdä yhteisössäsä lopettaaksesi loukkaavat puheet?
- Miksi on tärkeää tehdä niin?

60 min,
osatehtävät 5-20 min

Maailma ei ole tasa-arvoinen

Onko se reilua?

Teemat:

- etninen tausta
- sukupuolten välinen tasa-arvo
- vammaisuus
- sosioekonominen tausta
- arvomaailma
- eriarvoisuus ja valta-asetat

Tavoitteet:

- oppia huomaamaan, että maailmassa on epätasa-arvoa, joka ilmenee monin eri tavoin

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

Tulosta:

- moniste "Väittämät" kaikille oppilaille (ks. tehtävä 2.)
- moniste "Aktivistien kommentit" yksi kommentti / paperi (ks. tehtävä 3.)
- hanki luokkaan tarroja, kiviä, nappeja tms. pikkuesineitä, joita on tarjolla paljon (ks. tehtävä 1.) Jaa pikkuesineitä luokkaan ennen oppilaiden saapumista niin, että kun oppilaat saapuvat ja keräävät esineet, ne jakautuvat heille epätasaisesti. Pidä itselläsi suurin osa esineistä.

Tehtävä 1.

Ohjeet:

1. Tarkoitus on puhua sosiaalisesta epätasa-arvosta, eli siitä, että ihmisillä on maailmassa erilaiset lähtökohdat tavoitella hyvää elämää.
2. Kun oppilaat saapuvat, kehoita heitä keräämään luokkaan levitetyt esineet, kukin kerää niin monta kuin ehtii.
3. Kun esineet on kerätty, pyydä oppilaita istuutumaan ja herätä keskustelua: Jakautuivatko esineet tasan? Oliko jako reilu? Millaisia tunteita esineiden jakautuminen herätti?
4. Kerro, että sinulla on esineitä eniten, koska olet vanhin. Onko tämä oppilaiden mielestä oikein?

Tehtävä 2.

Ohjeet:

1. Jaa moniste "Väittämät" kaikille oppilaille, pyydä heitä vastaamaan kysymyksiin oikein/väärin (kaikki väittämät ovat oikein).
2. Keskustelkaa väittämistä:
  - Oliko joku tiedoista sellainen, että se yllätti oppilaita?
  - Mitä mieltä oppilaat olivat väittämässä esille tulleiden asioiden oikeudenmukaisuudesta?
  - Oliko väittämässä jotain yhteistä? Tästä saadaan johdatus seuraavaan tehtävään: eriarvoisuus näkyy maailmassa monin eri tavoin, seuraava tehtävä liittyy siihen.

Väittämät:		
85:llä maailman rikkaimmalla ihmisellä on yhtä paljon omaisuutta kuin ihmiskunnan vähäosaisimmalla puolikkaalla, eli noin 3,5 miljardilla ihmisellä.		
Maailmanlaajuisesti naisia on mukana eri maiden parlamenteissa alle neljäsosa (eli alle 25 %) edustajistosta.		
Maailmanlaajuisesti vain noin neljäsosa (eli 25 %) ylimmässä johdossa työskentelevistä on naisia.		
Maailman väestöstä 15 %:lla on eri asteisia liikunta-, kehitys- tai aistivamvoja.		
Noin neljä viidesosaa (eli 80 %) vammaisista ihmisistä elää kehitysmaissa tai kehittyvissä maissa.		
Kehittyneissä maissa vammaisten ihmisten työttömyys on vähintään kaksi kertaa yleisempää kuin ei-vammaisten.		
Alle yksi viidesosa (eli alle 20 %) maapallon vammaisista ihmisistä ansaitsee palkkaa.		
Euroopassa on todettu, että köyhyydessä elävien ihmisten terveys kohenee jopa 40 % jos heillä on helposti pääsy viheralueille.		
Yhdysvalloissa on tutkittu, että jos ihminen elää julkisten kulkuneuvojen kattamalla alueella, on hänen kolme kertaa helpompaa löytää töitä kuin ihmisen, joka ei asu julkisten kulkuneuvojen läheisyydessä.		
Suomessa naisten eläkkeet ovat viidenneksen (eli 20 %) pienempiä verrattuna miesten eläkkeisiin.		

Ohjeet:

Tehtävä sopii virittäytymiseksi seuraavaan tehtävään 4.

Jaa monisteen "Aktivistien kommentit" tekstikappaleet 1–6 eri puolille luokkaa.

Pyydä oppilaita kiertämään ja lukemaan kommentit, sekä valitsemaan sen kommentin, jonka kokevat itselleen tärkeimmäksi. Oppilaat jäävät tärkeimmäksi kokemansa kommentin luokse seisomaan.

Maailma ei ole tasa-arvoinen

Onko se reilua?

1. *“Uskon, että **miesten ja naisten tasa-arvo** on tärkeää, koska naisia on puolet väestöstä. Kuitenkin he saavat usein pienempää palkkaa kuin miehet, heitä on paljon vähemmän eri maiden hallituksissa kuin miehiä ja he ovat usein matalammin koulutettuja kuin miehet. Naisten menestystä estävät rajat pitää poistaa!”*

Maailma ei ole tasa-arvoinen

Onko se reilua?

2. *“Uskon, että **eri taustoista ja etnisistä ryhmistä tulevien ihmisten välinen tasa-arvo** on tärkeää, koska kaikilla ihmisillä pitäisi olla samat mahdollisuudet elämään. Kaikkien ihmisten pitäisi voida luottaa siihen, että heitä kohdellaan reilusti ja kunnioittaen riippumatta siitä, mistä he ovat kotoisin, mikä on heidän ihonvärinsä tai mihin he uskovat.”*

Maailma ei ole tasa-arvoinen

Onko se reilua?

3. *“Uskon, että **tasa-arvo ihmisten välillä on tärkeää riippumatta siitä, ovatko he vammaisia vai eivät**, koska kaikilla ihmisillä pitäisi olla mahdollisuus käydä koulua ja tehdä työtä sekä liikkua vapaasti omassa elinympäristössään. Jokaisella ihmisellä on oikeus olla osallisena yhteiskunnassa.”*

Maaailma ei ole tasa-arvoinen

Onko se reilua?

4. *“Uskon, että **tasa-arvo eri-ikäisten ihmisten välillä** on tärkeää, koska kaikilla ihmisillä on jotain tuotavaa yhteiskunnalle. Sekä nuorilla että vanhoilla on tärkeitä taitoja, joita tarvitaan. Kaikille pitää tarjota osallistumisen mahdollisuuksia, eikä ketään saa jättää ulkopuolelle.”*

Maailma ei ole tasa-arvoinen

Onko se reilua?

5. *“Uskon, että kaikilla **ihmisillä pitäisi olla mahdollisuus käydä koulua** riippumatta siitä, keitä he ovat ja missä he asuvat. Ihmisten pitäisi saada edistää tietojaan ja taitojaan ja pyrkiä koulutuksen avulla parantamaan omaa elämäänsä. Lisäksi ihmisten kouluttautuminen tukee yhteiskuntien kehitystä.”*

Maailma ei ole tasa-arvoinen

Onko se reilua?

6. *“Uskon, että **kaikilla ihmisillä pitäisi olla mahdollisuus päästä puistoihin tai muille viheralueille, koska kaikki tarvitsevat joskus rentoutusta, paikkaa missä treenata tai vain nauttia. Viheralueiden ei pitäisi olla vain hyväosaisten käytössä. Kaikki ihmiset hyötyvät onnellisemmasta ja terveemmästä yhteisöstä, ja viheralueet ovat hyväksi myös ympäristölle!”***

Tehtävä 4.

Ohjeet:

1. Jaa oppilaat seuraavaksi pienryhmiin, joissa käsitellään kuutta eri kulttuurisen moninaisuuden teemaa edellisen tehtävän aktivistien kommentteja mukaillen. Luokan koosta riippuen voit jakaa oppilaat esim. kuuteen pienryhmään, jolloin aina yksi ryhmä käsittelee samaa teemaa.

2. Ryhmien teemat ovat:

- Sukupuolten välinen tasa-arvo
- Eri etnisistä ryhmistä tulevien ihmisten välinen tasa-arvo
- Tasa-arvo riippumatta siitä, onko ihminen vammainen vai ei
- Tasa-arvo eri-ikäisten ihmisten välillä
- Koulutuksen tuottama tasa-arvo
- Tasa-arvo eri alueilla asuvien ihmisten välillä

3. Ohjaa kutakin pienryhmää etsimään netistä tietoa ryhmän käsittelemästä teemasta. Kukin ryhmä valmistaa valitulla tavalla (esim. Google Slides, PowerPoint, paperille tehty tai digitaalinen juliste jne.) toteutetun lyhyen esityksen omasta teemastaan.

Tehtävä 5.

Ohjeet:

1. Pyydä oppilaita esitysten jälkeen äänestämään, mikä epätasa-arvon muoto tarvitsisi eniten toimia sen vähentämiseksi. Omaa esitystään ei saa äänestää.

2. Kun luokassa on valittu, mihin epätasa-arvon muotoon olisi tärkeintä vaikuttaa, pyydä kutakin pienryhmää laatimaan oma "vaikutusketjunsä": Mihin kaikkiin asioihin kyseinen, yhteisesti valittu epätasa-arvon muoto vaikuttaa (esim. sukupuolten välinen tasa-arvo ei toteudu: naisten on vaikeaa päästä korkeaan asemaan työelämässä - palkka on pienempi - tyttöjen saama malli miesten ja naisten asemasta ei ole tasa-arvoinen jne.)

Harjoitteen purku:

1. Pyydä oppilaita kertomaan, mitä heidän mielestään epätasa-arvo tarkoittaa. Ovatko he nähneet arjessaan jotain esimerkkejä epätasa-arvosta? Mitä ajatuksia se heissä herätti?

**60 min,
osatehtävät 5-20 min**

Rauhan voima

Teemat:

- arvomaailma
- yleiset ihmisoikeudet

Tavoitteet:

- tutustua siihen, mitä tarkoitetaan rauhan käsitteellä
- oppia, miten voi päättää toimia rauhan edistämiseksi luokassa, koulussa ja sen ulkopuolella

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- etsi kuvia rauhallisista ja rauhattomista tilanteista, jotka ovat oppilaille tunnistettavia, esim. ystävyksiä yhdessä, ihminen rukoilemassa, ihmisiä jotka huutavat, ihmisiä jotka käyttäytyvät aggressiivisesti, rauhallinen ihmisjoukon kokoontuminen, tankkeja, levoton mielenosoitus jossa on mukana poliiseja (tehtävä 1.)
- huolehdi, että saatavilla on tietokoneita tai tabletteja tiedon etsintää varten
- hanki luokkaan tarvikkeita julisteiden tekemiseksi: isot paperit tai kartongit julisteiden pohjiksi, erilaisia kyniä, opettajan hankkimia kuvia tai tulostusmahdollisuus oppilaille, sakset, liimaa (vaihtoehtoisesti julisteet voidaan toteuttaa digitaalisina versioina)

Tehtävä 1.

Ohjeet:

1. Näytä oppilaille kuvat rauhallisista ja rauhattomista tilanteista. Pyydä oppilaita kirjoittamaan kustakin kuvasta 1–3 sanaa, jotka kuvaavat tilannetta.
2. Ohjaa oppilaita kertomaan parilleen, mitä he kirjoittivat sekä perustelemaan sanavalintansa.
3. Tämän jälkeen pyydä oppilaita mainitsemaan muutama sana, joilla on kuvattu rauhallisia ja rauhattomia tilanteita. Keskustelkaa koko luokan kanssa siitä, millaisia eroja näissä kuvauksissa on.
4. Pohtikaa vielä lopuksi yhdessä, miten rauhattomiin tilanteisiin on ehkä päädytty.

Tehtävä 2.

Ohjeet:

1. Pyydä oppilaita miettimään, mikä seuraavista kuvaa parhaiten heidän ajatustaan siitä, mitä on rauha:

- Vapautta hankaluuksista ja huolista
- Tunnetta siitä, että omassa mielessä on rauha ja tasapaino
- Aikaa, jolloin ei käydä sotaa tai sota on ohi

2. Tämän jälkeen pyydä oppilaita kuvailemaan heidän käsityksiään rauhasta: aluksi pohditaan hiljaa omassa mielessä, sitten keskustellaan yhdessä. Kirjaa yhteisen keskustelun avainsanoja taululle. Keskustelun apuna ovat seuraavat kysymykset:

- Voiko rauha merkitä eri asioita eri ihmisille? Miksi näin voisi olla?
- Miten ihmiset toimivat joutuessaan konfliktitilanteeseen? Miten konfliktitilanteessa voisi toimia rauhanomaisesti?
- Tuntuuko rauha ihmisen sisällä vai ulkopuolella? Vai ehkä molemmissa?

3. Voit tuoda keskusteluun huomioita myös seuraavien rauhan määritelmien avulla:

Rauha on sitä, että ihmiset voivat ratkaista ongelmiaan ilman väkivaltaa, sekä sitä, että ihmiset voivat työskennellä yhdessä omien elinolojensa parantamiseksi. Tämä tarkoittaa, että:

- Kaikilla on oikeus osallistua poliittiseen päätöksentekoon ja hallitus vastaa päätöksistään kansalle (valta)
- Kaikilla on mahdollisuus tehdä työtä ja ansaita elantonsa, riippumatta sukupuolesta, etnisestä taustasta tms. (tulot ja etuisuudet)

- Kaikki ovat lain edessä tasa-arvoisessa asemassa, oikeusjärjestelmä on luotettava ja oikeudenmukainen ja lainsäädännöllä suojataan ihmisoikeuksia (reiluus, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus)
- Kaikilla on oikeus turvalliseen elämään ilman pelkoa väkivallasta, eikä väkivaltaista toimintaa oikeuteta lainsäädännöllä tai käytännön toimissa (turvallisuus)

4. Lisäksi oppilaiden kanssa voidaan pohtia mitä tarkoitetaan ihmisoikeuksien julistuksen seuraavalla katkelmalla: Vapauden, oikeudenmukaisuuden ja rauhan peruspilarina on sen tunnustaminen, että jokainen ihminen on arvokas ja ihmisoikeudet kuuluvat tasa-arvoisesti kaikille.

Tehtävä 3.

Ohjeet:

1. Tehtävässä tutustutaan rauhanaktivisteihin laatimalla heistä julisteet.
2. Jaa oppilaat noin 4 hengen pienryhmiin. Kukin ryhmä tutustuu omaan rauhanaktivistiinsa, joko voidaan tehdä esim. arpomalla. Vaihtoehtoisesti kaikki ryhmät voivat keskittyä yhden aktivistin tarkasteluun.
3. Jaa ryhmille materiaalia julisteiden tekemiseksi. Voit ohjata oppilaita tiedon etsintään mm. seuraavien kysymysten avulla:
  - Kenestä on kyse? Mikä on hänen nimensä, mistä hän on kotoisin?
  - Mikä on tai oli hänen tavoitteensa?
  - Millä tavalla hän pyrki tai pyrkii tavoitteeseensa?
  - Mikä teki hänen toimintatavoistaan rauhanomaisia? Millaista hänen toimintansa oli?
  - Miten aktivistia voisi kuvailla?
4. Kun julisteet ovat valmiit, esittelee kukin ryhmä oman aktivistinsa. Lopuksi käydään yhteinen keskustelu aiheesta, alla joitakin kysymyksiä keskustelun tueksi:
  - Oliko aktivisteissa jotain yhteistä?
  - Millaisia piirteitä heillä tai heidän toiminnassaan oli?
  - Oliko heissä jotain, mitä ihailitte? Miksi?

Alla on ehdotuksia rauhanaktivisteiksi, joita tehtävässä voidaan käsitellä. Mainituista aktivisteista löytyy Google-haulla tietoa suomeksi.

Leymah Gbowee
Malala Yousafzai
Nelson Mandela
Helen Keller

Harjoitteen purku:

1. Jaa oppilaille tyhjät paperilaput, joihin oppilaat saavat kirjoittaa oman rauhan määritelmänsä.
2. Kerää sitten laput ja lue niistä muutama määritelmä ääneen.
3. Käydään vielä yhteinen keskustelu siitä, voisiko näiden määritelmien mukaista rauhaa yrittää edistää omassa kouluympäristössä. Miten jokainen oppilas ja opettaja voisi toimia rauhan edistämiseksi?

FATIMAN TARINA

Purjehdus uuteen maahan

Teemat: Yleiset ihmisoikeudet, etninen tausta ja sosioekonominen asema

Astu askel eteenpäin

Teemat: Eriarvoisuus ja valta-asetelmat, sosioekonominen asema, etninen tausta

Mitä jos... maapallo olisikin litteä?

Teemat: Yleiset ihmisoikeudet, eriarvoisuus ja valta-asetelmat, sosioekonominen asema, etninen tausta

Nykyajan satu

Teemat: Lapsen oikeudet, yleiset ihmisoikeudet, eriarvoisuus ja valta-asetelmat

Yhtä perhettä

Teemat: Elämäntapa, eriarvoisuus ja valta-asetelmat, sosioekonominen asema, etninen tausta

Maahanmuutto osana historiaamme

Teema: Etninen tausta

Lomalaukku vai pakolaukku?

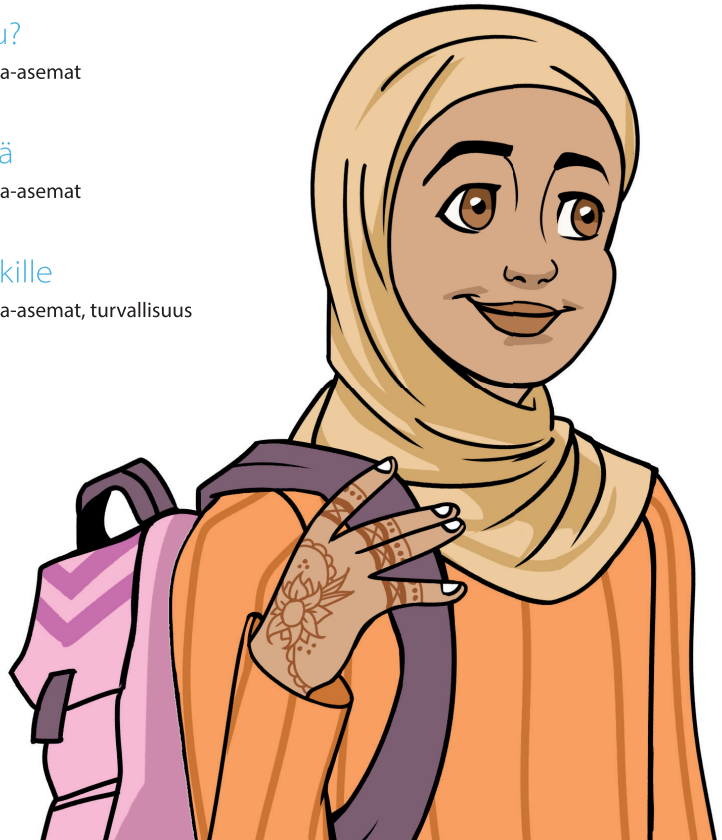
Teemat: Etninen tausta, eriarvoisuus ja valta-asetelmat

Monikielinen aartenetsintä

Teemat: Etninen tausta, eriarvoisuus ja valta-asetelmat

Oppiminen turvallisiksi kaikille

Teemat: Etninen tausta, eriarvoisuus ja valta-asetelmat, turvallisuus

45 min

Purjehdus uuteen maahan

Mitä heittäisit yli laidan?

Teemat:

- yleiset ihmisoikeudet
- etninen tausta ja sosioekonominen asema

Tavoitteet:

- arvioida, mikä on olennaista eloonjäämisen ja ihmisen kehityksen kannalta
- erottaa mitä halutaan siitä, mitä tarvitaan
- tuoda ihmisoikeuksia tutuiksi ja osoittaa, että inhimillisten tarpeiden ja ihmisoikeuksien välillä on yhteys

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- kirjekuoria
- monisteet toive- ja tarvekorteista jokaiselle ryhmälle
- liimaa ja paperiarkkeja
- tämä opas, josta voit lukea tarinaa (kursivoitu teksti)

Ohjeet:

1. Pyydä oppilaita kuvittelemaan, että he ovat lähdössä purjehtimaan uudelle mantereelle. Siellä ei asu vielä ketään, joten heistä tulee perille päästyään uuden maan perustajia.

2. Jaa oppilaat pieniin ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle kirjekuori, jossa on kaikki toive- ja tarvekortit. Kerro, että nämä ovat asioita, jotka he pakkaavat mukaan aloittaakseen elämän uudessa maassa. Pyydä joka ryhmää avaamaan kirjekuori, levittämään kortit ja tutkimaan niitä.

3. Kerro, että laiva lähtee ja aloita kerronta seuraavasti:

Aluksi matka on hyvin miellyttävä. Aurinko paistaa ja meri on tyyni. Äkkiä kuitenkin nousee kova myrsky, ja laiva alkaa keikkua. Itse asiassa se uhkaa upota! Teidän täytyy heittää kolme korttia yli laidan pitääksenne aluksen pinnalla.

Pyydä jokaista ryhmää päättämään, mistä he luopuvat. Selitä, ettei näitä tavaroita ole mahdollista saada myöhemmin takaisin. Kerää poisheitetyt kortit ja kokoa ne yhteen pinoon.

4. Jatka kertomista:

Lopulta myrsky tyyntyy. Kaikki huokaisevat helpotuksesta. Sää tiedotus kuitenkin kertoo, että viidennen asteen hirmumyrsky on lähestymässä laivaa. Mikäli aiotte selviytyä hengissä hirmumyrskystä, teidän täytyy heittää yli laidan vielä kolme korttia lisää. Muistakaa, ettette heitä pois mitään, mitä tarvitsette uudessa maassa selviytymiseen.

Kerää nämäkin kortit ja aseta ne pinoon.

5. Jatka kertomista:

Se oli lähellä! Olemme kuitenkin jo melkein uudella mantereella. Kaikkia jännittää. Mutta juuri kun melkein näemme maata horisontissa, jättiläisvalas törmää laivaan ja tekee sen kylkeen reiän. Laivaa täytyy vieläkin keventää! Heittäkää pois vielä kolme korttia.

Kerää kortit ja aseta ne pinoon.

6. Ilmoita, että vihdoinkin on saavuttu turvallisesti uudelle mantereelle ja ollaan valmiita rakentamaan uutta maata. Pyydä jokaista ryhmää liimaamaan jäljellä olevat korttinsa paperille niin, että kaikki voivat muistaa, mitä uudelle mantereelle on tuotu.

Pyydä jokaista ryhmää ripustamaan paperinsa seinälle ja kertomaan, mitä he ovat tuoneet uuteen maahan. Kysy esittelyn jälkeen koko ryhmältä: "Puuttuuko jotakin, mitä tarvitsemme hengissä pysymiseen? Kasvuun ja kehitykseen?"

Harjoitteen purku:

1. Pura työskentely esim. seuraavanlaisin kysymyksin:

- Mitä piditte tästä harjoituksesta?
- Miten päätitte, mitä ilman selviytyisitte? Mikä oli olennaista?
- Olivatko jotkin päätökset vaikeita? Mitkä?
- Oliko ryhmä eri mieltä siitä, mitä piti säilyttää ja mitä heittää yli laidan? Kuinka ratkaisitte nämä erimielisyydet?
- Onko kaikilla ihmisillä samat tarpeet? Kenellä saattaisi olla toisenlaisia tarpeita?
- Mitä ajattelette lopullisista valinnoista? Jäisittekö henkiin uudessa maassa? Pystyisittekö kasvamaan ja kehittymään hyvin?
- Jos tekisitte tämän harjoituksen uudelleen, heittäisittekö pois eri asioita?

2. Tähdennä, että ihmisoikeudet perustuvat ihmisten tarpeille: asioille, jota jokainen ihminen tarvitsee hengissä pysymiseen, kasvuun ja kehitykseen sekä arvokkaaseen elämään.

3. Tähdennä, että jokainen tarvitsee kaikki ihmisoikeudet. Jotkut niistä ovat tarpeellisia elossa säilymisen kannalta, kuten ruoka, sairaanhoito, puhdas vesi ja suoja. Mutta toiset ovat olennaisen tärkeitä ihmisten hyvälle elämälle ja kehitykselle. Kenellekään ei riitä vain se, että jää henkiin. Kysy:

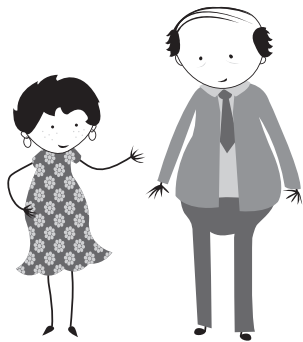
- Mitkä kortit edustavat asioita, joita ehkä haluaisimme mutta emme tarvitse välttämättä henkiinjäämiseen?
- Mitkä kortit edustavat asioita, joita tarvitaan välttämättä fyysiseen hengissä pysymiseen?
- Mitkä kortit edustavat asioita, joita tarvitsemme kasvuun ja kehitykseen?
- Miten teidän kävisi tässä uudessa maassa, ellei teillä olisi _____? (Valitse useita esimerkkejä korteista.)

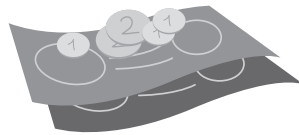
Purjehdus uuteen maahan

Mitä heittäisit yli laidan?

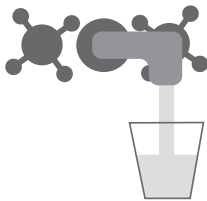
Moniste: Toive- ja tarvekortit

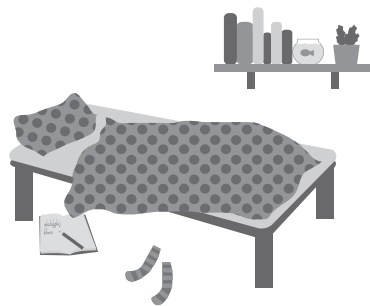
*mahdollisuus mielipiteen
ilmaisemiseen*

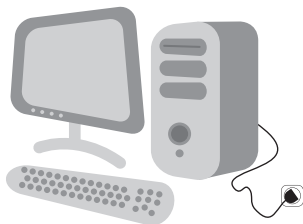
rahaa omaan käyttöön

puhdas vesi

oma makuuhuone

tietokone ja pääsy nettiin

reilu kohtelu ja syrjimättömyys

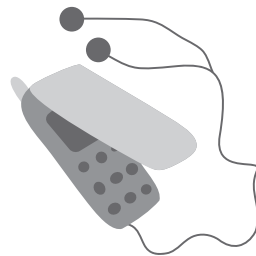
Purjehdus uuteen maahan

Mitä heittäisit yli laidan?

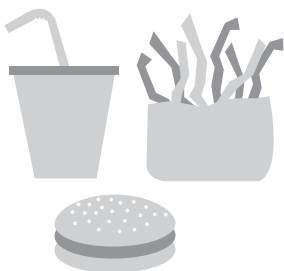
Moniste: Toive- ja tarvekortit

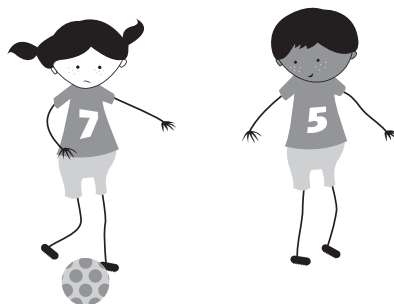
puhdas ympäristö

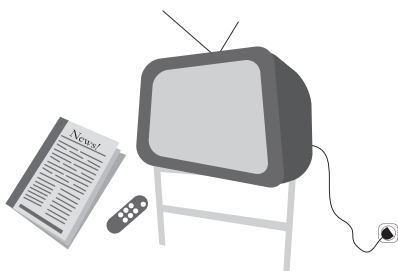
kännykkä

kokista ja hampurilaisia

mahdollisuus lepoon ja leikkiin

televisio ja sanomalehti

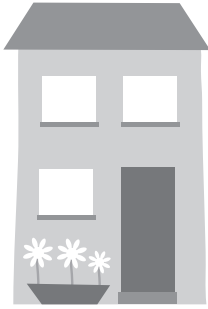

mahdollisuus harjoittaa omaa uskontoa

Purjehdus uuteen maahan

Mitä heittäisit yli laidan?

Moniste: Toive- ja tarvekortit

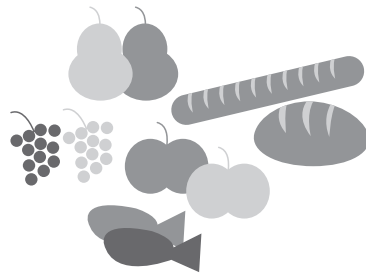
mukava koti

muodikkaat vaatteet

rantaloma

ravitseva ruoka

suojaus huonolta kohtelulta

koulutus

Purjehdus uuteen maahan

Mitä heittäisit yli laidan?

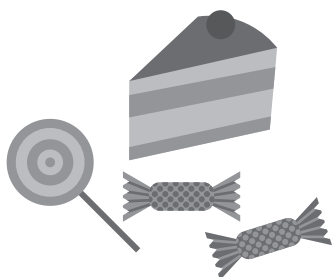
Moniste: Toive- ja tarvekortit

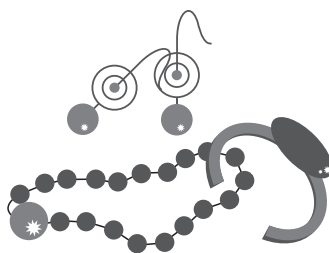
lääkärit

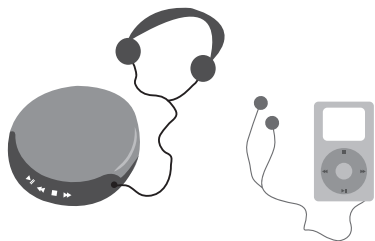
polkupyörä

makeiset

korut

radio

lämpimät vaatteet

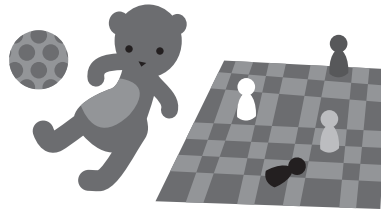
Purjehdus uuteen maahan

Mitä heittäisit yli laidan?

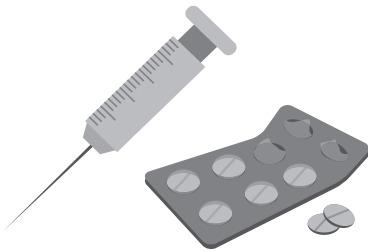
Moniste: Toive- ja tarvekortit

vanhemmat

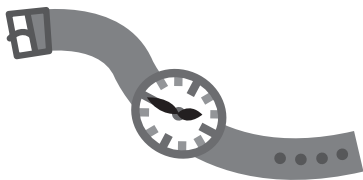
lelut ja pelit

*lääkkeitä ja rokotteita
tauteja vastaan*

*demokraattiset
vaalit ja säännöt*

kello

*mahdollisuus omaan
kulttuuriin ja kieleen*

60 min

Astu askel eteenpäin

Olemme kaikki tasa-arvoisia – mutta toiset ovat tasa-arvoisempia kuin toiset

Teemat:

- eriarvoisuus
- valta-asetelmat
- sosioekonominen asema
- etninen tausta

Tavoitteet:

- herättää näkemään eriarvoisuus yhteiskunnan tarjoamissa mahdollisuuksissa
- edistää empatiaa niitä kohtaan, jotka ovat erilaisia
- edistää ymmärrystä vähemmistöryhmään kuuluvia kohtaan

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- roolikortit tulostettuna ja leikattuna – voit myös tehdä omia roolikortteja
- tilanneluettelo
- kyniä ja paperia nimilappuja ja kuvia varten
- voit halutessasi muokata roolikortteja ja tilanneluettelo ryhmällesi paremmin sopivaksi

Ohjeet:

1. Johdata harjoitukseen kysymällä oppilailta, ovatko nämä koskaan kuvitelleet olevansa joku toinen, toinen lapsi, joka olisi aivan erilainen kuin he.

2. Pyydä jokaista ottamaan roolikortti, jossa on kunkin uusi henkilöllisyys, ja lukemaan se hiljaa itsekseen kertomatta muille. Mikäli oppilas ei ymmärrä roolikortissaan olevan sanan merkitystä, hän voi viitata ja odottaa, että opettaja tulee selittämään asian.

3. Rohkaise oppilaita esittämään kysymyksiä tässä vaiheessa. Selitä, että vaikka he eivät tietäisikään kovin paljon roolissa kuvatusta henkilöstä, he voivat käyttää mielikuvitustaan. Jotta oppilaat pääsisivät sisälle rooliinsa, pyydä heitä tekemään tiettyjä asioita, jotta rooli tuntuisi todellisemmalta. Esimerkiksi:

- Anna itsellesi nimi. Tee nimilappu muistuttamaan, kuka kuvittelet olevasi.
- Piirrä itsestäsi kuva.
- Piirrä kuva talostasi, huoneestasi tai kotikadultasi.
- Kuljeskele huoneessa ja ole olevinasi tämä henkilö.

4. Pyydä oppilaita istumaan silmät suljettuina ja kuvittelemaan, kun luet muutamia kysymyksiä:

- Missä olet syntynyt? Millaista oli, kun olit pieni? Millainen perheesi oli, kun olit pieni? Onko se nyt erilainen?
- Millaista päivittäinen elämäsi on nyt? Missä asut? Missä käyt koulua?
- Mitä teet aamulla? Iltapäivällä? Illalla?
- Millaisia pelejä pelaat? Kenen kanssa leikit?
- Millaista työtä vanhempasi tekevät? Paljonko he ansaitsevat kuukaudessa? Onko sinulla hyvä elintaso?
- Mitä teet lomilla? Onko sinulla lemmikkieläintä?
- Mikä tekee sinut onnelliseksi? Mitä pelkää?

5. Pyydä oppilaita olemaan aivan hiljaa asettuessaan riviin vierekkäin, ikään kuin lähtölinjalle.

6. Kun oppilaat ovat rivissä, kerro, että kuvaat muutamia tapahtumia, joita oppilaalle voisi sattua. Oppilaiden tulee miettiä, voisiko tilanne olla todellinen hänen roolihahmolleen. Jos voisi, otetaan askel eteenpäin. Jos ei, oppilas pysyy paikallaan.

7. Lue yksi tilanne kerrallaan. Pidä tauko jokaisen lukukerran jälkeen ja anna oppilaiden astua eteenpäin. Pyydä heitä katsomaan ympärilleen nähdäkseen, missä toiset ovat.

8. Kun olet lukenut kaikki tilanteet, pyydä jokaista istuutumaan sille paikalle, missä he sillä hetkellä ovat. Pyydä jokaista oppilasta vuorollaan kuvaamaan hänen roolihenkilöään. Kun oppilaat ovat kertoneet itsestään, pyydä heitä vielä katsomaan, mihin asti he ovat askelillaan edenneet.

9. Lopeta roolipeli selkeästi ennen purkukysymyksiä. Pyydä oppilaita sulkemaan silmänsä ja palaamaan omaksi itsekseen. Sano, että laskettuanne kolmeen jokaisen pitää huutaa oma nimensä. Tällä tavoin päätät harjoituksen ja varmistat, etteivät oppilaat jää rooliensa vangeiksi.

Harjoitteen purku

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:

- Mitä tässä harjoituksessa tapahtui?
- Kuinka helppoa tai vaikeaa oli näytellä rooliasi?
- Millaiseksi kuvittelit näyttelemäsi henkilön? Tunnetko yhtään tällaista ihmistä?
- Miltä tuntui kuvitella itsensä täksi henkilöksi? Oliko hän lainkaan samanlainen kuin sinä itse? Tunnetko ketään tällaista henkilöä?

2. Liitä harjoitus syrjintään ja yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen eriarvoisuuteen seuraavin kysymyksiin:

- Mitä tunsitte astuessanne eteenpäin tai jäädessänne paikoillenne?
- Jos astuit usein eteenpäin, milloin huomasit, etteivät toiset liikkuneet yhtä nopeasti kuin sinä?
- Liikkuiko kuvittelemasi henkilö eteenpäin vai ei? Miksi?
- Tuntuiko sinusta, että jokin oli epäreilua?
- Onko tämän harjoituksen tapahtumissa mitään sellaista kuin todellisessa maailmassa? Mitä?
- Mistä syystä joillakin yhteisömme ihmisillä on enemmän mahdollisuuksia kuin toisilla? Ja miksi joillakin on vähemmän mahdollisuuksia?

Keskustelkaa vielä lopuksi: Mitä voisi tehdä, jotta kaikilla olisi tasa-arvoisemmat mahdollisuudet? Onko oppilaiden omassa ryhmässä tai yhteisössä sellaista eriarvoisuutta, johon oppilaat voisivat puuttua?

Astu askel eteenpäin

Olemme kaikki tasa-arvoisia – mutta toiset ovat
tasa-arvoisempia kuin toiset

Moniste: Roolikortit

Olet kahdeksanvuotias. Asut veljesi kanssa hienossa talossa. Talossa on iso puutarha ja uima-allas. Isäsi on pankinjohtaja. Äitisi huolehtii kodista ja perheestä.

Sinä synnyit tässä kaupungissa, mutta vanhempasi muuttivat tänne Aasiasta. Heillä on kaunis ravintola. Sinä asut sen yläpuolella sisaresi ja vanhempieni kanssa. Sinä ja sisaresi autatte koulun jälkeen ravintolassa. Olet kolmetoistavuotias.

Olet kymmenvuotias. Asut maalaistalossa. Isäsi on maanviljelijä ja äitisi hoitaa lehmii, vuohia ja kanoja. Sinulla on kolme veljeä ja yksi sisko.

Olet ainoa lapsi. Asut äitisi kanssa kaupungissa kerrostalohuoneistossa. Äiti on töissä tehtaassa. Olet hyvä tanssissa ja musiikissa. Olet yhdeksänvuotias.

Sinulla on synnynnäinen vamma ja käytät pyörätuolia. Asut kerrostalohuoneistossa kaupungissa. Perheeseen kuuluvat sinun lisäksi vanhemmat ja kaksi sisarta. Molemmat vanhempasi ovat opettajia. Olet kaksitoistavuotias.

Olet yhdeksänvuotias ja sinulla on identtinen kaksonen. Asutte kaupungissa kerrostalossa äitinne kanssa. Äiti työskentelee tavaratalossa. Isäsi on vankilassa.

Astu askel eteenpäin

Olemme kaikki tasa-arvoisia – mutta toiset ovat tasa-arvoisempia kuin toiset

Moniste: Roolikortit

Olet yhdeksänvuotias ja ainoa lapsi. Asut vanhempiesi kanssa kaupungissa kerrostalossa. Isäsi on rakennustyöläinen ja äitisi jakaa postia. Olet hyvä urheilussa.

Sinä ja vanhempasi tulitte tähän maahan, koska teidän piti päästä turvaan sodalta, jota käydään kotimaassasi Afrikassa. Olit yhdeksänvuotias kun saavuitte tänne ja nyt olet yksitoistavuotias. Et tiedä milloin pääset takaisin kotiin.

Olet kolmetoistavuotias, vanhin kuudesta lapsesta. Isäsi ajaa kuorma-autoa ja on paljon poissa. Äitisi on tarjoilija, jonka on usein työskenneltävä iltaisin. Sinun täytyy usein huolehtia nuoremmista sisaruksista.

Vanhempasi erosivat kun olit vauva. Nyt olet kaksitoistavuotias. Asut äitisi ja hänen poikaystävänsä kanssa. Viikonloppuisin käyt isäsi ja hänen uuden vaimonsa sekä heidän kahden pienen lapsensa luona.

Astu askel eteenpäin

Olemme kaikki tasa-arvoisia – mutta toiset ovat
tasa-arvoisempia kuin toiset

Moniste: Roolikortit

Olet yksitoistavuotias. Olet elänyt erilaisten sijaisvanhempien luona pienestä lapsesta asti, koska omat vanhempasi eivät pystyneet huolehtimaan sinusta. Sijaisvanhempasi ovat mukavia. Samassa pikku talossa asuu neljä muutakin sijaislasta.

Olet kahdeksanvuotias. Asut sisaresi kanssa isovanhempiesi luona maaseudulla. Vanhempasi ovat eronneet ja äitisi työskentelee sihteerinä isommassa kaupungissa. Isäsi näet harvoin.

Sinulla on oppimisvaikeus, jonka takia olet kaksi luokkaa alempana koulussa. Olet kymmenvuotias ja kookkaampi kuin kahdeksanvuotiaat luokkatoverisi. Molemmat vanhempasi ovat töissä, eikä heillä ole juuri aikaa auttaa sinua läksyissä.

Äitisi kuoli syntyessäsi. Isäsi avioitui uudelleen, ja asut hänen ja äitipuolesi sekä tämän kahden tyttären kanssa. He ovat teini-ikäisiä, ja sinä olet kahdeksanvuotias. Isäsi on lakimies.

Olet kahdeksanvuotias ja nuorin kolmesta lapsesta. Perheesi asuu pienessä asunnossa suuressa kaupungissa. Isäsi on mekaanikko. Juuri nyt isä on työtön, joten teillä ei ole paljon rahaa. Mutta isälläsi on enemmän aikaa leikkiä kanssasi.

Muutit tähän maahan vauvana. Nyt olet kymmenvuotias. Naapurissasi asuu paljon muita maahanmuuttajia, ja isälläsi on kauppa. Puhut sekä entisen että uuden kotimaasi kieltä ja tulkkaat usein äidillesi ja isoäidillesi.

Astu askel eteenpäin

Olemme kaikki tasa-arvoisia – mutta toiset ovat tasa-arvoisempia kuin toiset

Moniste: Roolikortit

Olet yksitoistavuotias. Asut maalaiskylässä vanhempiesi ja nuoremman veljesi ja siskosi kanssa. Vanhemmillasi on leipomo. Sinua kiusataan joskus, koska olet melko tukeva.

Sinulla on astma. Joudut usein olemaan poissa koulusta sairautesi takia, erityisesti talvella. Vietät paljon aikaa kotona vuoteessa katsellen TV:tä, surffaat internetissä ja pelaat pleikkarilla. On yksinäistä, koska molemmat vanhempasi ovat töissä. Olet kolmetoistavuotias.

Olet suurlähettilään lapsi Suomessa. Käyt kansainvälistä koulua. Sinulla on paksut silmälasit ja änkytät hieman. Olet yksitoistavuotias.

Sinä ja vanhemmat veljesi olette hyvin lahjakkaita matematiikassa, fysiikassa, kielissä ja oikeastaan kaikessa. Vanhempasi ovat yliopiston professoreita. He lähettävät sinua usein erityiskursseille ja harjoitusleireille valmistautumaan kilpailuihin.

Astu askel eteenpäin

Olemme kaikki tasa-arvoisia – mutta toiset ovat
tasa-arvoisempia kuin toiset

Moniste: Tilanteet ja tapahtumat

Lue seuraavat tilanteet ääneen. Anna oppilaille jokaisen tilanteen luettuasi aikaa astua eteenpäin ja tarkistaa sijaintinsa suhteessa muihin.

1. Sinulla ja perheelläsi on aina rahaa tarpeisiinne.
2. Asut mukavassa paikassa, jossa on puhelin ja televisio.
3. Sinua ei kiusata tai syrjitä erilaisen ulkonäkösi tai vammaisuutesi takia.
4. Kanssasi asuvat ihmiset kysyvät mielipidettäsi suurissa päätöksissä, jotka koskevat sinua.
5. Käyt hyvää koulua ja osallistut kerhoihin ja urheilutoimintaan.
6. Osallistut koulun jälkeen ylimääräisille musiikki- ja kuvaamataidon tunneille.
7. Et pelkää, että poliisi pysäyttää sinut.
8. Elät aikuisten kanssa, jotka rakastavat sinua ja ajattelevat sinun parastasi.
9. Et ole koskaan tuntenut itseäsi syrjityksi vanhempiesi alkuperän, taustan, uskonnon tai kulttuurin takia.
10. Sinulla on säännölliset terveys- ja hammastarkastukset, vaikka et olisi sairaskaan.
11. Sinä ja perheesi lomaillette kerran vuodessa.
12. Voit kutsua ystäviä syömään tai yökylään kotiisi.
13. Vanhempana voit mennä yliopistoon tai valita minkä työn tai ammatin haluat.
14. Et pelkää kiusaamista tai että kimppuusi hyökätään kadulla, koulussa tai asuinalueellasi.
15. Näet TV:ssä ja elokuvissa usein ihmisiä, jotka ovat kanssasi samannäköisiä ja elävät samoin kuin sinä.
16. Menet perheesi kanssa elokuviin, eläintarhaan, museoon, maalle tai muihin hauskoihin paikkoihin ainakin kerran kuukaudessa.
17. Vanhempasi, isovanhempasi ja jopa iso-isovanhempasi ovat syntyneet tässä maassa.
18. Saat uusia vaatteita ja kenkiä milloin tarvitset.
19. Sinulla on runsaasti leikkিতovereita ja aikaa leikkimiseen.
20. Pääset tietokoneelle ja internetiin.
21. Tekojasi arvostetaan ja sinua rohkaistaan kehittämään kykyjäsi.
22. Mielestäsi sinulla on onnellinen tulevaisuus, kun kasvat suureksi.

60 min

Mitä jos... maapallo olisikin litteä?

Teemat:

- yleiset ihmisoikeudet
- eriarvoisuus ja valta-asetelmat
- sosioekonominen asema
- etninen tausta

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- tilannekortit
- paperia ja kyniä
- vaikutusten virran kopiot

Tavoitteet:

- käsitellä oikeuksien vaikutusta ja keskinäistä riippuvuutta
- käsitellä oikeuksia arkielämässämme

Ohjeet:

1. Esittele harjoitus kertomalla, että jokainen yrittää kuvitella "Mitä jos..." Joskus kuvittelemme hyviä tilanteita (esimerkiksi "Mitä jos ei olisi enää sotia?") ja toisinaan huonoja tilanteita (esimerkiksi "Mitä jos omaan maahan tulisi sota?"). Tässä harjoituksessa annetaan tilanne ja pyydetään miettimään, mitä seurauksia siitä olisi ihmisten elämään.

2. Esittele Vaikutusten virta ja kuvaile, kuinka yksi tilanne voi johtaa toiseen ja muodostaa tapahtumaketjun; käytä yksinkertaisia, tuttuja tilanteita (esim. Mitä jos et pääsisi kouluun? > Ei luku- eikä kirjoitustaitoa > Ei kykyä ymmärtää kirjoitettuja ohjeita eikä karttoja, kirjoittaa kirjeitä, käyttää tietokonetta).

3. Jaa oppilaat pieniin ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle tilanne ja kopio Vaikutusten virrasta sekä kynä. Pyydä oppilaita täyttämään moniste yhdessä.

4. Kun oppilaat ovat täyttäneet monisteen Vaikutusten virta, pyydä heitä valmistelemaan esitys seurauksista, joita he ovat kuvitelleet tilanteesta aiheutuvan.

5. Pyydä jokaista ryhmää esittämään vuorollaan tilanteensa.

6. Pyydä jokaisen esityksen jälkeen kommentteja kysymällä:

- Voisitteko kuvitella muitakin seurauksia, joita tilanteella voisi olla?
- Edistikö tilanne yhdenvertaisuutta tai aiheuttiko eriarvoisuutta? Miksi?
- Vaikuttiko se jotenkin ihmisten välisiin valta-asemiin? Miksi?
- Mitkä ihmisoikeudet liittyvät tähän tilanteeseen? Loukattiinko tilanteessa ihmisoikeuksia?

Harjoitteen purku:

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:

- Miltä harjoitus sinusta tuntui?
- Oliko vaikeaa kuvitella annettua tilannetta?
- Oliko vaikea ajatella seurauksia, joita tilanne saattaisi tuottaa?
- Oliko tilanne mielestänne todenmukainen? Miksi tai miksi ei?
- Uskotko tällaisia tilanteita olevan maailmassa?
- Kuinka reagoisit tällaisessa tilanteessa?
- Mitä voisimme tehdä muuttaaksemme tämän tilanteen?

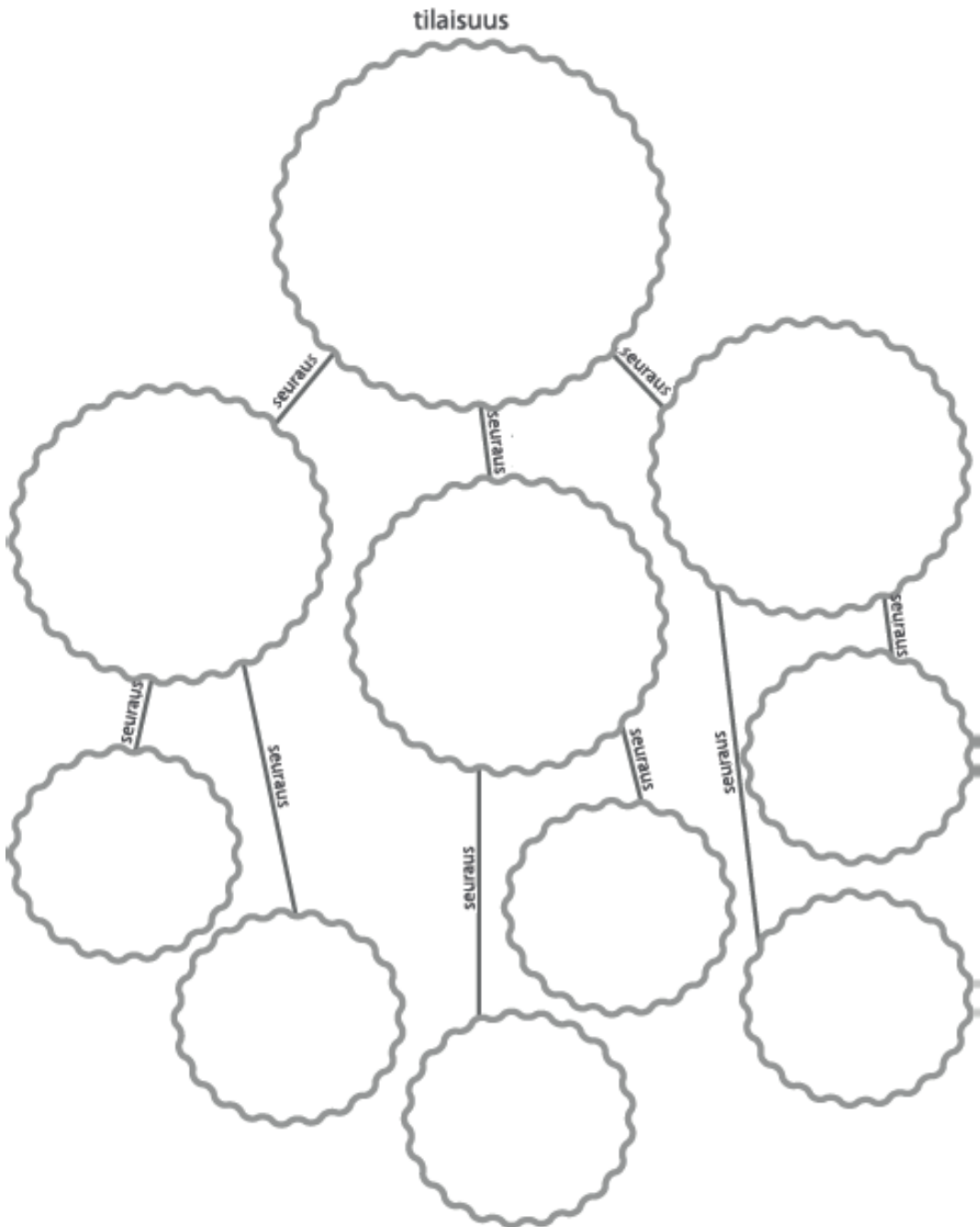
2. Liitä harjoitus ihmisoikeuksiin kysymällä:

- Kun jotakin ihmisoikeutta loukataan, kuinka se vaikuttaa muihin oikeuksiin? Keksitkö yhtään esimerkkiä esityksistä?
- Kun jotakin ihmisoikeutta suojellaan ja edistetään, kuinka se vaikuttaa muihin oikeuksiin?
- Pystytkö keksimään yhtään esimerkkiä esityksistä? Miksi tarvitsemme kaikkia ihmisoikeuksia?

Mitä jos... maapallo olisikin litteä?

Moniste: Vaikutusten virta

Mitä jos... maapallo olisikin litteä?

Moniste: Tilanteita

Alla on muutamia tilanteita, joita voitte käyttää. Valitse ryhmällesi sopivimmat tai keksi uusia. Ota mukaan sekä positiivisia että negatiivisia tilanteita.

TILANNE 1. Hallitus on päättänyt sulkea kaikki koulut ja yliopistot. Huomisesta alkaen kaikki lapset voivat tehdä, mitä haluavat, sen sijaan että menisivät kouluun. Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 2. Hallitus on päättänyt sulkea kaikki sairaalat säästääkseen rahaa. Lääkäreitä ja apteekkareita ei ole. Sen sijaan tarjotaan halpaan hintaan yrtilääkintäoppaita. Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 3. Hallitus on päättänyt kieltää leikkimisen kaduilla, puistoissa, kouluissa tai missä tahansa, jossa ihmiset voivat sen nähdä. Tämän lisäksi kaikki lelukaupat suljetaan eikä kukaan saa enää myydä leluja. Jokainen joka yllätetään leikkimästä kotona, joutuu oikeuteen ja lopulta vankilaan. Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 4. Hallitus on päättänyt, että huomisesta eteenpäin vain tytöt saavat käydä koulua ja leikkiä vapaa-aikanaan. Kaikkien poikien on aloitettava työt tehtaassa. Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 5. Hallitus on päättänyt, että huomisesta alkaen ketään ei saa nähdä kuin kahdestaan jonkun ihmisen kanssa. Kaikki useamman kuin kahden hengen kokoontumiset on kielletty. Määräyksen rikkomisesta rangaistaan vankilalla. Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 6. Hallitus on päättänyt, että jokaisessa koulussa on oltava tietokonehuone, jossa on niin monta tietokonetta, että jokainen lapsi voi käyttää konetta ainakin kolme tuntia viikossa. Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 7. Hallitus on päättänyt perustaa nuorisovaltuuston informoimaan kunnanvaltuustoa lapsia koskevissa asioissa. Jokaisesta paikkakuntamme koulusta valitaan edustajat tähän valtuustoon. Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 8. Hallitus on päättänyt lisätä kansainvälistä ymmärrystä, ja siksi jokaisella lapsella on nyt mahdollisuus vierailulla jossain toisessa Euroopan maassa ennen kolmentoista vuoden ikää. Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 9. Hallitus on päättänyt, että vammaisia lapsia pitää rohkaista osallistumaan yhteiskuntaan niin paljon kuin mahdollista. Osallistumisen esteet on poistettava ja lapsille on hankittava heidän tarvitsemaansa apua, kuten pyörätuoleja, kuulolaitteita, pistekirjoituskirjoja ja tietokoneita. Mikäli mahdollista, vammaisten lasten tulisi käydä koulua kaikkien muiden lasten kanssa. Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

TILANNE 10. Hallitus on päättänyt, että huomisesta alkaen lapsi, joka epäonnistuu kokeissa, erotetaan koulusta. Vain kokeissa menestyvät lapset saavat jatkaa opiskelua. Mitä välittömiä vaikutuksia tällä tilanteella olisi? Entä tulevina vuosina?

60 min

Nykyajan satu

Istumalla ei voi jättää jälkeensä jalanjälkiä!

Teemat:

- lapsen oikeudet
- yleiset ihmisoikeudet
- eriarvoisuus ja valta-asetelmat

Tavoitteet:

- kuvata lapsityövoiman käyttöä ja nykypäivän orjuutta
- kannustaa aktiiviseen kuunteluun

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- puinen keppi
- kopio Siwan tarinasta kuvina, leikkaa kuvat irti toisistaan
- kopio Siwan tarinasta tekstinä
- kopiot lapsen oikeuksien sopimuksesta (lasten versio)
- halutessasi voit numeroida kuvat tarinan mukaiseen järjestykseen, jolloin oppilaiden on helpompi tietää, mistä kuvasta tarina jatkuu.

Ohjeet:

1. Pyydä oppilaita kokoontumaan piiriin seuraamaan erityisellä tavalla kerrottua satua. Pyri luomaan arvoituksellinen ilmapiiri. Esittele puinen keppi ja kerro sen olevan "Puhekeppi"; vain se henkilö saa puhua, jolla on keppi kädessään. Kun kepin haltija on puhunut, hän luovuttaa kepin seuraavalle.

2. Asettele kuvat oppilaiden näkyville ja kerro, että heidän tehtävänä on kertoa kuvien avulla tarina Siwa-nimisestä tytöstä. Jaa sitten kuvat oppilaille, yksi kuva kullekin parille. Kerro, että kunkin parin tarkoitus on kertoa kuvaan liittyvä osa tarinasta. Anna oppilaille hetki aikaa miettiä kuvan kertomaa tarinaa ja keskustella siitä parinsa kanssa.

3. Tartu ensimmäisenä puhekeppiin ja sano muutama sana kuvaillaksesi, miten tarinankertominen tapahtuu. Ojenna sitten keppi tarinan aloittavalle oppilaalle. Kerro, että tarinaa seuraavaksi jatkavan tulee nostaa oma kuvansa esille. Mikäli useampi oppilas nostaa kuvansa näkyville yhtä aikaa, puhujakepin haltija päättää, kenelle kepin seuraavaksi luovuttaa.

4. Kun tarina on kerrottu loppuun, kysy oppilailta, haluaisivatko he kuulla kuvien takana olevan todellisen tarinan. Kerro tai lue heille ääneen Siwan tarina.

Harjoitteen purku

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksin:

- Mihin tarinasi perustui? Muistuttiko jokin kuvissa asioista, joita olet itse kokenut tai joista olet kuullut?
- Vastasiko oma osuutesi tarinasta Siwan oikeaa tarinaa?
- Mitä pidit Siwan tarinasta? Millaisia ajatuksia se sinussa herätti?
- Herättikö Siwan tarina sinussa joitain kysymyksiä?

2. Keskustelkaa lapsityövoiman käytöstä ja nykyajan orjuudesta seuraavien kysymysten avulla:

- Mitä on orjuus?
- Millä tavoin Siwan elämä muistutti orjuutta?
- Uskotko, että joku voisi joutua sinun kotimaassasi elämään Siwan kaltaista elämää? Oletko kuullut sellaisista tapauksista?
- Onko nykyaikana orjia?

3. Jaa oppilaille kopiot lapsen oikeuksien sopimuksesta. Liitä Siwan tarina ihmisoikeuksiin:

- Mitä tapahtuu niille lapsille, jotka pakotetaan töihin?
- Miten pakkotyö vaikuttaa lasten ihmisoikeuksiin? Osaatko luetella joitakin niistä lasten oikeuksista, joita Siwan tapauksessa rikottiin?
- Millä tavoin Lapsen oikeuksien sopimus suojelee lapsia?

Siwan tarina

Olipa kerran, ei kovin kauan aikaa sitten, tyttö nimeltä Siwa. Hän asui hyvin köyhässä maassa. Siwa asui yhdessä enonsa kanssa, sillä hänen vanhempansa olivat kuolleet, kun hän oli pieni.

Varttuessaan Siwa alkoi ymmärtää, että maailma oli paljon suurempi kuin hänen oma kotimaansa. Maailmassa oli paljon muitakin kiinnostavia paikkoja, joissa olisi mukava käydä. Mutta kuten useimmat maanmiehensä, Siwa oli köyhä, eikä hänellä ollut varaa matkustaa.

Eräänä päivänä Siwan eno kuitenkin kertoi keksineensä suunnitelman. Hän ehdotti, että Siwa matkustaisi enon tuttavan, rouva X:n luo, joka asui rikkaassa maassa. Siwa innostui ajatuksesta, sillä hän haaveili matkustamisesta. Eno sopi rouva X:n kanssa, että tämä ostaisi Siwalle lentolipun rikkaaseen maahan. Siwa asuisi rouva X:n kotona ja auttaisi häntä kotiaskareissa, kunnes lentolippu olisi maksettu. Niinpä Siwa nousi lentokoneeseen ja matkusti rikkaaseen maahan. Hän odotti innolla kaikkia niitä uusia asioita, joita hän tulisi siellä kokemaan. Rouva X lupasi lähettää Siwan kouluun ja pitää huolta hänen henkilöpapereistaan, jotta tyttö voisi vapaasti matkustella uudessa maassa.

Jotain alkoi kuitenkin heti mennä pieleen Siwan saavuttua rouva X:n taloon. Rouva X ei ollut lainkaan niin ystävällinen kuin Siwa oli odottanut. Rouva oletti Siwan hoitavan perheen lapsia ja tekevän kaikki taloustyöt yksin. Kun Siwa kysyi, milloin pääsisi kouluun, rouva X sanoi, ettei koulun aika ollut vielä.

Jonkin ajan kuluttua rouva X kertoi Siwalle, että hän saisi muuttaa rouva Y:n luokse joksikin aikaa. Siwa toivoi vihdoin pääsevänsä kouluun ja voivansa alkaa nauttia olostaan uudessa maassa. Ikävä kyllä, rouva Y oli vielä ilkeämpi kuin Rouva X. Siwan elämästä tuli yhä rankempaa. Hänen oli noustava aamuvarhaisella, eikä hän päässyt nukkumaan kuin vasta myöhään illalla. Silloinkaan hän ei pystynyt kunnolla nukkumaan, sillä hänen makuupaikkansa oli lastenhuoneen lattialla. Hänen piti huolehtia vauvasta, joka heräsi monta kertaa yössä. Kaiken siivouksen, ruoanlaiton ja lastenhoidon lisäksi häntä ei päästetty ulos tai tutustumaan kaupunkiin. Siwan elämä oli surkeaa. Häntä alkoi kaduttaa, että oli koskaan lähtenyt kotoa Afrikasta.

Eräänä aamuna Siwan onnistui saada lupa osallistua jumalanpalvelukseen. Hän keräsi rohkeutensa ja menikin kirkon sijaan koputtamaan naapuritalon ovea. Hän kertoi tarinansa naapurissa asuvalle nuorelleparille ja pyysi heiltä apua. Naapurit järkyttyivät kuulemastaan. He eivät uskoneet, että jotakuta voitaisiin orjuuttaa siten vielä nykyaikana. Siwan tarina kuulosti heistä aivan sadulta. Oikeassa elämässä on kuitenkin turha odottaa hyvää haltijaa apuun, joten Siwan oli löydettävä keino auttaa itse itseään.

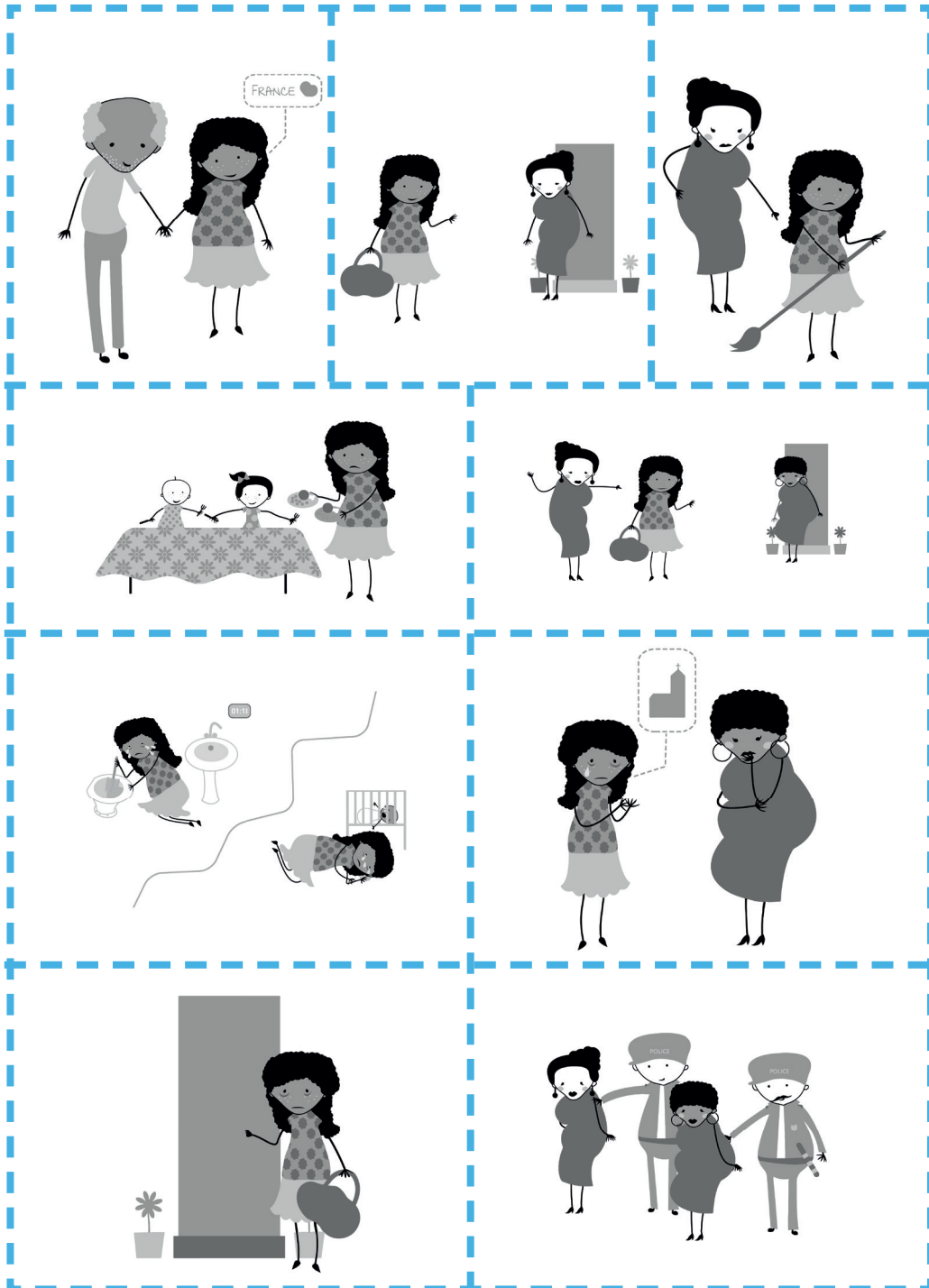
Naapuripariskunta pyysi Siwaa sisälle taloonsa ja soitti poliisille. Poliisi tutki tapauksen ja haastoi Rouva X:n ja Rouva Y:n oikeuteen. Siwa ei kuitenkaan tyytynyt näiden kahden henkilön saamaan rangaistukseen. Hän halusi varmistaa, ettei kukaan toinen lapsi joutuisi hänen laillaan orjuutetuksi. Niinpä Siwa valitti lakimiehensä avulla Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen ja vaati, että Rouva X:n kotimaa muuttaisi lakejaan suojataksaan lapsia pakkotyöltä. Tuomioistuin hyväksyi Siwan aloitteen ja maa joutui takaamaan, ettei sama voisi toistua tulevaisuudessa. Siwa oli vihdoin onnellinen. Hän ei ollut ainoastaan onnistunut pakenemaan Rouva Y:n talon vankilasta. Hän oli myös varmistanut, ettei kukaan muu lapsi joutuisi siinä maassa kokemaan mitään vastaavaa.

Lähde: muokattu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tapauksesta *Siliadin vastaan France*, No. 73316/01

Nykyajan satu.

Istumalla ei voi jättää jälkeensä jalanjälkiä!

Moniste: Siwan tarina kuvina

Moniste: Lapsen oikeuksien sopimus (lasten versio)

Artikla 1. Lapsen määritelmä: Sinua pidetään lapsena, kunnes täytät kahdeksantoista vuotta. Siihen saakka sinulla on kaikki tässä asiakirjassa säädetyt oikeudet.

Artikla 2. Vapaus syrjinnästä Sinua ei saa syrjiä mistään syystä, kuten rodun, värin, sukupuolen, kielen, uskonnon, mielipiteen, alkuperän tai taloudellisen aseman, vamman, syntyperän tai minkään muun ominaisuutesi tai vanhempien tai huoltajasi ominaisuuden perusteella.

Artikla 3. Lapsen ensisijainen etu: Kaikkien toimenpiteiden ja päätösten, jotka vaikuttavat lapsiin, tulee perustua siihen, mikä on parasta sinulle tai muille lapsille.

Artikla 4. Sopimuksen eduista nauttiminen: Viranomaisten tulisi huolehtia siitä, että nämä oikeudet ovat sinun ja kaikkien lasten saatavilla.

Artikla 5. Vanhempien ohjaus ja lapsen kehittyvät valmiudet Perheesi on päävastuussa ohjaamisestasi, niin että kasvaessasi opit käyttämään oikeuksiasi asianmukaisesti. Viranomaisten on kunnioitettava tätä oikeutta.

Artikla 6. Oikeus elämään ja kehittymiseen: Sinulla on oikeus elää ja kasvaa hyvin. Viranomaisten tulisi varmistaa, että elät ja kehityt terveesti.

Artikla 7. Syntymän rekisteröinti, nimi, kansalaisuus ja vanhempien hoiva: Sinulla on oikeus siihen, että syntymäsi rekisteröidään laillisesti, sinulla on oikeus nimeen ja kansalaisuuteen, oikeus tuntea vanhempiä ja olla heidän hoidossaan.

Artikla 8. Henkilöllisyyden säilyttäminen: Viranomaisten tulisi kunnioittaa oikeuttasi nimeen, kansalaisuuteen ja perhesiteisiin.

Artikla 9. Ero vanhemmista: Sinua ei pitäisi erottaa vanhemmistasi paitsi silloin, kun se on oman etusi mukaista (esimerkiksi jos vanhemmat kohtelevat sinua huonosti tai laiminlyövät sinua).

Jos vanhempi ovat eronneet, sinulla on oikeus säilyttää yhteys kumpaankin vanhempaasi, paitsi silloin, jos se saattaisi vahingoittaa sinua.

Artikla 10. Perheen yhdistäminen: Jos vanhempi asuvat eri maissa, sinun pitäisi voida liikkua näiden maiden välillä, jotta voit säilyttää yhteyden vanhempiisi, tai teidän pitäisi antaa palata takaisin perheeksi.

Artikla 11. Suoja laittomia maasta kuljetuksia vastaan: Viranomaisten tulisi puuttua asiaan, jos sinut yritetään laittomasti viedä maasta.

Artikla 12. Lapsen mielipiteen kunnioittaminen: Kun aikuiset tekevät sinua koskevia päätöksiä, sinulla on oikeus sanoa vapaasti, mitä pitäisi mielestäsi tapahtua ja aikuisten pitäisi ottaa tämä huomioon.

Artikla 13. Mielipiteen ja tiedonvapaus: Sinulla on oikeus hankkia, saada ja jakaa tietoa kaikissa muodoissa (esimerkiksi kirjoittamalla, taiteen keinoin, television, radion ja internetin välityksellä), edellyttäen, ettei se aiheuta vahinkoa sinulle tai toisille.

Artikla 14. Ajatuksen, omantunnon ja uskonnonvapaus: Sinulla on oikeus ajatella ja uskoa, mitä haluat ja harjoittaa uskontoasi edellyttäen, ettet estä muita ihmisiä tekemästä samoin. Vanhempien tulisi ohjata sinua näissä asioissa.

Artikla 15. Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus: Sinulla on oikeus kokoontua ja liittyä ryhmiin ja järjestöihin toisten lasten kanssa edellyttäen, ettei tämä estä muita ihmisiä nauttimasta oikeuksistaan.

Artikla 16. Yksityisyys, kunnia ja maine Sinulla on oikeus yksityisyyteen. Kukaan ei saa vahingoittaa mainettasi, tulla kotiisi, avata kirjeitäsi ja sähköpostejasi tai häiritä sinua ja perhettäsi ilman hyvää syytä.

Artikla 17. Tiedon hankkiminen ja media: Sinulla on oikeus saada luotettavaa tietoa erilaisista lähteistä, kuten

kirjoista, sanomalehdistä ja aikakauslehdistä, televisiosta, radiosta ja internetistä. Tietojen tulisi edistää hyvinvointiasi ja olla ymmärrettäviä.

Artikla 18. Vanhempien yhteinen vastuu: Molemmilla vanhemmillasi on vastuu kasvatuksesi, ja heidän tulisi aina ajatella parastasi. Viranomaisten tulisi tarjota vanhemmille apua, erityisesti jos molemmat vanhemmat käyvät töissä.

Artikla 19. Suojelu kaikenlaiselta väkivallalta, hyväksikäytöltä ja laiminlyönniltä: Viranomaisten tulisi varmistaa, että vanhempi tai joku muu huoltajasi suojelee sinua väkivallalta, hyväksikäytöltä ja laiminlyönniltä.

Artikla 20. Vaihtoehtoinen hoiva: Jos vanhempi eivät kykene hoitamaan sinua kunnolla, sinusta huolehtivat ihmiset, jotka kunnioittavat uskontoasi, perinteitäsi ja kieltäsi.

Artikla 21. Adoptio: Jos sinut on adoptoitu, sinun etusi täytyy ottaa ensisijaisesti huomioon, tapahtuipa adoptio sitten syntymämaassasi tai toiseen maahan.

Artikla 22. Pakolaislapset: Jos tulet uuteen maahan siksi, että oma maasi ei ole turvallinen, sinulla on oikeus saada suojelua ja tukea. Sinulla on samat oikeudet kuin maassa syntyneillä lapsilla.

Artikla 23. Vammaiset lapset: Jos sinulla on jonkinlainen vamma, sinun kuuluu saada erikoishoitoa, tukea ja koulutusta, niin että voit elää täysipainoista ja itsenäistä elämää ja osallistua yhteiskunnassa parhaan kykysi mukaan.

Artikla 24. Terveystieteiden ja terveyspalvelut: Sinulla on oikeus hyvään ja laadukkaaseen terveydenhoitoon (esimerkiksi lääkkeisiin, sairaaloihin, terveyden ammattilaisiin). Sinulla on myös oikeus puhtaaseen veteen ja ravitsevaan ruokaan, puhtaaseen ympäristöön ja terveyskasvatukseen, jotta pysyisit terveenä. Rikkaiden maiden tulisi auttaa köyhiä maita näiden saavuttamisessa.

Artikla 25. Hoidon ajoittainen tarkistaminen: Jos sinusta huolehtivat paikalliset viranomaiset tai laitokset vanhempiesi sijasta, tilanteesi pitäisi tarkistaa säännöllisesti, jotta varmistetaan, että saat hyvää hoitoa ja kohtelua.

Artikla 26. Oikeus sosiaaliseen turvallisuuteen: Yhteiskunnan, jossa elät, pitäisi antaa sinun nauttia sosiaalisesta turvallisuudesta, joka auttaa sinua kehittymään ja elämään hyvissä olosuhteissa (esimerkiksi koulutus, kulttuuri, ravinto, terveys, sosiaalinen hyvinvointi). Viranomaisten tulisi antaa lisärahaa puutteessa olevien perheiden lapsille.

Artikla 27. Riittävä elintaso: Sinun tulisi elää olosuhteissa, jotka auttavat sinua kehittymään fyysisesti, psyykkisesti, henkisesti, moraalisesti ja sosiaalisesti. Viranomaisten tulisi auttaa perheitä, joilla ei ole varaa tähän.

Artikla 28. Oikeus koulutukseen: Sinulla on oikeus koulutukseen. Koulun kurin tulisi kunnioittaa ihmisarvoasi. Alkuopetuksen tulisi olla ilmaista ja pakollista. Rikkaiden maiden tulisi auttaa köyhempiä näiden hankkimisessa.

Artikla 29. Kasvatuksen päämäärät: Kasvatuksen tulisi kehittää persoonallisuuttasi, lahjojasi ja älyllisiä ja fyysisiä taitojasi täysimääräisesti. Sen tulisi valmistaa sinua elämään ja kannustaa sinua kunnioittamaan vanhempiasi ja omaa maatasi sekä muita kansoja ja kulttuureja. Sinulla on oikeus saada tietoa oikeuksistasi.

Artikla 30. Vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen lapset: Sinulla on oikeus oppia ja harjoittaa perheesi perinteitä, uskontoa ja kieltä, vaikka suurin osa maasi ihmisistä ei niin tekisikään.

Artikla 31. Vapaa-aika, leikki ja kulttuuri: Sinulla on oikeus rentoutua ja leikkiä ja osallistua erilaiseen luovaan ja kulttuuritoimintaan.

Artikla 32. Lapsityö: Viranomaisten tulisi suojella sinua työltä, joka on vaarallista

terveydellesi ja kehityksellesi, joka häiritsee koulutustasi tai joka saattaa johtaa hyväksikäyttöösi.

Artikla 33. Lapset ja huumeiden väärinkäyttö: Viranomaisten tulisi edistää toimenpiteitä, joilla suojellaan sinua vaarallisten huumeiden käytöltä, tuottamiselta tai levittämiseltä.

Artikla 34. Seksuaaliselta hyväksikäytöltä suojeleminen: Viranomaisten tulisi suojella sinua seksuaaliselta hyväksikäytöltä.

Artikla 35. Ihmiskaupalta, myymiseltä ja sieppaukselta suojeleminen: Viranomaisten tulisi varmistua siitä, ettei sinua siepata, myydä tai viedä toiseen maahan hyväksikäytettäväksi.

Artikla 36. Muilta hyväksikäytön muodoilta suojeleminen: Sinua tulee suojella kaikilta toimenpiteiltä, jotka saattavat häiritä kehitystäsi ja hyvinvointiasi.

Artikla 37. Suojelu kidutusta, halventavaa kohtelua ja vapaudenriistoa vastaan: Jos rikot lakia, sinua ei saa kohdella julmasti. Sinua ei saa sulkea vankilaan aikuisten kanssa, ja sinun pitäisi sallia olla yhteydessä perheesi kanssa.

Artikla 38. Aseellisten selkkausten vaikutuksen kohteina olevat lapset: Jos olet alle viisitoistavuotias (alle kahdeksantoistavuotias useimmissa Euroopan maissa), viranomaisten ei tulisi sallia sinun liittyä armeijaan tai osallistua suoranaisiin sotatoimiin. Sota-alueilla olevien lasten tulisi olla erityisen suojelun kohteina.

Artikla 39. Lapsiuhrien kuntoutus: Jos sinua on lyöty laimin, kidutettu tai käytetty hyväksi, jos olet sieppauksen tai sodan uhri tai olet joutunut vankilaan, sinun pitäisi saada erityisapua saadaksesi takaisin fyysisen ja psyykkisen terveytesi ja palataksesi yhteiskuntaan.

Artikla 40. Nuoriso-oikeus: Jos olet rikkonut lakia, sinua täytyy kohdella ihmisarvoasi kunnioittaen. Sinun pitää saada oikeusapua ja sinut saa tuomita vankilaan vain vakavimmissa rikoksissa.

Artikla 41. Korkeampien ihmisoikeusnormien kunnioitus. Jos maasi lait ovat parempia lapsille kuin tämän sopimuksen artiklat, tulee noita lakeja noudattaa.

Artiklat 42. Sopimuksen tunnetuksi tekeminen: Viranomaisten tulisi tehdä sopimus tunnetuksi kaikille vanhemmille, instituutioille ja lapsille.

Artiklat 43–54. Viranomaisten velvollisuudet: Näissä artikloissa selitetään, kuinka aikuisten ja viranomaisten tulisi toimia yhdessä varmistaakseen, että kaikki lapset saavat oikeutensa.

Huomautus: Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 1989, ja se astui voimaan kansainvälisen lain nojalla 1990. Lapsen oikeuksien sopimuksessa on 54 artiklaa, joissa määritellään lasten oikeudet ja se, kuinka viranomaiset suojelevat ja edistävät näitä oikeuksia. Melkein kaikki maailman maat ovat ratifioineet sopimuksen luvaten kunnioittaa kaikkia sen sisältämiä oikeuksia.

60 min

Yhtä perhettä

Teemat:

- elämäntapa
- eriarvoisuus ja valta-asetelmat
- sosioekonominen asema
- etninen tausta

Tavoitteet:

- synnyttää monimuotoisuutta ja suvaitsevaisuutta erilaisuutta kohtaan
- saada oppilaat ajattelemaan erilaisia kasvatustapoja ja miettimään perheen määritelmiä
- puhua "epätavallisten" perheiden lapsiin kohdistuvaa syrjintää vastaan
- tutkia perheen ja ihmisoikeuksien välistä yhteyttä

Tarvikkeet:

- erilaisia perheitä esittäviä kuvia/valokuvia jokaiselle ryhmälle (esimerkiksi sinkkuvanhempi, perusperhe, samaa sukupuolta oleva pari, uusperhe, adoptiolapset, suurperheet, joissa on monta sukupolvea)
- paperia ja kyniä

Ohjeet

1. Johdata tehtävään kertomalla, että tässä harjoituksessa tutkitaan monia eri tapoja liittyä yhteen ja elää ihmisten kanssa, joita pidämme perheenämme. Korosta, etteivät kaikki lapset elä samanlaisissa perheissä.
2. Pyydä jokaista oppilasta piirtämään perhe, jossa hän tällä hetkellä elää. Rohkaise haluttaessa sisällyttämään piirrokseseen yksityiskohtia perheestä (esimerkiksi nimi, ikä, jokaisen henkilön sukupuoli).
3. Keskustelkaa erityyppisistä perheistä, joita oppilaat tuntevat. Oppilaat voivat halutessaan esitellä piirroksensa omasta perheestään.
4. Pitäkää yhdessä aivoriihi ja listatkaa niin monentyyppisiä perheitä kuin mahdollista. Mainitse niitä, joista ei ole vielä puhuttu.
5. Jaa oppilaat pieniin 4–5 hengen ryhmiin ja anna jokaiselle ryhmälle kuvakopiosarja erilaisista perheistä, jonka olet valmistanut etukäteen. Pyydä jokaista ryhmää keskustelemaan siitä, mitkä ovat perheiden pääasialliset erot ja mikä on ”epätavallista” jokaisessa perheessä. Pyydä ryhmiä keskustelemaan myös omista perhekuvistaan ja siitä, eroavatko ne jotenkin annetuista kuvista.

Harjoitteen purku

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksiin:
  - Mitä tässä harjoituksessa tapahtui?
  - Kuinka vaikeaa tai helppoa oli piirtää ja esitellä nykyistä perhettäsi?
  - Hämmästyttivätkö toisten oppilaiden piirrokset sinua? Miksi?
  - Hämmästyttikö jokin muu perhekuva sinua? Miksi?
  - Mitä opit perheistä?
  - Miltä arvelet toisista lapsista tuntuvan silloin, kun heidän perheensä on ”epätavallinen”?
  - Kuinka voisit tukea noita lapsia?
2. Liitä harjoitus lapsen oikeuksiin ja yleisiin ihmisoikeuksiin kysymällä:
  - Onko kaikilla lapsilla oikeus elää perheessä?
  - Onko eläminen perheessä tärkeää? Miksi tai miksi ei?
  - Ketkä lapset eivät ehkä elä perheessä? Missä he asuvat?
  - Kuka takaa, että näiden lasten kaikkia oikeuksia kunnioitetaan?
  - Tunnetko ketään tällaista lasta? Kuinka voit tukea näitä lapsia?

**30 min,
lisäksi kotiläksy ennen harjoitetta**

Maahanmuutto osana historiaamme

Teema:

- etninen tausta

Tavoitteet:

- auttaa oppilaita ymmärtämään, että maahanmuuttoa on tapahtunut ja tapahtuu edelleen ja että se on vaikuttanut ja vaikuttaa edelleen ihmisten elämään
- osoittaa oppilaille, että esim. toisen maailmansodan aikoihin Euroopassa oli laajoja muuttoliikkeitä

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- anna oppilaille kotiläksyksi seuraava tehtävä:

Tarkoitus on tutkia omien sukujemme historiaa. Selvitä, onko joku sinun sukulaisesi muuttanut Suomeen ulkomailta tai Suomesta ulkomaille. Huomioi, että maahanmuutolla tarkoitetaan siirtymistä pysyvästi yhdestä maasta toiseen. Sen ei ole tarvinnut tapahtua minkään kriisin seurauksena.

Jos mahdollista, juttele sukulaistesi, erityisesti vanhempien sukulaistesi kanssa asiasta. Jos suvustasi löytyy muuttajia, selvitä mistä he ovat muuttaneet, minne he ovat muuttaneet sekä miten, millä kuluneuvolla he muuttivat? Entä saivatko he apua muutettuaan uuteen paikkaan? Kokivatko he olonsa terveilleiksi?

Tehtävä 1.

Ohjeet:

1. Työskennellään aluksi yhdessä koko luokan kanssa. Pyydä ensin oppilaita kertomaan, oliko heidän suvuissaan muuttajia. Mistä tai minne sukulaiset olivat muuttaneet? Tarkastelkaa reittejä yhteisesti kartalta. Entä millaisia kokemuksia muuttaneilla sukulaisilla oli?
2. Pyydä kuuntelevia oppilaita painamaan kokemuksia mieleensä.

Tehtävä 2.

Ohjeet:

1. Jaa seuraavaksi oppilaat noin neljän hengen pienryhmiin. Pyydä heitä keskustelemaan ryhmissä seuraavista aiheista:
  - Millaisista muuttokokemuksista luokassa kerrottiin?
  - Oliko niitä enemmän / vähemmän kuin odotitte?
  - Tiesikö joku teistä oman suvun muutoista entuudestaan?
  - Millaisia kokemuksia ihmisillä oli muuttamisesta?
  - Miten se oli vaikuttanut heidän elämäänsä?
  - Minkä ikäisinä he muuttivat? Kävivätkö he koulua tai olivatko töissä?
  - Oliko näissä muuttokokemuksissa jotain erilaista verrattuna siihen, millaista ihmisten muuttoliike nykyisin on?
  - Vaikuttivatko nämä tiedot jotenkin siihen, mitä ajattelet Suomeen tulevista maahanmuuttajista?
2. Jos mahdollista, voit myös pyytää jonkun/joitakin oppilaiden perheenjäseniä koululle kertomaan muuttoon liittyvistä kokemuksistaan.

30-45 min

Lomalaukku vai pakolaukku?

Teemat:

- etninen tausta
- eriarvoisuus ja valta-asetat

Tavoitteet:

- auttaa oppilaita ymmärtämään, millainen vaikutus epätoivoisesta tilanteesta pakenemisellä voi olla ihmisen elämään

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- tulosta moniste "Matkalaukku", 2 kpl / oppilas. Vaihtoehtoisesti voit jakaa oppilaille kaksi tyhjää paperia. Pyydä oppilaita piirtämään molemmille papereille iso, avonainen matkalaukku. Oppilailla tulisi siis kullakin olla kaksi piirrettyä tai monistettua tyhjää matkalaukku
- halutessasi listaa taululle esimerkkejä tavaroista, joita ihminen voi tarvita loma- tai pakomatalla ollessaan

Tehtävä 1.

Ohjeet:

1. Jaa oppilaat noin neljän hengen ryhmiin.
2. Anna oppilaille seuraava ohje: Kuvittele, että olet lähdössä lomalle huomenna. Mieti mihin olisit menossa ja mitä siellä tarvitset. Sinulla on viisi minuuttia aikaa kirjoittaa/piirtää yhteen tyhjään laukkuun, mitä ottaisit mukaasi.
3. Kun aika on kulunut, samassa ryhmässä olevat oppilaat kertovat toisilleen mitä pakkasivat ja miksi.

Tehtävä 2.

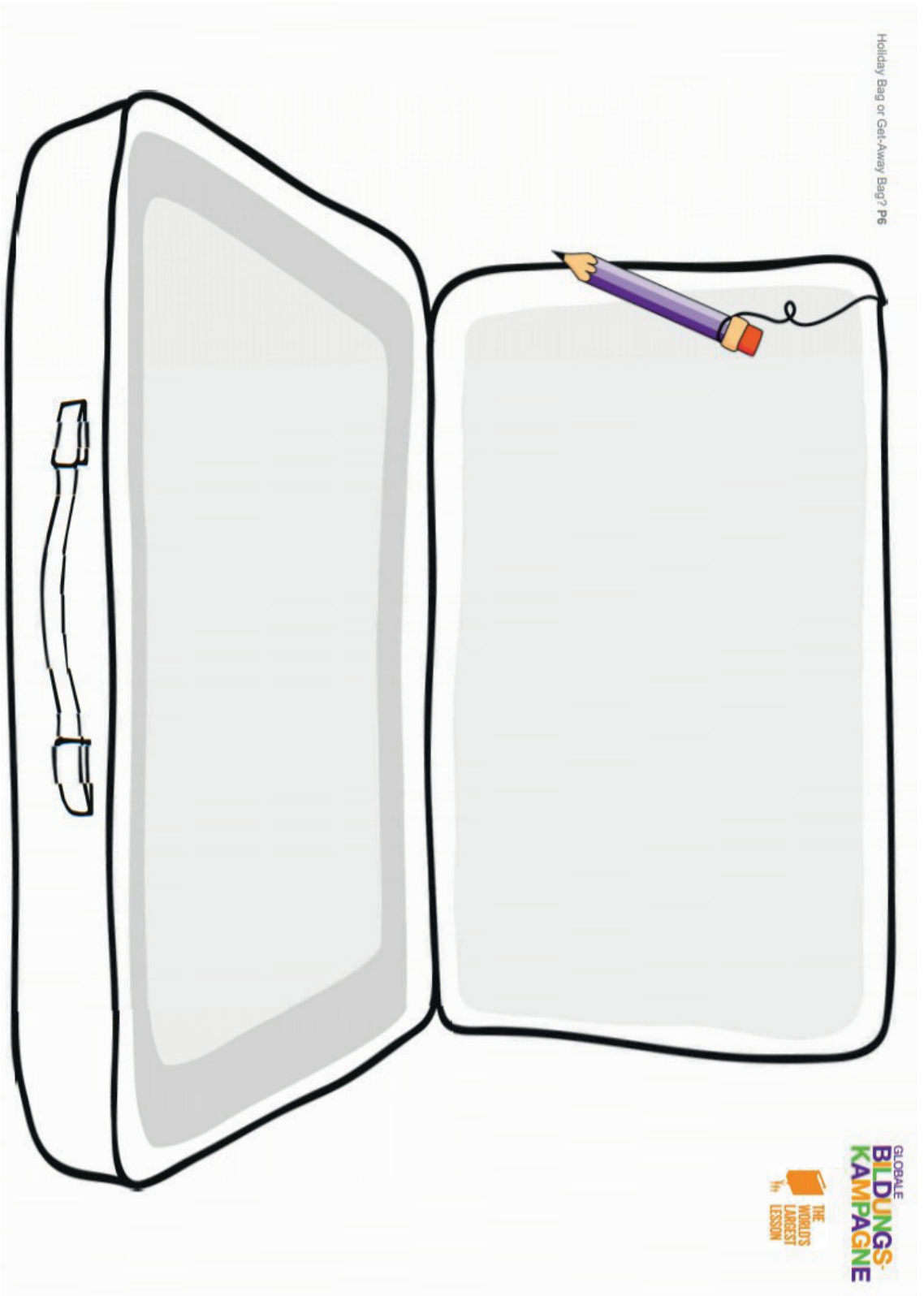
Ohjeet:

1. Anna oppilaille seuraava ohje: Tilanne on nyt muuttunut. Kuvittele, että sinun pitäisi paeta kodistasi huomenna. Et tiedä mihin olet menossa etkä sitä, palaatko koskaan kotiin. Mitä pakkaat? Saat ottaa mukaasi yhden laukun. Luultavasti kuljet ainakin osan matkasta jalkaisin. Et tiedä, pääsetkö matkan aikana yöksi sisätiloihin. Sinulla on 5–10 minuuttia aikaa kirjoittaa/piirtää toiseen tyhjään laukkuun, mitä otat mukaan.
2. Kun aika on kulunut, samassa ryhmässä olevat oppilaat kertovat toisilleen mitä pakkasivat ja miksi.

Harjoitteen purku:

1. Käykää yhteisesti keskustelua seuraavien kysymysten pohjalta:
  - Oliko loma- ja pakolaukuissanne eroja? Miksi? Mitä sellaista, jota sinun tulisi todella kova ikävä et voisi ottaa mukaan pakolaukkuusi?
  - Tulivatko oppilaat ajatelleeksi KELA-korttejaan, henkilöllisyystodistuksiaan, koulutodistuksiaan tai rokotustietojaan? Kerro heille, miksi niiden mukaan ottaminen olisi tärkeää.
  - Millaisia vaikutuksia elämään voisi olla sillä, että joutuisi huomenna lähtemään pakoon omasta kotimaastaan? Miten oppilaiden tulevaisuus voisi muuttua? Entä jos he eivät voisi käydä koulua esim. kahteen vuoteen? Vaikuttaisiko se jotenkin heidän elämäänsä?

Moniste: Matkalaukku

Holiday Bag or Get-Away Bag? Pg 66

35-45 min

Monikielinen aarteensintä

Teemat:

- etninen tausta
- eriarvoisuus ja valta-asetat

Tavoitteet:

- tavoitteena on antaa oppilaille käsitys siitä, millaista on olla tilanteessa, jossa ei ymmärrä ympärillä olevien ihmisten kieltä sekä lisätä näin ymmärrystä maahanmuuttajia kohtaan

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- valmistele yksinkertaisia tehtäviä, joita uuteen maahan muuttanut ihminen saattaisi joutua tekemään. Tehtäviä tulisi riittää jokaiselle oppilaalle tai jos heitä on paljon, voi tehtävät suorittaa myös pareittain. Tehtävä voi olla esim.
  - mene supermarkettiin ja osta leipää
  - mene ostamaan junalippu naapurikaupunkiin
  - mene lääkäriin ja selitä lääkärille, että olet sairaana
  - mene apteekkiin ostamaan yskänlääkettä

- Onko luokassa oppilaita, jotka puhuvat suomen lisäksi muuta kieltä? Kerää heidät yhteen ja pyydä apua. Jos luokassa ei ole kaksikielisiä oppilaita, pyydä apua kollegoilta, vanhemmilta tms.
  - Pyydä oppilaita tekemään kylttejä omalla kielellään: kyltteihin kirjoitetaan kirjasto, apteekki, ruokakauppa, poliisiasema yms. yleisiä paikkoja, joita voisi olla missä tahansa kaupungissa. Paikkojen tulisi olla sellaisia, joissa pitäisi asioida täyttääkseen tehtävät, joita alkuvaiheessa kirjoitit.
  - Kerro näille oppilaille etukäteen, että heidän tehtävänsä on pitää yhtä / kahta kylttiä käsissään ja seisoa valitsemassaan paikassa luokassa. Hän on tässä tehtävässä kyseisen työpaikan työntekijä. Hänen tulisi puhua tehtävän aikana vain omaa (muille vierasta) kieltään.

Tehtävä 1.

Ohjeet:

1. Aloita esittämällä oppilaille kysymyksiä

- Miltä tuntuisi, jos menisimme maahan, jonka kieltä emme ymmärrä, emmekä ehkä ymmärtäisi edes maan kirjaimia?
- Mitä jos kukaan ei ymmärtäisi meidän puhettamme? Se olisi aika erilaista kuin olla turistina ympäristössä, jossa puhutaan englantia.
- Anna sitten jokaiselle oppilaalle (paitsi niille, jotka pitelevät kylttejä) oma tehtävänsä. Tehtävät voidaan suorittaa myös pareittain.
- Kerro oppilaille, että he voivat tehtäviä suorittaessaan pyytää toisiltaan apua, etsiä netistä käännösapua oikean paikan löytämiseksi tms. Kylttejä pitävät oppilaat eivät kuitenkaan saa antaa etsijöille vinkkejä.

Harjoitteen purku:

1. Esitä kysymyksiä etsijöille:

- Onnistuitko löytämään oikean paikan?
- Miten toimit etsiessäsi oikeaa paikkaa?
- Saitko apua toisilta?
- Löydettyäsi oikean paikan, miten sait asiasi hoidettua virkailijan tai työntekijän kanssa?

2. Esitä kysymyksiä kylttejä pitäneille oppilaille:

- Missä tilanteissa ja kenen kanssa yleensä käytät äidinkieltäsi?
- Mitä etuja on siitä, että puhut useampaa kuin yhtä kieltä?

3. Esitä kysymyksiä kaikille oppilaille:

- Miksi suomen kielen oppiminen voi olla Suomeen muuttaville ulkomaalaisille vaikeaa?
- Onko eri kielissä eroja?
- Mitä kieliä te opiskelette?
- Onko jotain kieliä, joita haluaisitte oppia?
- Onko teidän mielestänne jonkun tietyn kielen oppiminen helpompaa kuin muiden kielten? Miksi?

yhteensä n. 90 min,
osatehtävät 5-30 min

Oppiminen turvalliseksi kaikille

Teemat:

- etninen tausta
- eriarvoisuus ja valta-asemat
- turvallisuus

Tavoitteet:

- auttaa oppilaita ymmärtämään, miten tärkeää on, että kaikki voivat tuntea kouluympäristön turvalliseksi
- miettiä yhdessä, miten kaikki voivat edistää turvallisuuden tunnetta
- kehittää kriittisen ajattelun ja mielipiteiden ilmaisemisen taitoja

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- tulosta moniste "Turvallisuuskysely" itsellesi täytettäväksi (tehtävä 2.)
- tee kolme kylttiä: YLEENSÄ TOTTA ja JOSKUS TOTTA sekä HARVOIN TAI EI KOSKAAN TOTTA. Kiinnitä kyltit luokan eri nurkkiin niin, että ne ovat selvästi näkyvissä (tehtävä 2.)
- hanki luokkaan tarvikkeita julisteiden tai yhteisen kollaasin tekemiseen (tehtävä 4.)
- oppilaat tarvitsevat lisäksi kirjoitusvälineet (tehtävä 5.)

Ohjeet:

1. Aloita herättelemällä oppilaiden ajatuksia kysymyksin:

- Missä paikoissa lapsilla on oikeus kokea olonsa turvallisiksi? (kaikissa paikoissa)
- Millaiselta väkivallalta lapsilla on oikeus olla turvassa? Anna esimerkkejä seuraavista: fyysinen, emotionaalinen, seksuaalinen väkivalta, väkivalta netissä. (kaikista näistä)
- Missä edellä mainittua väkivaltaa voi tapahtua? (kaikkialla)
- Kohtaavatko jotkut lapset toisia enemmän väkivaltaa? Jos ajattelet näin olevan niin mistä se voisi johtua? (Esim. lapset joilla on vammoja tai muita erityistarpeita, tytöt / pojat, vähemmistöihin kuuluvat). Onko tämä oikein? (ei, kaikilla lapsilla on oikeus tulla suojelluksi väkivallalta)
- Miksi lapset joutuvat kohtaamaan väkivaltaa? (Esim. asenteet, erilaisuuden pelko, vallan väärinkäyttö, epätietoisuus siitä, miten ongelmia voisi ratkaista ilman väkivaltaa)

Tehtävä 2.

Ohjeet:

1. Tee oppilaille kysely turvallisuuden kokemuksista omissa koulussa. Kiinnitä valmistasi kyltit luokan nurkkiin näkyville.

2. Kerro oppilaille, että esität väittämiä. Oppilaat saavat miettiä, onko väittämiä heidän mielestään yleensä totta / joskus totta / harvoin tai ei koskaan totta.

3. Kehota oppilaita menemään sen kyltin luokse, missä on heidän mielestään oikea vastaus väittämään. Korosta sitä, että oppilaat saavat itse miettiä, mitä väittämissä tarkoitetaan sanalla "turvallinen".

4. Hyödynnä monistetta "Turvallisuuskysely": Esitä monisteen väittämät yksi kerrallaan. Odota kunkin väittämän jälkeen, että oppilaat ovat siirtyneet haluamansa kyltin luokse.

5. Pyydä kunkin väittämän jälkeen muutamaa oppilasta perustelemaan vastauksensa. Kerro, että mieltään saa vielä vaihtaa, jos haluaa.

6. Kirjaa oppilaiden lukumäärät kunkin väittämän kohdalla taulukon sarakkeisiin oikeiden vastausvaihtoehtojen kohdalle. Voit säästää taulukon myöhempien turvallisuusaiheisten tehtävien keskustelujen pohjaksi.

Ohjeet:

1. Tehtävässä pohditaan, miten oman koulun turvallisuutta voitaisiin entisestään parantaa.
2. Jaa oppilaat noin neljän hengen pienryhmiin. Esitä ryhmille pohdittaviksi kysymyksiä:
  - Mitä paikkoja koulussa pitäisi kehittää turvallisuuden tunteen lisäämiseksi?
  - Mitä ihmisten toiminnassa pitäisi kehittää tai muuttaa?
  - Voisiko koulumatkojen turvallisuutta kehittää jotenkin?
3. Voit antaa ryhmille luvan liikkua koulun alueella, jotta oppilaiden olisi helpompaa luoda mielikuvia eri tilojen turvallisuudesta. Kehota ryhmiä valitsemaan keskuudestaan kirjurin, joka kirjoittaa kaikki ryhmässä heränneet ideat muistiin.
4. Kun ideat on kirjattu, ryhmän jäsenet äänestävät kolme mielestään tärkeintä ideaa, jotka esitellään koko luokalle. Koko luokka äänestää ryhmien ehdotuksista kolmesta viiteen ideaa, jotka esitellään koulun aikuisille (viedään esim. tiedoksi rehtorille).

Tehtävä 4.

Ohjeet:

1. Tehtävässä on tarkoitus tehdä yhteisiä lupauksia jokaisen oppilaan turvallisuuden tunteen parantamiseksi omassa luokassa.
2. Pyydä oppilaita ensin miettimään, mitä sanalla "lupaus" tarkoitetaan eri yhteyksissä, seuraavat kysymykset apuna:
  - Miten toimin, jos lupaan kaverille jotain?
  - Mitä tarkoittaa, kun lisään jonkun sovelluksen puhelimeen ja klikkaan ennen sovelluksen lataamista "I agree"
  - Mitä tarkoittaa, että Suomi on luvannut noudattaa lapsen oikeuksien sopimusta?
3. Kehota oppilaita seuraavaksi miettimään ehdotuksia lupauksiksi, joita noudattamalla voidaan lisätä luokan oppilaiden turvallisuuden tunnetta. Ehdotukset kirjataan taululle ja niistä äänestetään esim. kolme-viisi tärkeintä lupautta, joiden noudattamiseen koko luokka sitoutuu.
4. Lupauksista voidaan askarrella juliste, kollaasi tms., joka laitetaan luokan seinälle. Sovitaan, että lupauksista yritetään pitää kiinni. Päätetään ajankohta, jolloin palataan asiaan ja mietitään, onko lupauksista onnistuttu pitämään kiinni. Palataan tarkastelemaan lupauksia aina tarvittaessa.

Ohjeet:

1. Tehtävässä pohditaan joko oppilaiden lähiympäristöön liittyviä tai maailmanlaajuisia, turvallisuuteen yhteydessä olevia ongelmia. Oppilaat tekevät tarinat supersankareista, jotka tarttuvat ongelmiin.

2. Kerro oppilaille, että he saavat aluksi miettiä ongelmaa, jonka haluaisivat ratkaista. Voit ohjata oppilaita pohtimaan omaa valintaansa parin kanssa keskustellen.

3. Kerro, että ongelma voi liittyä oppilaiden lähiympäristöön, jolloin se voi ilmetä:

- Koulussa (missä tilanteessa?)
- Koulumatkalla (missä paikassa/tilanteessa?)
- Jossain muualla, missä?

4. Tai voidaan valita maailmanlaajuinen ongelma, jolloin se voisi olla joku seuraavista:

- Joskus koululaiset, erityisesti tytöt kokevat häirintää ja väkivaltaa koulumatkoilla
- Joskus koulumatka voi olla turvaton vaarallisen liikenteen vuoksi
- Joskus koulumatka voi olla turvaton, koska se joudutaan kulkemaan pimeässä
- Koululaisista 1/3 kokee jossain vaiheessa kiusaamista
- 1/3 kiusatuista koululaisista ei koskaan kerro asiasta kenellekään
- Joskus oppilaat eivät voi mennä vessaan pelkäämättä turvallisuutensa puolesta
- On kouluja, joissa joudutaan pelkäämään hyökkäyksiä esim. sotatilan vuoksi
- Puolet maailman kouluikäisistä lapsista elää maissa, joissa fyysinen rankaiseminen on sallittu
- Monet lapsista ja nuorista ovat kokeneet kiusaamista somessa tai muissa verkkoympäristöissä

5. Mietitään mistä ongelma aiheutuu, keihin se vaikuttaa ja mitä sille halutaan tehdä (edelleen pareittain).

6. Jatketaan yksilötyönä. Kerro oppilaille, että he saavat seuraavaksi tehdä tarinan supersankarista, joka ratkaisee heidän valitsemansa ongelman. Oppilaiden tulee ensin valita supersankarin supervoima, joka voisi auttaa ongelman ratkaisemisessa.

Se voi olla esim.:

- Ajatusten lukeminen
- Ajassa matkustamisen taito
- Lentäminen
- Näkymättömyys
- Ennustaminen
- Lämmönsietokyky
- Epäinhimilliset voimat
- Energian keräämiskyky
- Superkuulo
- Ihmisten parantamiskyky
- Mielen hallinnan taito
- Naamioitumiskyky
- Jäädytysvoima

7. Kun supervoima on valittu, aloittavat oppilaat tarinan kirjoittamisen. Sen ohjaamiseksi voit antaa seuraavat ohjeet:

- Olipa kerran... Aloita kertomalla ongelmasta. Millaisesta ongelmasta on kyse, missä se ilmenee, keihin se vaikuttaa.
- Kunnes sitten... Supersankarin saapuminen ja esittely. Mikä on hänen nimensä, mistä hän on kotoisin, millainen sankari on luonteeltaan ja ulkonäöltään? Miksi hän haluaa ratkaista ongelman? Mikä on sankarin supervoima ja miten se auttaa häntä taistelussa valittua ongelmaa vastaan? Yrittääkö joku estää häntä, miksi?
- Kunnes lopulta... Miten supersankarin onnistuu ratkaista ongelma? Miten sankarin toiminta auttaa ihmisiä tuntemaan olonsa turvallisemmaksi?

8. Tarinoiden käsittelyä voidaan syventää esim. liittämällä niihin piirroksia tai tekemällä niistä pieniä draamaesityksiä.

Harjoitteen purku:

1. Herättikö tieto maailman koululaisten kokemista turvallisuushista kysymyksiä?
2. Miten jokainen koululainen voisi tuoda turvallisesti mielipiteensä kuuluviin, myös ne, jotka kokevat olonsa koulussa epävarmaksi?
3. Miten kiusaamista voisi kouluissa yrittää vähentää? Voisiko sankaritarinoiden ratkaisuja jotenkin tuoda oman koulun arkeen?

Oppiminen turvalliseksi kaikille

Moniste: Turvallisuuskysely

Väittämä	Yleensä totta	Joskus totta	Harvoin tai ei koskaan totta
Koen yleensä oloni turvalliseksi koulussa.			
Koulussamme on paikkoja, joissa en tunne oloni turvalliseksi.			
Yleensä tunnen oloni turvalliseksi koulumatkoilla.			
Koulumatkoillani on joitain paikkoja, joissa en tunne oloni turvalliseksi.			
Yleisesti ottaen tunnen oloni turvalliseksi netissä (tietokone, tabletti, kännykkä).			
Koulun aikuiset auttavat lapsia tuntemaan olonsa turvalliseksi.			
Lapset auttavat toisiaan tuntemaan olonsa turvalliseksi koulussa.			
Tytöillä ja pojilla on koulussa yhtä turvallinen olo.			
Lapsilla on koulussa yhtä turvallinen olo riippumatta siitä, onko heillä jotain erityistarpeita vai ei.			
Lapsilla on koulussa yhtä turvallinen olo riippumatta siitä, ovatko he syntyneet Suomessa tai onko suomi heidän äidinkieltensä.			
Koulussa varmistetaan jokaisen lapsen oikeus turvallisuuteen.			

JUUSAN TARINA

Pojat eivät itke!

Teema: Sukupuolten välinen tasa-arvo

Mistä pidän ja mitä teen

Teema: Sukupuolten välinen tasa-arvo

Olipa kerran...

Teema: Sukupuolten välinen tasa-arvo

Kiusaamistilanteita

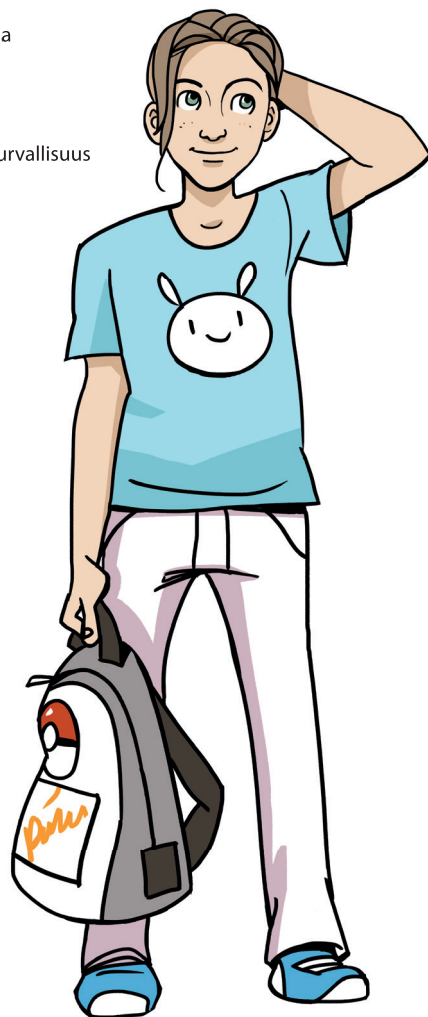
Teemat: Eriarvoisuus ja valta-asetelmat, arvomaailma

Rakas päiväkirja

Teemat: Eriarvoisuus ja valta-asetelmat, arvomaailma, sosioekonominen asema

Sivustakatsojasta auttajaksi

Teemat: Eriarvoisuus ja valta-asetelmat, yleiset ihmisoikeudet, arvomaailma, turvallisuus

90 min

Pojat eivät itke!

Teema:

- sukupuolten välinen tasa-arvo

Tavoitteet:

- keskustella sukupuoleen liittyvistä stereotyyppioista ja tasa-arvosta
- näyttää, miten stereotyyppiat luovat syrjintää

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- valmista huoneen eri nurkkiin kyltit: Samaa mieltä / En tiedä / Mietin vielä / Eri mieltä
- valitse ensimmäistä osiota varten esimerkkiväittämistä kolme tai keksi uusia väittämiä
- valitse toista osiota varten näytelmissä käytettävät väitteet ja kirjoita ne paperilapuille

Ohjeet:

1. Selitä oppilaille tehtävän ohjeet.

- Huone on jaettu neljään osaan. Jokainen nurkka on merkitty kyltillä: Samaa mieltä / En tiedä / Mietin vielä / Eri mieltä.
- Ohjaaja lukee kolme erilaista väitettä yksi kerrallaan. Oppilaiden tehtävänä on valita nurkka sen mukaan, ovatko he väitteen kanssa samaa mieltä, eri mieltä, eivät tiedä tai haluavat vielä miettiä asiaa.

2. Lue ensimmäinen väite ääneen ja odota, kunnes oppilaat ovat valinneet oman nurkkansa. Kysy sen jälkeen eri kulmiin siirtyneiltä oppilailta perusteluja valinnalle. Pyydä oppilaita siirtymään toiseen nurkkaan, mikäli he muuttavat mieltään kuullessaan muiden oppilaiden perusteluja.

3. Keskustelkaa lopuksi harjoituksesta:

- Yllättikö jokin harjoituksessa?
- Mistä mahtaa johtua, että ihmisillä on erilaisia mielipiteitä esitetyistä väitteistä?
- Vaihditko nurkkaa jonkun oppilaan mielipiteen vuoksi? Miksi?
- Mistä voi tietää, mikä mielipide on "oikea"?

Tehtävä 2.

Ohjeet:

1. Selitä oppilaille tehtävän ohjeet:

- Oppilaat jaetaan korkeintaan viiden hengen ryhmiin. Jokainen ryhmä saa yhden väittämän. Ryhmillä on 15 minuuttia aikaa lukea väite, keskustella siitä ja valmistaa väitteestä lyhyt näytelmä.
- Näytelmät esitetään muulle ryhmälle.

2. Pyydä katsojia arvaamaan jokaisen näytelmän jälkeen, millaista viestiä näytelmän avulla yritettiin välittää. Pyydä esiintyjä selventämään, mitä he näytelmällään halusivat kertoa.

Harjoitteen purku:

1. Keskustelkaa sukupuoleen liittyvien stereotyyppien vaikutuksista seuraavien kysymysten avulla:

- Mikä on yhteistä näille väitteille? Tuleeko mieleesi muita vastaavia väitteitä?
- Odotetaanko tytöiltä ja pojilta erilaisia asioita tässä ryhmässä? Entä omassa koulussasi tai luokassasi? Perheessäsi? Onko sellainen järkevää?
- Tuleeko mieleesi muita tilanteita, joissa pojilta ja tytöiltä edellytetään tietynlaista käytöstä tai toimintaa? Vaihtelevatko odotukset eri puolilla maata? Entä eri puolilla Eurooppaa tai maailmaa?
- Mitä tapahtuu, jos joku tyttö tai poika ei ole samaa mieltä sukupuoleensa kohdistuvien odotusten kanssa, vaan haluaa tehdä asiat toisin? Oletko itse ollut tilanteessa, jossa olisit halunnut toimia eri lailla kuin sinun sukupuoleltasi odotetaan? Miltä sinusta silloin tuntui? Mitä teit?
- Vaikuttavatko eri sukupuoliin kohdistuvat odotukset myös aikuisiin?

2. Liitä sukupuoleen liittyviä stereotyyppioita syrjintään seuraavien kysymysten avulla:

- Kuinka miehiin ja naisiin kohdistuvat erilaiset odotukset rajoittavat valinnanmahdollisuuksiamme? Osaatko mainita joitakin esimerkkejä?
- Onko oikein, jos em. odotukset vaikuttavat valinnanmahdollisuuksiimme? Miksi / miksi ei?
- Mitä voisimme tehdä, jotta tytöt ja pojat voisivat tulevaisuudessa toimia vapaammin oman tahtonsa mukaan?

Esimerkkiväittämiä:

- Vain tytöt voivat leikkiä nukeilla.
- Pojat eivät itke.
- Pojat eivät voi käyttää hametta.
- Tyttö ei voi olla ryhmän johtaja.
- Vain pojat pelaavat jalkapalloa.
- Tytöt ovat heikkoja ja pojat vahvoja.
- Tytöt auttavat äitiään, pojat isiään.
- Kun jokin menee vikaan, poikia syytetään aina ensin.
- Pojat voivat puhua tuhmia, mutta tytöt eivät.
- Tytöt ovat fiksumpia kuin pojat.
- Tytöt voittavat kinasteluja, koska he pelaavat epäreilusti.
- Pojat saavat lyödä toisiaan, mutta eivät tyttöjä.
- Pojat ovat laiskempia kuin tytöt.
- Tytöt valehtelevat paremmin kuin pojat.

45 min

Mistä pidän ja mitä teen

– Ne eivät aina ole sama asia!

Teema:

- sukupuolten välinen tasa-arvo

Tavoitteet:

- keskustella sukupuoleen liittyvistä stereotyyppioista ja tasa-arvosta sekä tunnistaa niiden vaikutuksia
- löytää omia ja toisten kykyjä ja osaamista

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- kyniä ja paperia
- tulostetut monisteet jokaiselle osallistujalle

Ohjeet:

1. Huomioithan että harjoituksessa tuodaan esiin mahdollisuus valita sukupuoleksi "muu". Tämä saattaa vaatia luokassa alkukeskustelua sukupuolten erilaisista kokemuksista. Käytä taululle tehtävässä taulukossa kohtaa "muu" jos koet sen luokassasi mahdolliseksi.

2. Esittele teema sukupuolirooleista kysymällä: Onko olemassa sellaista käytöstä tai toimintaa, jota pidetään "tytöille sopivana" tai "pojille sopivana"? Pyydä oppilailta esimerkkejä.

3. Jaa oppilaille monisteet ja kynät. Pyydä jokaista lasta täyttämään moniste:

- Ruksi monisteen vaihtoehtoista, koetko olevasi poika, tyttö vai muu.
- Nimeä neljä asiaa, joita teet ja joiden tekemisestä pidät, ja joita pidetään omalle sukupuolellesi sopivina.
- Nimeä neljä asiaa, joita teet, mutta joiden tekemisestä et pidä, ja joita pidetään sukupuolellesi sopivina.
- Nimeä neljä asiaa, joita et tee etkä haluakaan tehdä ja joita pidetään vastakkaiselle sukupuolelle sopivina.
- Nimeä neljä asiaa, joita et tee, mutta haluaisit todella mielelläsi tehdä, ja joita pidetään vastakkaiselle sukupuolelle sopivina.

4. Tee taululle tai muulle vastaavalle esille seuraavanlainen taulukko:

	Teen ja haluan tehdä	Teen mutta en halua tehdä	En tee enkä halua tehdä	En tee mutta haluaisin tehdä
Tytöt				
Pojat				
Muut				

5. Pyydä oppilaita kertomaan muutamia vastauksia jokaiseen kohtaan, ja kirjoita ne taulukkoon.

Harjoitteen purku:

1. Pura harjoitus seuraavien kysymysten avulla:

- Hämmästyttivätkö sinua jotkut asiat, joiden tekemisestä ihmiset pitivät tai eivät pitäneet?
- Tarkastelkaa luetteloasioista, joita oppilaat halusivat tehdä, mutta eivät tee. Huomaatko niissä jotakin kaavaa?
- Mitä tapahtuu tytölle, joka tekee "poikien asioita"? Tai pojalle, joka tekee "tyttöjen asioita"? Miksi?
- Kuinka perheesi aikuiset vastaisivat näihin neljään kysymykseen?
- Ovatko perheesi jäsenet samaa mieltä siitä, mikä sopii miehille ja pojille tai naisille ja tytöille?
- Mistä saamme näkemyksemme siitä, mikä sopii miehille ja pojille tai naisille ja tytöille?

2. Keskustelkaa sukupuolirooleista ja niiden vaikutuksista seuraavien kysymysten avulla:

- Miten poikien ja tyttöjen tekemisen rajoittaminen vaikuttaa heihin yksilöinä? Kuinka se mahtaa vaikuttaa perheeseen? Entä yhteiskuntaan?
- Ovatko sukupuoliroolit (tai stereotyyppit) mielestäsi muuttuneet tai muuttumassa? Jos ovat, miten?
- Oletko koskaan yrittänyt haastaa sukupuolirooleja? Mitä tapahtui?
- Miksi sukupuoliroolit/stereotyyppit rajoittavat yksilön oikeuksia?
- Mitä me voimme tehdä haastaaksemme sukupuoliroolit ryhmässämme?

Mistä pidän ja mitä teen

– Ne eivät aina ole sama asia!

Moniste: Mistä pidän ja mitä teen

Koen olevani:

Tyttö ____

Poika ____

Muu ____

Teen ja haluan tehdä	Teen mutta en halua tehdä	En tee enkä halua tehdä	En tee mutta haluaisin tehdä

40 min

Olipa kerran...

– Mitä tapahtuu, kun sadun prinsessa pelastaakin prinssin eikä päinvastoin?

Teema:

- sukupuolten välinen tasa-arvo

Tavoitteet:

- tunnistaa sukupuoleen liittyviä kaavamaisia käsityksiä saduissa ja jokapäiväisessä elämässä
- keskustella perinteisistä ja perinteitä rikkovista sukupuolirooleista

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- muuntele tai kirjoita kokonaan uudestaan jokin kaikille tuttu tarina (romaani, satu, elokuva) siten, että päähenkilöiden sukupuolet on vaihdettu keskenään
  - kesto korkeintaan 10 minuuttia. Voit tarpeen mukaan muuttaa myös henkilöiden nimet ja muita yksityiskohtia
  - valitse tarina, jossa on molempien sukupuolten edustajia, jotka käyttäytyvät sukupuolelleen perinteisesti ominaisella tavalla
- ohessa esimerkki Tuhkimo-sadusta, jota voit käyttää, jos sinulla ei ole mahdollisuutta muokata satua itse

Ohjeet:

1. Selitä oppilaille tehtävän ohjeet:

- Luet seuraavaksi tarinan, jota oppilaiden tulee kuunnella tarkasti ja painaa mieleensä, jos sadussa on jotain erityistä tai tavallisuudesta poikkeavaa.

2. Lue oppilaille muunneltu satu. Pidä välissä taukoja kysyäksesi, onko tarinassa oppilaiden mielestä jotain outoa. Kun kaikki oppilaat ovat oivaltaneet tarinan henkilöiden roolien vaihtumisen, on ehkä turha lukea satua kokonaan, eli voit hypätä suoraan sen loppuun.

3. Keskustelkaa sadusta seuraavien kysymysten avulla:

- Pidotko tästä tarinasta?
- Oliko siinä jotakin epätavallista?
- Missä kohtaa huomasit, ettei tarina ollut ihan tavallinen? Pyydä esimerkkejä.

4. Voit kertoa, että asiat näyttävät ja kuulostavat epätavalliselta silloin, kun ne poikkeavat arkikokemuksestamme eivätkä täytä odotuksiamme. Pyydä oppilaita keksimään esimerkkejä tilanteista ja ominaisuuksista, jotka heidän mielestään ovat tyypillisiä miehille ja naisille jokapäiväisessä elämässämme. Kirjoittakaa vastaukset näkyville seuraavanlaiseen taulukkoon.

	Miehet/pojat	Naiset/tytöt
Tyypilliset ominaisuudet	esimerkkejä: utelias, älykäs, rohkea, äänekas, seikkailunhaluinen, hyökkäävä, kunnianhimoinen, lyhyt tukka	esimerkkejä: kohtelias, herkkä, hiljainen, huomaavainen, ujo, utelias, tottelevainen, käyttää hameita, pitkä tukka
Tyypillinen toiminta	esimerkkejä: pitää urheilusta, joutuu tappeluun, käy töissä, toimii, ajaa rekkaa	esimerkkejä: istuu kotona, tekee kotiaskareita, itkee helposti, juoruilee, pitää kauniista vaatteista, pelkää ötököitä

5. Keskustelkaa taulukosta:

- Verratkaa taulukkoa perinteiseen tarinaan. Sopivatko perinteiset tuntomerkit sadun hahmoihin (esim. Tuhkimo istuu kotona, itkee, häntä kiusataan, hän saa kauniit vaatteet, kun taas prinssi alkaa toimia löytääkseen itselleen vaimon ja suunnittelee älykkään toimenpiteen löytääkseen Tuhkimon)?
- Pyydä oppilaita muistelemaan muita tarinoita, joissa sukupuolet noudattavat tyypillisiä toimintatapoja. Kirjoita tarinoiden nimet muistiin ja pyydä oppilaita perustelevaan ehdotuksensa.

6. Sopivatko nämä ominaisuudet ja tekemiset nykyajan naisille ja miehille oikeassa elämässä?

- Piirrä oheinen taulukko näkyville ja pyydä oppilaita luettelemaan omia havaintojaan epätavallisista sukupuolirooleista, ensin tarinassa ja sitten oikeassa elämässä.

	Miehet/pojat	Naiset/tytöt
Epätyypilliset ominaisuudet	Tarinassa: Tarvitsee apua Oma kokemuksesi:	Tarinassa: Määräilevä, älykäs Oma kokemuksesi:
Epätyypillinen toiminta	Tarinassa: Itkee, tekee kotiaskareita, haluaa kauniita vaatteita, istuu kotona Oma kokemuksesi:	Tarinassa: Etsii aktiivisesti puolisoa, järjestää etsinnät Oma kokemuksesi:

7. Vertaillkaa taulukoita toisiinsa seuraavien kysymysten avulla:

- Muistatko muita tarinoita, joissa päähenkilöillä on sukupuolirooleista poikkeavia ominaisuuksia? Kirjoita ehdotukset muistiin ja pyydä oppilaita perustelemaan ne.
- Tunnetko oikeassa elämässä naisia tai miehiä, jotka eivät käyttäydy tavallisten rooliodotusten mukaisesti? Pyydä oppilaita luettelemaan tällaisia ominaisuuksia ja tarkentamaan, miten ne poikkeavat oletetusta.

8. Määrittele sana stereotypia muutamain esimerkein.

9. Pyydä oppilaita tarkastelemaan ensimmäistä taulukkoa, jossa esiteltiin stereotyyppiset sukupuoliroolit. Pyydä heitä arvioimaan, mitkä ominaisuuksista perustuvat miesten ja naisten biologisiin ominaisuuksiin ja mitkä niistä ovat vain uskomuksia, asenteita ja stereotypioita.

10. Voit tähdentää, että senkaltaiset asiat kuin rahan ansaitseminen, lastenkasvatus tai kotiaskareiden tekeminen ovat tänä päivänä sekä miesten että naisten yhtäläisiä velvollisuuksia.

Harjoitteen purku:

1. Kun oppilaat ovat sisäistäneet stereotypian käsitteen, voitte pohdiskella seuraavia kysymyksiä:

- Miten sellaisia ihmisiä kohdellaan, jotka eivät käyttäydy niiden odotusten mukaisesti, joita naisille ja miehille normaalisti asetetaan?
- Miltä osin stereotypiat ovat epäoikeudenmukaisia poikia ja miehiä kohtaan? Entä tyttöjä ja naisia kohtaan?
- Millä tavoin sukupuoleen liittyvät stereotypiat haittaavat miesten ja naisten sekä tyttöjen ja poikien välistä tasa-arvoa?

2. Mitä sinä voisit koulussa tehdä sen hyväksi, että poikia ja tyttöjä kohdeltaisiin samalla tavalla?

Esimerkki käänteisestä sadusta:

Tuhkimo

Olipa kerran onneton poika. Hänen isänsä oli kuollut ja hänen äitinsä oli tuonut kotiin uuden miehen, lesken, jolla oli kaksi poikaa. Uusi isäpuoli ei pitänyt pojasta lainkaan. Hän soi ystävällisiä sanoja ja eleitä ja etuoikeuksia ainoastaan omille pojilleen. He saivat käyttää muotivaatteita, syödä herkullista ruokaa ja makeisia. Mitään niistä ei riittänyt onnettomalle poikaparalle. Hän ei saanut ylleen muotivaatteita, vaan joutui tyytymään velipuoliensa vanhoihin rääsyihin. Hän ei saanut syödäkseen muuta kuin tähteitä. Hänelle ei suotu mitään etuoikeuksia eikä edes kunnon lepoa. Hän joutui raatamaan aamusta iltaan, käymään ruokakaupassa, laittamaan ruokaa, pesemään pyykkiä ja siivoamaan. Vasta illan tultua hänen sallittiin istua hetki rauhassa keittiön uunin lämmössä.

Näiden pitkien yksinäisten iltojen aikana poika usein itki ja puheli kissan kanssa. Kissa sanoi: "Miau", mikä oikeastaan tarkoitti: "Pirstyhän nyt, ystäväiseni. Sinulla on jotain, mitä kumpikin velipuolistasi on jäänyt paitsi. Sinä olet kaunis." Ja siinä kissa oli aivan oikeassa. Rääsyihin pukeutuneena ja kasvot nokisinkin hän oli kerrassaan komea nuorimies. Vaikka velipuolilla oli kuinka hienot vaatteet yllään, pysyisivät he ikuisesti rumina ja kömpelöinä.

Eräänä päivänä taloon alkoi virrata uusia vaatteita, kenkiä ja koruja. Kuningatar järjestäisi tanssiaisat ja velipuolet olivat päättäneet osallistua niihin. He viettivät päivät pitkät peilin edessä. Pojan oli autettava heitä sonnustautumaan hepeniinsä, eikä hän tohtinut kysyä: "Entä minä?" Hän tiesi oikein hyvin, kuinka vastaus kuuluisi. "Sinä? Voi poika hyvä, sinä jäät kotiin tiskaamaan, pesemään lattiaa ja sijaamaan vuoteet velipuolillesi. He ovat väsyneitä ja unisia saapuessaan kotiin."

Kun isäpuoli poikineen oli lähtenyt tanssiaisiin, poika pyyhki kyneleet silmistään ja sanoi kissalle: "Voi kattiseni, olen niin onneton!" "Miau", vastasi kissa. Juuri silloin kirkas väläys valaisi keittiön. Hyvä haltija ilmestyi paikalle. "Älä pelästy, nuorimies", haltija sanoi. "Tuuli kuljetti huokauksesi korviini. Tiedän että haluaisit mennä tanssiaisiin. Ja niinhän sinä menetkin!" "Kuinka voisin, minulla ei ole kuin rääsyjä ylläni", poikaparka vastasi. "Vartijat käännäyttävät minut ovelta."

Hyvä haltija hymyili. Yhdellä taikasauvan heilautuksella pojan rääsyt muuttuivat hienoiksi vaateiksi, tyylikkäämmiksi mitä koko valtakunnassa oli kuunaan nähty "Nyt kun olemme ratkaisseet vaateongelman täytyy vielä hankkia sinulle kyyti", haltija sanoi. "Todellinen herrasmies ei milloinkaan saavu juhliin jalan. Nopeasti! Tuo minulle kurpitsa puutarhasta!" haltijaherra komensi. "Hetki paikalla", poikaparka sanoi ja kiiruhti kasvimaalle. Haltija kääntyi kissan puoleen ja sanoi sille: "Sinä siinä, tuo minulle seitsemän hiirtä." Poika palasi pian puutarhasta komea kurpitsa kainalossaan. Kissarouva toi haltijalle seitsemän kellarista pyytämäänsä hiirtä. "Hienoa!" huudahti hyvä haltija. Yhdellä taikasauvan heilautuksella – ihmeiden ihme – kurpitsa muuttui vaunuiksi ja hiiret kuudeksi hevoseksi – seitsemännestä tuli kaunis vaununkuljettajatar, jolla on hieno mekko ja piiska.

Poikaparka ei ollut uskoa silmiään. "Esittelen sinut hovissa. Huomaat pian, että prinsessa, jonka kunniaksi tanssiaisat on järjestetty, tulee ihastumaan komeaan olemukseesi. Mutta muista! Sinun täytyy lähteä juhlista puolen yön aikaan ja tulla suoraan kotiin, sillä silloin taika raukeaa. Kärryt muuttuvat takaisin kurpitsaksi, hevoset ja kuljettajatar hiiriksi. Sinä puolestaan löydät itsesi jälleen rääsyihin pukeutuneena, puukengät jalassasi hienojen tanssikenkien sijaan. Ymmärräthän nyt, poikasesi?" Poika hymyili ja sanoi: "Kyllä haltijaherra, kyllä ymmärrän!"

Kuningattaren palatsin tanssiaissaliin laskeutui syvä hiljaisuus pojan astuessa sisään. Vieraat lakkasivat puhumasta, eivätkä he voineet muuta kuin ihaila pojan tyyliä, komeutta ja sulavuutta. "Kuka ihme tuo voisi olla?" ihmiset kyselivät toisiltaan. Myös ilkeät velipuolet yrityivät arvailla, kuka uusi juhlavieras oli. Suin surminkaan he eivät olisi voineet arvata, että tuo komea ilmestys oli heidän velipuolensa, jolla oli tapana höpötellä kissan kanssa! Sitten prinsessa huomasi pojan komeuden. Prinsessa käveli pojan luokse, niiasi ja pyysi häntä tanssimaan. Ja kaikkien muiden nuorten miesten harmiksi prinsessa tanssi koko illan vain poikaparan kanssa. "Kuka olet, sinä kaunis nuori mies?" prinsessa kysyi pojalta kerta toisensa jälkeen. Mutta poika vastasi vain: "Ei sillä ole väliä. Ethän tule näkemään minua enää milloinkaan tämän illan jälkeen." "Kyllä tulen!" prinsessa vastasi. "Olen aivan varma siitä."

Pojalla oli ikimuistoinen tanssiaisilta, kunnes yhtäkkiä hän alkoi kuulla kellojen soivan. Keskiyön ensimmäinen lyönti! Hän muisti hyvän haltijan sanat ja irtautui hyvästejä jättämättä prinsessan otteesta ja juoksi linnan portaat alas. Juostessa toinen hänen tanssikengistään putosi, mutta hänellä ei ollut aikaa pysähtyä nostamaan sitä ylös. Mitä tapahtuisikaan, jos kahdestoista lyönti ehtisi kumista ennen kuin... Mikä kauhea skandaali! Poika pakeni kuin henkensä edestä ja katosi yöhön.

Prinsessa oli nyt korviaan myöten rakastunut poikaan. Hän poimi pojan tanssikengän linnan portailta ja julisti menevänsä naimisiin sen miehen kanssa, jonka jalkaan kenkä sopisi. Hän antoi ministereilleen määräyksen: "Menkää ja tutkikaa koko valtakunta, etsikää nuorimies, jonka jalkaan tämä kenkä sopii. En ole tyytyväinen ennen kuin löydätte hänet!"

Ministeri vieraili myös talossa, jossa poika isä- ja velipuolinen asusti. Ministeri pyysi talossa asuvia nuoria miehiä sovittamaan kenkää. Kaksi velipuolta ei saanut siihen ängettyä edes varpaan puolikasta. Ministeri kysyi, asuiko taloudessa muita nuoria miehiä, mihin isäpuoli vastasi: "Ei." Mutta silloinpa kissarouva tarttui ministeriä lahkeesta ja ohjasi hänet keittiöön. Siellä istui poikaparka tuhkanaamaisena uunin äärellä. Ministeri sovitti kenkää pojan jalkaan ja hänen ihmetyksekseen se sopi kuin valettu. "Tuo ruma likainen poika ei ole mitenkään voinut osallistua tanssiaisiin!" isäpuoli kivahti. "Sanokaa prinsessalle, että hänen kannattaisi naida toinen minun pojistani! Ettekö näe, miten ruma tuo poika on? Ruma!"

Hänen sanansa loppuivat lyhyeen, sillä hyvä haltija lehahti paikalle. "Riittää jo", haltija huudahti heilauttaen taikasauvaansa. Yhdessä hujauksessa poikaparalla oli jälleen yllään upea asu. Hänen komeat kasvonsa loistivat nuoruuden kukkeutta. Isä- ja velipuolet tuijottivat poikaa ällistyneenä. Ministeri sanoi: "Tulehan mukaan, sinä komea nuorimies! Prinsessa odottaa sinua linnassaan kihlasormuksen kanssa." Niinpä poika lähti iloisena ministerin mukaan. Prinsessa otti pojan puolisoikseen muutama päivä myöhemmin, ja he elivät elämänsä onnellisena loppuun saakka. Ja mitä kissarouvaan tulee, hän vain naukaisi: "Miau!"

Source of the fairytale: Cinderella stories: www.ucalgary.ca/~dkbrown/cinderella.html

60 min

Kiusaamistilanteita

Jokainen kiusaaja on sisäinen pelkuri!

Teemat:

- eriarvoisuus ja valta-asetelmat
- arvomaailma

Tavoitteet:

- oppia tunnistamaan, mikä kaikki on kiusaamista
- saada tietoa toimintatavoista, ihmisistä ja organisaatioista, jotka voivat tukea kiusattuja lapsia
- analysoida erilaisia reaktioita kiusaamiseen

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- värillistä paperia
- tusseja
- sakset
- merkitse huoneen eri nurkat numeroilla 1–4. Oppilaiden tulee päästä liikkumaan vapaasti nurkasta toiseen.

Ohjeet:

1. Esittele kiusaamisaihe esimerkiksi seuraavien kysymysten avulla:

- Mitä kiusaaminen on?
- Millä tavoin toista voi kiusata?
- Osaatko sanoa, miksi ihmiset kiusaavat toisiaan?
- Miten kiusaaminen vaikuttaa kiusattuihin? Entä kiusaajiin itseensä? Koko yhteisöön (esim. luokkaan)?

2. Pyydä oppilaita piirtämään kätensä värilliselle paperiarkille. Pyydä heitä miettimään joka sormelle yksi ihminen, jonka puoleen he voisivat kääntyä, jos heitä kiusattaisiin (esim. ystävä, vanhempi, opettaja, joku koulun henkilökuntaan kuuluva, poliisi, kuraattori, sisarus). Pyydä oppilaita perustelemaan, miksi he valitsivat juuri kyseisen henkilön.

2. Seuraavaksi arvioidaan erilaisia tapoja reagoida kiusaamiseen. Kerro oppilaille, miten tämä käytännössä tapahtuu:

- Ohjaaja lukee monisteesta kiusaamistapauksen kuvauksen. Jokaiseen tapaukseen voi valita reagoimistavan kolmesta vaihtoehdosta tai keksiä neljännen vaihtoehdon ihan itse.
- Huoneen jokainen nurkka on numeroitu (1–4). Kuultuasi tilannekuvauksen valitse sopivin nurkkaus sen mukaan, miten itse toimisit kyseisessä tilanteessa. Nurkissa 1–3 vastausvaihtoehto on annettu, neljäs nurkka on ns. avoin.

4. Lue kiusaamistilanteet ääneen yksi kerrallaan ja anna oppilaille aikaa valita oma reagoititapansa ja sitä vastaavat nurkkansa. Kun oppilaat ovat valintansa tehneet, kysy muutamalta kussakin nurkassa seisovalta perusteluja omaan valintaansa. Kysy myös, millaisia etuja tai haittoja valinnasta saattaisi seurata. Pyydä myös neljännen ns. avoimen nurkan valinneita oppilaita kertomaan, miten he reagoisivat tilanteessa.

Harjoitteen purku:

1. Käsiteltyänne viisi tai kuusi kiusaamistilannetta purkakaava tehtävä seuraavien kysymysten avulla:

- Miltä harjoitus tuntui?
- Oliko joihinkin tilanteisiin vaikea reagoida? Mihin niistä ja miksi?
- Oletko itse joutunut vastaavanlaiseen tilanteeseen?
- Tarvitsevatko kiusaamisen kohteeksi joutuneet ihmiset apua ja tukea? Jos, niin miksi?
- Mistä kiusattu voi hakea apua?
- Onko kenelläkään oikeutta kiusata toisia? Jos, niin miksi, tai miksi ei?
- Minkä vuoksi jotkut kiusaavat toisia? Onko se reilua?
- Miltä sinusta tuntuisi, jos sinua kiusattaisiin ja henkilö, jolta haet apua kiusaamiseen, ei tekisi asialle mitään?
- Hyväksytäänkö tietynlainen kiusaaminen helpommin lasten ja aikuisten keskuudessa? Miksi tai minkä vuoksi ei?
- Kenen vastuulla on auttaa kiusattuja lapsia?
- Voivatko aikuisetkin joutua kiusaamisen kohteiksi? Keksitkö yhtään esimerkkiä?
- Kenen vastuulla on auttaa kiusattuja aikuisia?
- Miten kiusaajaa itseään voidaan auttaa pääsemään eroon toisten kiusaamisesta?
- Mitä tapahtuu, jos kukaan ei puutu kiusaamiseen? Mitä silloin tapahtuu kiusaajalle? Entä yhteisölle? Miten kiusaamiseen puuttuminen voi parantaa koko yhteisöä ja kaikkien oikeuksia?

Kiusaamistilanteita

Jokainen kiusaaja on sisäinen pelkuri!

Moniste: Kiusaamistilanteita

Ystäväsi alkavat nimitellä sinua, lähettää sinulle ilkeitä tekstiviestejä ja pakottaa sinua antamaan heille tavaroitasi. Se ei tunnu sinusta hyvältä. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Ei mitään. Olet varmasti tehnyt jotain väärin ansaitaksesi ystäväiesi käytöksen.
2. Alkaa haukkua heitä takaisin ja uhkailla heitä.
3. Kertoa tapahtuneesta vanhemillesi tai opettajallesi.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

Muutammat luokkatoverisi levittävät sinusta ilkeitä juoruja tekstiviestien välityksellä. Viestien vuoksi moni entinen tuttavasi ei enää leiki kanssasi tai edes puhu sinulle. Jopa ystäväsi alkavat uskoa juorujen todenperäisyyteen. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Ei mitään. Kukaan ei kuitenkaan uskoisi sinua, sillä kaikki uskovat huhujen pitävän paikkansa.
2. Alkaa levittää juoruja toisista lapsista.
3. Kertoa kaikille, että juorut ovat keksittyjä.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

Vanhempi sisaruksesi lyö ja potkii sinua, kun kukaan muu ei ole näkemässä. Hän sanoo sinulle, että lyö sinua lisää, jos kerrot asiasta jollekin aikuiselle. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Kertoa tapahtuneesta vanhemillesi tai opettajallesi.
2. Pyytää koulukavereitasi auttamaan sinua taistelussa siskoasi tai veljeäsi vastaan.
3. Kertoa sisaruksellesi, että lyöminen sattuu ja pyytää häntä lopettamaan.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

Opettajasi kutsuu sinua tyhmäksi, jos vastaat tunnilla väärin. Hän väittää, että sinua on turha opettaa, kun et kuitenkaan opi mitään. Myös toiset oppilaat ovat alkaneet haukkua sinua. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Mennä suoraan rehtorin puheille ja kertoa tapahtuneesta.
2. Alkaa pinnata koulusta, koska sinusta siellä ei ole kiva olla.
3. Kysyä vanhemmiltasi, jos voisit vaihtaa toiselle luokalle tai toiseen kouluun.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

Kiusaamistilanteita

Jokainen kiusaaja on sisäinen pelkuri!

Moniste: Kiusaamistilanteita

Huomaat, että eräs ystäväsi kiusaa ja haukkuu nuorempia kesäleiriläisiä. Ystäväsi on alkanut myös varastaa heiltä tavaroita. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Kertoa asiasta leirinjohtajalle puhumatta ensin ystäväsi kanssa.
2. Auttaa ystävääsi ottamaan tavaroita nuoremmilta lapsilta, ettei hän alkaisi varastaa myös sinulta.
3. Sanoa ystäväillesi, että se mitä hän tekee on väärin ja hänen pitäisi jättää pienemmät lapset rauhaan.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

Naapurikoulun isommat lapset kiusaavat oman koulusi alakoululaisia. Ensin he odottavat, kunnes joku pieni koululainen lähtee kävelemään yksin kotiin tai kohti bussia. He piirittävät hänet ja varastavat hänen rahansa, eväänsä ja lelunsa. He heittävät alakoululaista kivillä ja uhkailevat vielä pahemmalla. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Välttää kulkemista kouluun tai koulusta pois yksin.
2. Kertoa asiasta koulun henkilökunnalle ja pyytää apua.
3. Alkaa kantaa repussasi kiviä ja puukkoa, jotta voisit puolustautua.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

Koulussasi on uusi oppilas, joka on pakolainen. Ystäväsi huutelevat hänen peräänsä rasistisia sanoja, pilkkaavat hänen suomenkielentaitoaan ja käskvät hänen palata takaisin kotimaahansa. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Liittyä huutelijoihin, eihän uusi poika ole sinun ystäväsi.
2. Kertoa opettajalle, että ystäväsi käyttävät rasistista kieltä pojan kanssa puhuessaan.
3. Luvata opettaa hänelle suomea, silloin kun et leiki tai pelaa, jotta uusi oppilas voisi sopeutua paremmin.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

Olet kiusannut erästä ystävääsi, joka on huono lukemisessa ja kirjoittamisessa. Viime aikoina olet huomannut, että hän istuu usein yksin, ja kerran näit hänen silmissään kyyneleitä. Mitä sinun kannattaisi tehdä?

1. Ei mitään. Hänellä on varmaan vain huono päivä, joka ei liity sinuun mitenkään.
2. Lopettaa kiusaaminen ja kysyä häneltä, miksi hän itki.
3. Kertoa hänelle, ettet enää kiusaa häntä, mutta että sinusta hän on tosi tyhmä ja tarvitsisi tukiopetusta.
4. Jotain muuta. (avoin nurkka)

60 min

Rakas päiväkirja

Kulje kilometri kengissäni

Teemat:

- eriarvoisuus ja valta-asetelmat
- arvomaailma
- sosioekonominen asema

Tavoitteet:

- harjoitella vuorovaikutusta ja havainnointitaitoja
- lisätä empatiaa
- tiedostaa tuomitsevat asenteet
- ymmärtää yksilöllisten kokemusten subjektiivisuus

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- ota kopiot kolmesta tarinasta (monisteet)

Ohjeet:

1. Kerro, että kolme lasta on antanut luvan lukea päiväkirjojaan viime kesän leiriltä. Jaa oppilaat kolmeen ryhmään ja anna jokaiselle ryhmälle yksi tarina luettavaksi.

2. Kun tarinat on luettu, kokoa oppilaat ja käykää läpi leiriläisen päivän tapahtumat (tehtävän ratkaiseminen, lounas, jalkapallon pelaaminen, lautan rakentaminen, joen ylittäminen). Pysähdy jokaisen tapahtuman jälkeen ja kysy oppilailta, mitä heidän henkilönsä teki, ajatteli ja tunsikin kussakin tilanteessa. Älä selittele oppilaille tässä vaiheessa syitä leiriläisten erilaisiin reaktioihin ja tunteisiin.

3. Pyydä ryhmän jäseniä kuvailemaan lasta, jonka tarinan he lukivat. Keskustelkaa seuraavien kysymysten pohjalta, miten kolmella lapsella voi olla niin erilaiset kokemukset samasta tapahtumasta:

- Miksi nämä lapset ymmärsivät toisensa väärin?
- Luuletko, että lapset olisivat käyttäytyneet toisin, jos he olisivat tienneet enemmän toistensa elämästä? Miten?
- Millaisia väärinkäsityksiä heillä oli toisistaan?
- Mistä nämä väärinkäsitykset johtuivat?
- Oletko koskaan tehnyt virheellisiä päätelmiä jostakusta toisesta?
- Mitä tapahtuu, kun arvostelomme toista väärin perustein?
- Mitä voimme tehdä välttääksemme tekemästä vääriä arvioita toisista ihmisistä?

Harjoitteen purku:

1. Pura harjoitus seuraavanlaisin kysymyksin:

- Mitä ajattelette näistä kolmesta kertomuksesta?
- Ovatko nämä kertomukset todentuntuisia?
- Voitteko samastua johonkin näistä lapsista? Kehen? Miksi?
- Voiko sinulla olla ystäviä, vaikka olisit köyhä tai et osaisi lukea? Miksi?
- Mitä ystävyys tarkoittaa?
- Onko yhteisössänne ihmisiä, jotka ovat heikommassa asemassa kuin toiset? Keitä he ovat?
- Mitä voimme tehdä muuttaaksemme tätä tilannetta?

Rakas päiväkirja

Kulje kilometri kengissäni

Moniste: Reetan tarina

Kesäkuukausien aikana monet lapset ovat kesäleirillä. Seuraavat tarinat ovat kolmen lapsen päiväkirjoista. He tapasivat ensimmäistä kertaa samalla leirillä. He ovat samanikäisiä ja osallistuivat samoihin harjoituksiin. Eräänä päivänä nuorisohjaajat organisoivat suuren seikkailupäivän. Illalla kaikki kolme kirjoittivat päivästä päiväkirjaansa.

Reetta kirjoitti peiton alla taskulampun valossa:

Rakas Päiväkirja, Oi, miten tänään oli hieno päivä! Me tehtiin aivan hulluja juttuja ja luulen, että tämä oli elämäni parhaita päiviä. Meillä oli jännää ohjelmaa ja välillä oli jopa vähän vaarallista. Mutta en pelännyt yhtään. Toisin kuin ystäväni, jotka eivät tykänneet kaikesta niin kuin olisin toivonut. Mutta jos aloittaisin ihan alusta.

Kun heräsimme, ohjaajat jakoivat meidät eri ryhmiin. Minä olin samassa ryhmässä Rikun ja Elsan kanssa. Tykkäsin molemmista, koska eilen me oltiin myös samassa ryhmässä ja naurettiin älyttömästi vitseille, joita me kerrottiin toisillemme. Ohjaaja antoi meille 3 salakielistä viestiä ja meidän piti ratkaista ne. Minä keksin ekaksi oman ratkaisuni. Pian Rikukin keksi omansa, mutta Elsa oli hidas. Kun kysyin, tarvitsiko hän apua, hän sanoi, ettei pitänyt tehtävästä ja että salakoodin ratkaiseminen oli pitkäväteistä. Sitten näin, että paperi oli hänen kädessään ylösalaisin ja nauroin sanoen, ettei hän ikinä keksisikään sitä tällä tavalla. Hän mulkaisi minuun vihaisesti ja heitti paperin pois. "En halua leikkiä enkä lukea tuota roskaa", hän sanoi. Se ei taida olla ihan viisas. Osaakohan se edes lukea – outo juttu, sillä kaikki minun ikäiseni osaavat lukea ja kirjoittaa!

No, lopulta onnistuimme selvittämään niiden kolmen viestin merkityksen. Sitten menimme joen rantaan, missä pelasimme jalkapalloa toista ryhmää vastaan. Se oli kivaa. Me melkein voitettiin, mutta Elsan takia me kuitenkin hävitettiin. Joka kerta kun pallo tuli häntä kohti, hän kosketti sitä kädellään, potki toisia lapsia ja teki hirveästi virheitä. Ihan kuin hän ei olisi pelannut milloinkaan jalkapalloa. Se tuntuu kummalta. Me pelaamme aina jalkapalloa koulun jälkeen. Ensi kerralla haluan eri ryhmään kuin Elsa.

Lounaan jälkeen – ruoka on täällä yököttävää – meidän piti rakentaa lautta joen ylitykseen. Ja se oli siistiä, koska meidän piti hakea puuta ja tehdä sitten kaikenlaisia solmuja köysiin. Elsa ja minä tuotiin hyviä pitkiä tukkeja, mutta Riku toi aina vain pelkkiä riukuja. Sanoin hänelle, että koska hän on poika, hänen pitäisi paistaa töitä yhtä lujasti kuin me. Hän sanoi, että häntä pyörrytti ja että hänen selkäänsä särki. Luulen, että se oli vain tekosyy. Kun lopetimme, meidän lauttamme oli paras ikinä – jopa ohjaajat sanoivat niin!

Sitten ohjaaja laski "1, 2, ja 3", ja meidän piti hypätä lautalle ja ylittää yhdessä joki. Minä hyppäsin ensin mutta molskahdin veteen. Hrrr... vesi oli tosi, tosi kylmää ja ensin kiljaisin. Onneksi ohjaaja onki minut ylös ja sitten me kaikki naurettiin. Kun kerroin kavereilleni, miten kylmää vesi oikeasti oli, Riku sanoi, ettei häntä huvittanut enää tulla mukaan. Luulen, että hän pelkäsi kylmää vettä. En tiennyt aikaisemmin, että Riku oli semmoinen luuseri! Ensimmäiset puut ja sitten vesi! Kun sanoin, että hänen pitäisi olla rohkeampi, hän juoksi itkien pois. Enpä luule, että haluan enää samaan ryhmään hänen kanssaan! Itse asiassa aion pyytää ohjaajaa siirtämään minut toiseen ryhmään ensi kerralla, koska Elsa on tyhmä ja Riku on semmoinen nynny. En puhunut enää Elsalle enkä Rikulle sen jälkeen ja... hups, ohjaajat taitavat olla tulossa huoneeseemme. Nuku hyvin, rakas päiväkirja. Huomenna kerron lisää uutisia. Halauksia, Reetta

Rakas päiväkirja

Kulje kilometri kengissäni

Moniste: Elsan tarina

Kesäkuukausien aikana monet lapset ovat kesäleirillä. Seuraavat tarinat ovat kolmen lapsen päiväkirjoista. He tapasivat ensimmäistä kertaa samalla leirillä. He ovat samanikäisiä ja osallistuivat samoihin harjoituksiin. Eräänä päivänä nuorisohjaajat organisoivat suuren seikkailupäivän. Illalla kaikki kolme kirjoittivat päivästä päiväkirjaansa.

Tämän kirjoitti Elsa ohjaajan avustuksella:

Hei Päiväkirja, Sinä olet ensimmäinen oma päiväkirjani ja minä olen Elsa. Toivon, että jätät luokseni pitkäksi aikaa. Pyysin ohjaajaa kirjoittamaan tämän sivun puolestani. Hän sanoo, että kun kasvan suuremmaksi, voin lukea siitä, mitä tein leirillä. Se on mielestäni hyvä ajatus. Istumme kaukana muista lapsista, sillä en halua kenenkään tietävän, että ohjaaja auttaa minua.

Tänään meillä oli koko päivä toimintaa täynnä. Aamulla jouduin samaan ryhmään Reetan ja Rikun kanssa. Tykkään Rikusta enemmän kuin Reetasta. Reetta luulee tietävänsä kaiken paremmin kuin muut! Kaikki alkoi salaviesteistä, jotka meidän piti ratkaista. En tykkää semmoisista, koska en vielä lue kunnolla, ja Reetta aina hoputtaa. Haluaisin lukea paremmin. Sitten lukisin kaikki maailman kirjat. Mutta kun isä lähti, minun on pitänyt olla kotona hoitamassa kahta muksua, kun äiti menee töihin. Haluaisin käydä koulua, mutta äiti sanoo aina, että on tärkeämpää, että saadaan ruokaa kuin että luetaan kirjoja. En halunnut Rikun ja Reetan tietävän, etten osaa lukea ja yritin olla ratkaisevinani salakoodia. Mutta sitten Reetta naurooi minulle ja minua suretti ja suututti yhtä aikaa.

Ja sitten oli sama juttu jalkapallossa. Tahdoin tosiaan meidän joukkueemme voittavan, mutta kaikki näytti menevän pieleen. Kaikki osaavat pelata paitsi minä. Näen toisten lasten aina pelaavan jalkapalloa koulusta palattuun. Mutta minun äitini sanoo: ”Jos on aikaa pelata, on aikaa tehdä työtäkin.” Siksi en ole koskaan oppinut pelaamaan.

Lounaan jälkeen menimme rakentamaan venettä joen ylitystä varten. Ja tässä olin kyllä parempi kuin Reetta ja Riku. Osaan tehdä solmuja ja tiedän, millaista puuta tarvitaan, että veneestä tulee vahva. Mutta Riku oli outo. Hän melkein kasteli housunsa, kun Reetta kertoi, kuinka kylmää vesi oli. Toivon, että meillä on huomenna taas sama ryhmä. Haluan näyttää niille, että osaan monia juttuja! Ja tykkään tosi paljon leirin ohjaajista! Hei sitten, päiväkirja, huomiseen Elsa

Rakas päiväkirja

Kulje kilometri kengissäni

Moniste: Rikun tarina

Kesäkuukausien aikana monet lapset ovat kesäleirillä. Seuraavat tarinat ovat kolmen lapsen päiväkirjoista. He tapasivat ensimmäistä kertaa samalla leirillä. He ovat samanikäisiä ja osallistuivat samoihin harjoituksiin. Eräänä päivänä nuorisohjaajat organisoivat suuren seikkailupäivän. Illalla kaikki kolme kirjoittivat päivästä päiväkirjaansa.

Rikulla on iso päiväkirja, jota hän on pitänyt usean vuoden ajan. Näin hän kirjoitti ”Suuresta seikkailupäivästä”:

Rakkain päiväkirja, Kirjoitan jälleen kertoakseni, kuinka pettynyt olen. Aamulla meillä oli ohjelmaa, josta pidin. Salakirjoitus on helppoa, koska teen niitä kotona koko ajan. Ja jalkapallossa tein maalin niin kuin aina. Lounas oli hyvä, luultavasti paras mitä olen syönyt. Syön täällä paljon, toisin kuin kotona, jossa minun pitää aina odottaa, kunnes nuoremmat sisareni ja veljeni ovat syöneet. Täällä ei! Voin jopa hakea lisää. Tykkään siitä! Painonikin taitaa nousta. Kun palaan kotiin, en ole enää pelkkää luuta ja nahkaa!

Mutta iltapäivä oli kamala. Meidän piti raahata hirmu painavia puita ja mennä sitten kylmään veteen. En tykkää siitä, koska voin sairastua enkä halua sitä enää. Isä on sanonut, että sinä päivänä kun hän löytää uutta työtä, hän vie minut sairaalaan ja parantaa minut. Hän sanoo, että sitten voin tehdä kaikkea mitä tahdon, eikä tarvitse olla sängyssä koko ajan. Haluaisin, että isä saa sen uuden työn huomenna. Sitten tulen taas nopeasti terveeksi! En halua kertoa tästä leirin toisille lapsille, koska silloin ne tietäisivät, ettei meillä kotona ole rahaa ja kiusaisivat minua siitä.

Rakas päiväkirja, milloin tulen taas terveeksi? Haluan olla sellainen kuin muutkin lapset. Haluan leikkiä ja juosta ja hyppiä. Toivon, että se tapahtuisi pian, mutta pelkään, ettei se tapahdu koskaan. Nuku hyvin, rakkain päiväkirjani! Kerron lisää huomenna. Sinä olet ainoa joka tietää salaisuuteni. Riku

60 min

Sivustakatsojasta auttajaksi

Mutta mitä voin tehdä?

Teemat:

- eriarvoisuus ja valta-asetelmat
- yleiset ihmisoikeudet
- arvomaailma, turvallisuus

Tavoitteet:

- tunnistaa erilaisia väkivallan tai huonon kohtelun tilanteita
- korostaa vastuuta toisten kunnioittamisesta ja puolustamisesta
- pohtia, mitä auttajana oleminen merkitsee

Tarvikkeet ja esivalmistelut:

- taulu ja liituja
- paperi kullekin ryhmälle, joihin olet kirjoittanut seuraavat teemat:
  - kun näit jotakuta kiusattavan tai kohdeltavan väärin
  - kun osallistuit jonkun kiusaamiseen tai kohtelit häntä väärin
  - kun näit jonkun auttavan ihmistä, jota vahingoitettiin tai kohdeltiin huonosti/väärin
  - kun näit jotakuta kiusattavan tai kohdeltavan huonosti eikä kukaan auttanut

Ohjeet:

1. Kerro oppilaille, että kaikille ihmisille kuuluu ihmisoikeudet, joihin kuuluu esimerkiksi oikeus elämään, vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Kerro, että paitsi fyysinen, myös sanallinen ja henkinen väkivalta ja pahoinpitely ovat rikkoimuksia ihmisoikeuksia kohtaan. Pyydä oppilailta muutamia esimerkkejä, millaista väkivalta tai huono kohtelu voi olla.

2. Jaa oppilaat kolmen–neljän hengen pienryhmiin. Anna jokaiselle ryhmälle paperi, johon on kirjoitettu teemat. Selitä harjoitus:

- Tehtävänä on keskustella ryhmässä erilaisista havainnoista, jotka koskevat väkivaltaa tai huonoa kohtelua. Keskustelun tueksi on seuraavat teemat:
  - Kun näit jotakuta kiusattavan tai kohdeltavan väärin
  - Kun osallistuit jonkun kiusaamiseen tai kohtelit häntä väärin
  - Kun näit jonkun auttavan ihmistä, jota vahingoitettiin tai kohdeltiin huonosti/väärin
  - Kun näit jotakuta kiusattavan tai kohdeltavan huonosti eikä kukaan auttanut
- Pyydä oppilaita keskustelemaan jokaisesta teemasta yksi kerrallaan ja kertomaan esimerkkejä tilanteista toisilleen. Tee selväksi, ettei ketään rangaista siitä, että puhuu asiasta.
- Harjoituksen osioon on 15 minuuttia aikaa.

3. Tee taululle seuraavanlainen taulukko:

VÄKIVALTA	MITÄ VOISI TEHDÄ?

4. Kokoa oppilaat jälleen yhdeksi ryhmäksi keskustelemaan havainnoistaan. Kysy esimerkkejä tilanteista, joissa jotakin henkilöä on vahingoitettu tai kohdeltu huonosti (teemat 1 ja 2). Älä erottele kysyessäsi tilanteita, joissa oppilaat olivat itse mukana niistä, joissa he olivat vain tarkkailijoina. Listaa näitä taululle "Väkivalta"-otsikon alle.

5. Pyydä oppilailta esimerkkejä teemasta 3.

6. Pyydä lopulta esimerkkejä teemasta 4. Kirjaa näitäkin esimerkkejä "Väkivalta"-otsikon alle.

7. Pyydä oppilailta esimerkkejä, mitä joissain "Väkivalta"-listaan listatuissa tilanteissa joku olisi voinut tehdä auttaakseen eikä vain katsoakseen sivusta. Kerää ehdotukset "Mitä voisi tehdä?"-otsikon alle.

Harjoitteen purku:

1. Lue ääneen taululle listattu auttamistoimenpiteiden luettelo. Keskustelkaa seuraavien kysymysten pohjalta, kuinka ihmisistä tulee ihmisoikeuksia puolustavia auttajia.

- Mitä ehdotetuista asioista olisi vaikea tehdä? Mitkä olisivat helpompia?
- Onko listalla yhtään asiaa, jonka ajattelette itse voivanne tehdä?
- Mikä estää ihmisiä auttamasta?
- Jos useammasta ihmisistä tulisi auttajia eikä sivustakatsojia, mitä hyötyä siitä olisi?

2. Keskustelkaa seuraavien kysymysten pohjalta siitä, kuinka voimme auttaa toisia:

- Mitä ominaisuuksia ja osaamista ihminen tarvitsee tullakseen "auttajaksi"?
- Kuinka voimme kannustaa ryhmämme jäseniä tulemaan "auttajiksi"?

3. Vedä keskustelu yhteen toteamalla, että kaikenlainen ihmisiin kohdistuva pahantai väkivallanteko, mukaan luettuina ne teot, jotka lapset tekevät toisilleen, on ihmisoikeusrikkomus. Näitä tilanteita esiintyy joka kulttuurissa ja joka puolella maailmaa. Korosta, että omien oikeuksien puolustamisen lisäksi on tärkeää oppia toimimaan myös toisten ihmisoikeuksien puolustajana. Emme voi lopettaa kaikkea väkivaltaa ja pahantekoa, mutta voimme auttaa toisiamme omissa yhteisöissämme.

Halutessasi pääset tutustumaan suoraan alkuperäisiin harjoitteisiin näistä linkeistä:

Maailma ei ole tasa-arvoinen. Onko se reilua?

<http://cdn.worldslargestlesson.globalgoals.org/2016/05/The-World-Is-Not-Equal.-Is-That-Fair.pdf>

Rauhan voima:

http://cdn.worldslargestlesson.globalgoals.org/2016/06/8_The_Power_of_Peace.pdf

Maahanmuutto osana historiaamme

<http://cdn.worldslargestlesson.globalgoals.org/2016/07/Migration-as-part-of-our-shared-history-.pdf>

Lomalaukku vai pakolaukku)

<http://cdn.worldslargestlesson.globalgoals.org/2016/07/Holiday-Bag-or-Get-Away-Bag-English-.pdf>

Monikielinen aarteensintä

<http://cdn.worldslargestlesson.globalgoals.org/2016/07/Language-Treasure-Hunt2.pdf>

Oppiminen turvallisesti kaikille

https://www.unicef.org.uk/rights-respecting-schools/wp-content/uploads/sites/4/2018/06/SafeToLearn_ActivityPack_FINAL_EN.pdf

Kaikki loput harjoitteet:

https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/Compasito_SU_pdf_netiversio.pdf

Kirjoittajat

Niina Autiomäki

suunnittelija, FM, AmO, Humanistinen ammattikorkeakoulu

Olen toiminut PELIMO-hankkeessa käsikirjoittajana, osallistunut pilotointeihin, tuottanut sisältöjä hankejulkaisuihin, kotisivuille ja blogeihin. Osallistun Turun yliopiston Brahea-keskuksessa aloitettuun tutkimushankkeeseen kulttuurisesta moninaisuudesta PELIMO-hankkeessa.

Marju Lindholm

hankekoordinaattori, sosionomi AMK, Turun ammattikorkeakoulu

PELIMO-hankkeessa olen osallistunut pelin käsikirjoittamiseen ja pilotointiin, opettajan oppaan ja pelillistämisen oppaan kirjoittamiseen sekä muuhun hanketiimin työhön.

Kia (Katarina) Lundqvist

suunnittelija, VTM, Turun yliopiston Brahea-keskus

Olen toiminut kulttuurisen moninaisuuden asiantuntijana PELIMO-hankkeessa. Olen osallistunut opettaja- ja pelillistämisoppaisiin kirjoittajana. Lisäksi olemme Brahea-keskuksessa aloittaneet pienimuotoisen tutkimushankkeen kulttuurisesta moninaisuudesta PELIMO-hankkeessa.

Janina Luoto

päätoiminen tuntiopettaja, KM, FM, Turun ammattikorkeakoulu

PELIMO-hankkeessa olen koordinoinut opettajan oppaan kirjoittamista, ohjannut hankkeeseen osallistuneita opiskelijoita, osallistunut pelin käsikirjoittamiseen, pelillistämisen oppaan kirjoittamiseen sekä muuhun hanketiimin työhön

Sallamari Rantanen

projekti-insinööri, insinööri AMK, Turun ammattikorkeakoulu

PELIMO-hankkeessa olen ollut vastuussa pelin teknisestä toteutuksesta, ohjannut pelin ohjelmointiin osallistuneita opiskelijoita sekä osallistunut pilotointeihin.

Hanna Siren

lehtori, KM, EO, Turun ammattikorkeakoulu

PELIMO-hankkeessa olen vastannut pelin pilotoinneista turkulaisissa alakouluissa. Olen tuonut peruskoulun erityisopettajan näkökulmaa hankkeeseen, osallistunut opettajaoppaan rakenteen suunnitteluun ja kirjoittamiseen sekä itse pelin kehittämiseen.

PELIMO

Kulttuurinen moninaisuus näkyy ja kuuluu Suomessa. Se on läsnä myös peruskoulun arjessa ja siihen suhtautuminen vaatii harjoittelua. Oppilaiden erilaiset etniset, sosioekonomiset, uskonnolliset ja perhemuotoon liittyvät taustat muovaavat jokaisesta lapsesta ja oppilasryhmästä kulttuurisesti omanlaisensa. Millaisin keinoin opettaja voi oppilaidensa kanssa käsitellä moninaisuutta?

PELIMO-hanke pyrkii osaltaan vastaamaan tähän tarpeeseen. Hankkeessa kehitetty digitaalinen PELIMO-peli ja siihen liittyvä opettajan opas ovat työvälineitä kulttuurisen moninaisuuden käsittelemiseksi opetuksessa. Peli ja oppaan tehtävät on suunnattu 4-6-luokkalaisten yhteiskuntaopin opettamiseen. Niitä voi käyttää soveltaen myös muiden oppiaineiden tunneilla.

PELIMO-hankkeen opettajan oppaaseen on koottu ohjeet digitaalisen pelin käyttöön ottamiseksi ja sen hyödyntämiseksi opetuksessa. Kulttuuriseen moninaisuuteen liittyvien keskeisten käsitteiden avulla on jäsennetty tietoa tiiviiseen muotoon. Oppaassa on myös laaja valikoima toiminnallisia harjoitteita, joiden avulla kulttuurisen moninaisuuden teemojen käsittelyä opetuksessa voidaan helposti syventää.

Toivomme pelin ja harjoitteiden antavan uusia näkökulmia opetustyöhön kohti rikasta ja suvaitsevaa kulttuurista moninaisuutta.

